

Hege Sivertsvik

”Det er ikke så veldig stor forskjell på dem da, men det er det at det er andre som har aksjer i dem”

Tilhørighet i fosterhjem, sett fra fosterforeldres perspektiv.

Masteroppgave i sosialt arbeid,

Trondheim, mai 2013

NTNU

FORORD

Jeg vil rette en stor takk til alle informantene som tok seg tid til å stille opp til intervju, og dermed hjalp meg med å belyse problemstillingen. Uten deres hjelp hadde det ikke blitt noen oppgave. Det var spennende å høre deres beretninger, samt å møte engasjerte og reflekterte fosterforeldre. Tusen takk!

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en lærerik og spennende prosess for meg på mange måter. Ved hjelp av gode studievenner på instituttet for sosialt arbeid, har dette blitt alt annet enn en ensom prosess! Takk for tilbakemeldinger, engasjement, gode diskusjoner og for at dere er akkurat de dere er. Takk og til gode venner og naboer, for nyttige innspill og gjennomlesing!

Takk og til min veileder Inger Marii Tronvoll, takk for at du har hatt troen på prosjektet fra dag en, for god veiledning og passe mange kritiske kommentarer underveis gjennom hele prosessen!

Min kjære Kenneth, jeg skylder deg og en takk! Takk for god hjelp, kritiske kommentarer, korrekturlesing, og takk for at du har gitt meg tid til å fullføre denne oppgaven. Sist men ikke minst, vil jeg takke våre tre nydelige barn for at de har vist interesse for mammas studier, og for mange interessante betraktninger rundt temaet. Det har vært veldig spennende å diskutere dette med dere! Takk og for at dere er de flotteste barna som finnes i hele verden, og at dere er så uendelig mye mer verdt enn mine studier!

Trondheim, mai 2013

Hege Sivertsvik

SAMMENDRAG

Fosterhjem er kjernen i norsk barnevern. Det er et mål at fosterbarn skal få tilhørighet til fosterhjem, samtidig som de skal få beholde sin identitet i opprinnelsesfamilien. Jeg ønsket derfor å se nærmere på hvordan fosterforeldre tenkte rundt dette.

Gjennom oppgaven ønsker jeg å belyse tilhørighet i fosterhjem, sett fra fosterforeldres perspektiv.

Det er gjennomført 8 kvalitative intervju, ved hjelp av 13 informanter. Dette danner mitt datagrunnlag for oppgaven. Disse intervjuene har blitt analysert ved hjelp av fortolkende fenomenologisk analyse. Teorigrunnlaget i oppgaven tar utgangspunktet i Trygg-base-modellen som er utviklet av Schofield og Beek, samt PRIDE grunnopplæring, som er et rekrutterings- og opplæringsprogram for komene fosterforeldre.

Analysen viser at informantene var klare på at fosterbarnet har rett til tilhørighet i deres familie fra første stund. Familiene ønsket å være ”vanlige” familier. Fosterbarn har ofte behov for mer reflektert omsorg enn hva en kan forvente at biologiske barn har behov for. Det ble derfor viktig å se på behandlerrollen opp mot forelderrollen og hvordan dette påvirket tilhørigheten til fosterhjemmet. Søskenrelasjonen og dens betydning for fosterbarnets tilhørighet ble berørt i større grad enn hva jeg gjennom problemstillingen forventet. Hvordan dette får innvirkninger på tilhørigheten i hjemmet og relasjonene innad i familien ble derfor tillagt stor vekt.

Nøkkelord er; tilhørighet, familietilhørighet, fosterhjem, Trygg-base-modellen, PRIDE, søskenrelasjon i fosterhjem.

SUMMARY

Foster care is the core of the Norwegian child welfare services. It is a goal that foster children belong to their foster home, but still retain their identity in their original family. I therefore wanted to examine what foster parents thought about foster family membership.

Throughout the thesis, I wish to highlight membership in foster care, seen from the foster parents' point of view.

I conducted 8 qualitative interviews, utilizing 13 informants. This formed the data for this task. These interviews were analyzed using interpretative phenomenological analysis. The theoretical basis of the task is assessed on The Secure Base Model developed by Schofield and Beek and PRIDE basic training, a recruitment and training program for future foster parents.

The analysis shows that the informants were clear that the foster child had the right to belong to their family from the start. The families wanted to be "normal" families. Foster children often needed more reflected care than what one might expect a biological child would need. It was therefore important to look at the treatment role against the parenting role and how this affected the belonging to the foster home. Sibling relationships and their importance for the foster child were affected in a much greater extent than what I expected at first. How this impacted the belonging to the home and the relationships within the family was therefore of considerable importance.

Keywords are: belonging, family membership, foster care, The Secure Base Model, PRIDE, sibling relationships in foster care.

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD

SAMMENDRAG

SUMMARY

1. INNLEDNING.....	4
Tema for oppgaven.....	4
Bakgrunn for valg av tema.....	4
Min forforståelse.....	5
Problemstilling og forskningsspørsmål.....	6
Avgrensninger.....	7
Begrepsavklaring.....	7
Oppgavens oppbygning.....	7
2. TEORETISK RAMME.....	8
Trygg-base-modellen.....	8
Å være tilgjengelig – hjelper barnet til tillit.....	10
Å gi sensitive gjensvar – hjelper barnet til å håndtere følelser og atferd.....	11
Å godta barnet – hjelper barnet til positiv selvfølelse.....	11
Å gi samarbeidsinnstilt omsorg – hjelper barnet til å føle seg kompetent.....	12
Å fremme medlemskap i familien- hjelper barnet til å føle tilhørighet.....	13
Oppsummering og refleksjon.....	15
Rekruttering og opplæring av fosterhjem.....	15
PRIDE grunnopplæring.....	15
Oppsummering og refleksjon.....	17
Fosterhjem.....	18
Krav til fosterhjem.....	20
Oppfølging av fosterhjem.....	21
Oppsummering og refleksjon.....	22
Fosterfamiliens rolle og oppgave.....	22
Å ha fostersøsken.....	23

Fosterbarn og biologiske barn.....	25
Fosterhjemmets kontakt med biologisk familie.....	25
Oppsummering og refleksjon.....	26
Tidligere forskning	27
Traumebevisst omsorg	27
Relasjoner, identitet og tilhørighet.....	29
Att leva med fostersyskon.....	30
”Tøft men verdt det”	31
Er institusjon alltid et onde – og fosterhjem alltid et gode?	31
3. VITENSKAPSTEORI OG METODE	35
Valg av metode.....	35
Valg av kvalitative forskningsintervju.....	35
Tilgang til feltet og utvalg av informanter	36
Forskning på eget felt.....	36
Forskningsetiske betraktninger	37
Intervjuprosessen	38
Intervjuguide	38
Gjennomføringen av intervjuene	39
Transkribering	39
Fortolkende fenomenologisk analyse	40
Analyseprosessen	41
Reliabilitet og validitet.....	42
4. ANALYSE OG TOLKNING AV MATERIALET	43
Prosessen med å bli fosterforeldre.....	43
Motivasjon	45
Viktige egenskaper hos fosterforeldre	45
Tilhørighet	47
Den første tiden som fosterfamilie.....	48
Fosterbarns behov	49
Fokuset i familien	51
Fosterbarnets biologiske familie.....	54

Kontakt med biologisk familie.....	55
Dobbelidentitet.....	57
Fosterbarn og biologiske barn	58
Kontakten med barnevernet.....	61
PRIDE grunnopplæring	62
Fosterhjemsforeningen og Bufetat	63
Hva vil dere formidle til nye fosterforeldre?	63
5. DRØFTING	67
Prosessen med å bli fosterforeldre.....	67
Tilhørighet	70
Fosterbarns behov og hvordan fosterforeldre kan møte disse.....	73
Egenskaper hos fosterforeldre	74
Fosterforeldrerollen.....	75
Fosterbarn – biologiske barn	76
Fosterbarnets biologisk familie	81
Kontakt med barnevernet.....	83
Hva kan barnevernet kreve av fosterfamilien?	84
6. AVSLUTNING	87
Referanser:.....	92
Vedlegg 1:.....	i
Vedlegg 2:.....	iii
Vedlegg 3:.....	iv

1. INNLEDNING

Fosterhjemsomsorg er den vanligste omsorgsformen når barn ikke kan bo sammen med sine biologiske foreldre. Det stilles ikke krav til faglig bakgrunn for å bli fosterforeldre, i motsetning til dersom en arbeider på barnevernsinstitusjoner. Likevel er det slik at barnevernsmiljøet og politikerne i særlig stor grad peker på fosterhjem som den beste omsorgsformen når barn ikke kan bo hjemme (Bunkholdt, 2010).

Tema for oppgaven

Oppgavens fokus er på hvordan fosterforeldre ser på og jobber med tilhørighet i fosterhjemmet. Jeg ønsker å få frem hvilke erfaringer de sitter med. Hvordan oppfatter de dette med tilhørighet? Hva er bakgrunnen for grepene de har gjort i forhold til sin familie?

I oppgaven ønsker jeg også å se tilhørighet i lys av de forventningene og problemstillingene som omgir fosterhjemmet i det daglige. Dette for å se tilhørighet i en bredere forståelsesramme.

Bakgrunn for valg av tema

Fosterhjemsomsorg er det vanligste omsorgstiltaket når barn blir flyttet ut av sine biologiske hjem (Havik, 2007). Fosterhjem er kjernen i norsk barnevern. I følge Bunkholdt (2010) er tanken bak fosterhjemsomsorg at barn og unge som trenger nytt bosted skal slippe å bo på institusjon og heller knytte seg til en familie. Christiansen (2011) peker på at alminnelige, familielike relasjoner i fosterhjemmet er et mål for plasseringen og et terapeutisk virkemiddel.

Ifølge rapporten ”stolt av PRIDE” (Havik, Jakobsen og Moldestad, 2007) forutsetter fosterforeldreskap spesifikke ferdigheter og kunnskap. PRIDE står for: Parents` Resources For Information, Development and Education (PRIDEBOK, Bufetat). PRIDE er et rekrutterings- og opplæringsprogram for fosterforeldre. PRIDE har blant annet fokus på hvordan fosterforeldre kan hjelpe barnet til å holde kontakt med egen familie og hvordan de kan gi barnet mulighet til å knytte varige bånd med fosterfamilien. I den forbindelse har jeg forsøkt å

finne informasjon, litteratur og forskning om hva fosterforeldre gjør i den forbindelse. Jeg har i jakten på det funnet en del informasjon om hva en ser som tilknytningsstøttende omsorg og hvordan fosterforeldre kan utøve dette.

Min forforståelse

Fra min barndom kan jeg huske at jeg allerede i første klasse på barneskolen hadde en gutt i klassen som bodde i fosterhjem. Jeg husker han og familien godt. Han hadde noen eldre søstre i fosterhjemmet, og de var adoptert fra Afrika. På den tiden var det ganske eksotisk, og jeg husker at jeg tenkte mye over hva som var bakgrunnen for at han måtte flytte og hvordan han hadde det i fosterhjemmet. Jeg husker fosterforeldrene som varme og imøtekommende mennesker med stor kapasitet. I fjerde klasse fikk vi ei ny jente i klassen. Hun var også fosterbarn og hadde nettopp flyttet i fosterhjem. Jeg var igjen fascinert og hadde veldig lyst til å bli venninne med henne. Jeg husker jeg tenkte over at hun var innesluttet og hun virket veldig engstelig. Jeg ble med henne hjem på besøk, og da kan jeg huske at jeg følte at hun ikke tilhørte der. Hun hadde det minste soverommet, som var i en annen ende enn resten av familiens soverom. Fosterforeldrene virket for meg bryske og harde. Jeg minnes jenta fortalte at hun hadde telefonkontakt med moren en dag i uken og at hun måtte skynde seg hjem de dagene, for om hun kom for sent ble hun nektet å ringe moren. Hun fortalte meg en del om hvordan det var å bo i fosterhjemmet, hun snakket varmt om fostersøskenet, men nevnte ikke fosterforeldrenes adferd med ett ord. Noen år etter ble hun flyttet i beredskapshjem, og hun fortalte da at hun ikke hadde hatt det bra i fosterhjemmet. Jeg funderte over hva det var som gjorde at hun ikke følte seg hjemme i den familien. Gutten i klassen snakket så naturlig om fosterhjemmet og det virket så selvsagt at han var en naturlig del av sin fosterfamilie. Dette til tross for at han brukte navn på fosterforeldrene, og aldri omtalte de som sine foreldre.

Jeg tror spiren og bakgrunnen for mitt engasjement startet med historien nevnt ovenfor. Allerede på det tidspunktet håpet jeg en dag å bli fostermor. Etter hvert som jeg ble ungdom var jeg så heldig at jeg hadde småsøsken som også hadde venner som var fosterbarn. Jeg husker det var stor forskjell på hvordan de ulike familiene omtalte hverandre og hvordan fosterbarna pratet om fosterfamiliene sine. Jeg husker jeg var veldig nysgjerrig på bakgrunnen for dette.

Tanken på fosterhjemsomsorg la jeg aldri fra meg, og etter at jeg møtte mannen i mitt liv og vi hadde fått to biologiske barn, følte vi begge at tiden var inne for å ta fatt på denne prosessen. Vi så begge på dette som en berikelse og utfordring for hele familien.

Malterud (2011) beskriver forforståelsen som den ryggsekken en bringer med seg inn i forskningsprosjektet, før prosjektet starter. Innholdet en har i den ryggsekken påvirker hele veien måten en samler og leser sine data på. Denne bagasjen kan i beste fall gi næring og styrke til prosjektet og slik sett fungere som en matpakke. I verste fall kan bagasjen bli en tung bær som gjør at en bær avbryte reisen, ettersom reisen handler om en selv og det en bærer med seg. Bagasjen består av erfaringer, hypoteser, faglig perspektiv og av den teoretiske referanserammen som en har ved prosjektets innledning. Ofte er forforståelsen en viktig side av forskerens motivasjon for å sette i gang med forskning omkring et bestemt tema. Den vanligste fallgruven er å tillate forforståelsen å overdøve den kunnskapen som det empiriske materialet kunne ha levert. Dersom forskeren har et aktivt og bevisst forhold til sin forforståelse, kan en bli klar over noen av fallgruvene som det kan være enkelt å gå i (Malterud, 2011).

I forbindelse med denne masteroppgaven er min forforståelse og min refleksjon over denne betydningsfull. Bakgrunnen for valg av tema og problemstilling for denne oppgaven, er min interesse for dette feltet. I min familie er vi to voksne, min mann og jeg og sammen har vi tre barn, et av barna er fosterbarn og de andre to er biologiskebarn. Slik har vår familie sett ut de siste tre årene. Før den tid var vi gjennom PRIDE grunnopplæringen. Gjennom min rolle som fostermor har jeg blitt mer bevisst temaet tilhørighet, og dette temaet har opptatt meg i stor grad. Det å kunne fylle fosterforeldrerollen på en bedre måte er mye av bakgrunnen for ønsket og motivasjonen for å ta master i sosialt arbeid.

Problemstilling og forskningsspørsmål

- Hvordan hjelper fosterforeldre barnet til å føle tilhørighet til familien?
  - Hvilke tanker har de om betydningen av tilhørighet til familien?
  - Hva tenker fosterforeldrene om relasjonen mellom biologiske barn og fosterbarnets betydning for tilhørighet til familien?
  - Hva gjør de rent praktisk?

Avgrensninger

Min problemstilling er avgrenset til å omhandle tilhørighet i fosterhjem. Oppgavens fokus ligger på hvordan fosterforeldre jobber med dette og utfordringer de har i forbindelse med dette.

Begrepsavklaring

Tilhørighet: Tilhørighet kan brukes om mange ting. En kan ha tilhørighet til både mennesker, samfunn, idrettslag, nettverk osv. I denne oppgaven kommer fokuset til å være på familietilhørighet i fosterhjemmet. Begrepet er ikke videre definert, dette for at informantene skulle ha mulighet til selv å fylle begrepet. Beek og Schofield (2006) skriver om å fremme familiemedlemskap og dermed hjelpe barnet til å føle tilhørighet. Det er denne betydningen jeg legger til grunn når jeg bruker begrepet tilhørighet i denne oppgaven.

Fosterhjem: I oppgaven tar jeg for meg fosterhjems plasseringene som er ment å vare til barnet blir voksent. Korttidsplasseringer i fosterhjem og utfordringer knyttet til dette vil ikke bli berørt.

Biologiske barn: Dette er fosterforeldrenes egenfødte barn.

Oppgavens oppbygning

Oppgaven er delt inn i seks hovedkapitler. I kapittel 2 redegjør jeg for teori og forskning på området. I kapittel 3 tar jeg for meg metodiske valg og tilnærminger samt begrunnelsen for disse. Hovedfunn fra analysen og tolkning av disse blir presentert i kapittel 4. I kapittel 5 diskuterer og drøfter jeg funnene opp mot tilgjengelig litteratur og forskning. Avslutningsvis samler jeg trådene og oppsummerer oppgaven i kapittel 6.

2. TEORETISK RAMME

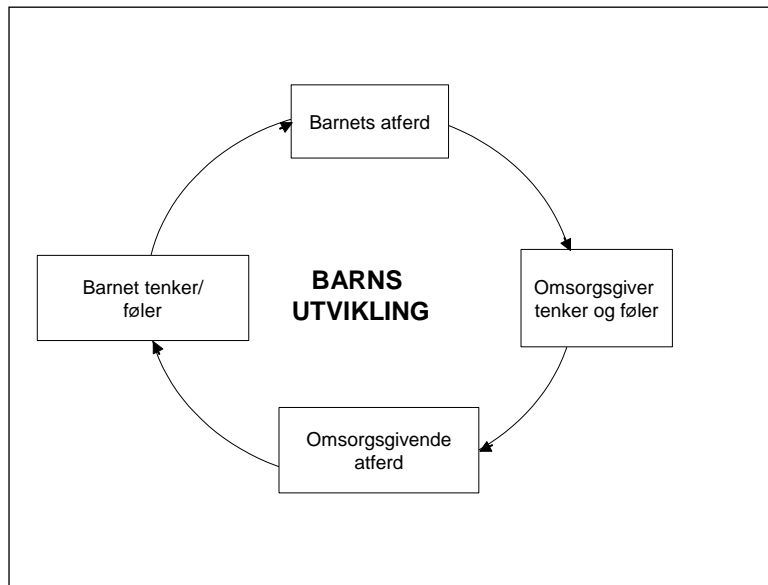
Fosterforeldre er de som står for den daglige, tilrettelagte omsorgen for fosterbarn. Denne omsorgsoppgaven er krevende og forutsetter særlige kunnskaper, ferdigheter og forståelse. Fosterforeldre deler foreldreskapet med barnevernstjenesten og barnets biologiske foreldre, og av den grunn er samarbeid med barnevernstjenesten og med barnets biologiske foreldre viktig. Rollen, oppgavene og ansvaret fosterforeldrene får, er sammensatt og komplisert (Havik, Jakobsen, Moldestad, 2007). Av den grunn har barnevernet erkjent over flere år at fosterforeldre har behov for forberedelse og opplæring i det å være fosterforeldre. De første opplæringskursene for fosterforeldre ble derfor tatt i bruk i 1987 og ti år senere ble PRIDE grunnopplæringen innført i Norge. Programmet er utviklet i Amerika av organisasjonen ”Child Welfare League of America” og kom til Norge via Nederland og Sverige. Det er grunnopplæringen av denne en ønsker at fosterforeldre skal ha gjennomført før de bestemmer seg for å bli fosterforeldre (Havik, Jakobsen, Moldestad, 2007).

Denne opplæringsmodellen bygger på Trygg-base-modellen, og jeg vil derfor se nærmere på denne.

Trygg-base-modellen

Trygg base metoden er en modell for veiledning til fosterforeldre. Modellen er basert på Bowlby og Ainsworth tilknytningsteoretiske forståelse og er utviklet i England av Gillian Schofield og Mary Beek (2004). I Norge blir kommende fosterforeldrene kjent med veiledningsmodellen gjennom deltakelse i PRIDE grunnopplæringen. Mange fosterhjemstjenester bruker også denne som grunnlaget for veiledning av sine fosterhjem (Havik, Jakobsen, Moldestad, 2007).

John Bowlby kaller den spesielle kontakten som oppstår mellom foreldre og barn for tilknytning (Beek og Schofield, 2006). Begrepet tilknytning blir brukt om relasjonen mellom barn og barn og mellom barn og andre omsorgspersoner. Bowlby brakte begrepet ”trygg base” på banen. Kunnskap om tilknytning og tilknytningsatferd kan være til hjelp når en søker å forstå samspillet mellom foreldre og barn. Samtidig er det viktig å være klar over at Bowlby så på tilknytning hos små barn og deres foreldre. Når barn blir plassert i fosterhjem, går de fra en base og over i en ny base.

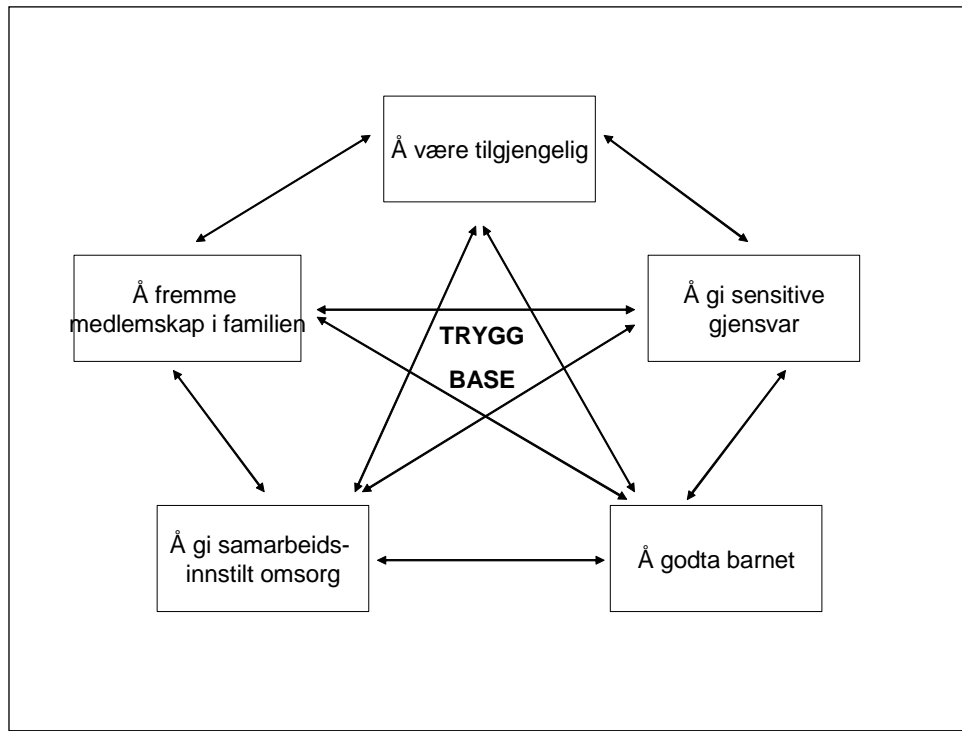

Figur 1: Omsorgssirkel, oversatt etter Schofield og Beek (2004).

Prosesen med å endre fosterbarns utviklingshemmende tanker, forståelse og atferd til mer utviklingsfremmende tanker, forståelse og atferd begynner i prosesser hos fosterforeldrene (Schofield og Beek, 2004). I alle situasjoner og livssammenhenger har en reaksjoner på andres væremåter og atferd. Hva fosterbarnets atferd kan få en til å føle, kan gi en forståelse for hva som er det underliggende behovet. En slik forståelse kan hjelpe en til å møte barnet på en reflektert måte, i stedet for på mer automatiske måter. Dette er av stor betydning, ettersom måten en møter barnet på gir barnet viktige budskap om hva omsorgspersonene føler og tenker om barnet. Hvilke budskap omsorgspersonene sender, vil virke inn på hva barnet føler og tenker om seg selv og andre, og dermed på hvordan det vil handle (Schofield og Beek, 2004).

For fosterforeldre kan det være utfordrende å gi seg selv tid og rom til å føle og tenke omkring hva som ligger bak barnets væremåte og handlinger. Refleksjoner rundt dette kan hjelpe dem i møtet med barn som har utviklet en tilknytningsstrategi som sikter mot å være selvtilstrekkelig og uavhengig oppmerksomhet fra andre. En kan da jobbe for ikke å møte avvisning med avvisning. Refleksjonene kan også være med og hjelpe en i møtene med barn som har utviklet en tilknytningsstrategi som sikter mot å oppnå kontinuerlig oppmerksomhet, og som opplever at negativ oppmerksomhet er tryggere enn ingen oppmerksomhet. Fosterforeldrene kan arbeide for å trygge barnet på at vi ser det i hverdagslivets små øyeblikkssituasjoner (Schofield og Beek, 2004).

Omsorgssirkelen går kontinuerlig rundt i det daglige livet i fosterfamilien. Hver eneste syklus gir mulighet til små skritt mot endring og vekst. Disse små skrittene er byggeklossene for at fosterbarnet gradvis skal kunne erfare fosterfamilien som en trygg base.

Figur 2: Trygg-base-stjernen, oversatt etter Beek og Schofield (2004).

Omsorgsstjernen består av fem foreldreadferder/omsorgsdimensjoner. Hver dimensjon møter grunnleggende behov hos barnet. Sammen sikter de mot at barnet etter hvert skal erfare fosterforeldrene som en trygg base. Det er også piler på kryss og tvers mellom dimensjonene, for å tydeliggjøre at alle dimensjonene er ulike sider av samme sak. Hver enkelt dimensjon påvirker hver enkelt av de andre dimensjonene og blir selv påvirket av dem. Til sammen vil de fem dimensjonene støtte opp under barnets reparasjon og utvikling.

Å være tilgjengelig – hjelper barnet til tillit

Denne dimensjonen fokuserer på omsorgspersonenes evne til å formidle en sterk følelse av fysisk og følelsesmessig tilgjengelighet for å møte barnets behov, både når de er sammen og når de er fra hverandre. Når omsorgspersonen gjør dette, begynner barnet å stole på at dets behov vil bli møtt med varme, faste og pålitelige rammer. Dette vil igjen gjøre at angsten er redusert og at barnet får tillit til å utforske verden, i trygg forvissning om at omsorg og

beskyttelse er tilgjengelig når det er behov for det. Mange av barna som blir plassert i fosterhjem, har manglet tilgjengelig omsorg og beskyttelse fra omsorgspersonene sine (Schofield og Beek, 2004). Av den grunn vil det ofte være vanskeligere for dem å stole på at en voksen alltid vil være tilgjengelig, og at deres behov blir møtt konsekvent, trygt og vennlig. Det endelige målet er å endre barnas forventninger til voksne for å overbevise dem om at barn kan stole på at de voksne tar trygt vare på dem og møter deres behov.

Utgangspunktet for at barn skal kunne få en god utvikling, er at de har omsorgspersoner som er trygt tilgjengelige for dem. Det kan være enkelt å se at dette er en forutsetning, men i hverdagen kan det være svært krevende å gjennomføre. Avhengig av tidligere erfaringer kan fosterbarnet beskytte seg ved å ha en avvisende atferd, og andre kan kreve ustoppelig oppmerksomhet gjerne blandet med sinne, mens noen kan forsøke å kontrollere fosterforeldrene. Det krever refleksjon og utholdenhet å ikke møte avvisning med avvisning, sinne med sinne og kontroll med motkontroll (Schofield og Beek, 2006).

Å gi sensitive gjensvar – hjelper barnet til å håndtere følelser og atferd

Sensitivitet har her sammenheng med omsorgspersonens evne til å ”ta barnets plass”, til å tenke fleksibelt om hva barnet kan tenke og føle, og å reflektere dette tilbake til barnet. Den følsomme omsorgspersonen er også klar over sine egne følelser og deler disse med barnet på en hensiktsmessig måte. Barnet lærer på denne måten å tenke på, verdsette og dele sine egne ideer, følelser og tanker. Samtidig som det får hjelp til å reflektere over, organisere og administrere sine egne følelser og adferd. Mange av barna som blir plassert i fosterhjem har en vanskelig bakgrunn og har ofte manglet muligheter til å dele sine tanker og følelser.

Alle barn har behov for omsorgsgivere som kjenner dem, forstår dem og som hjelper dem med å kontrollere følelsene sine. Foreldre gjør dette ofte automatisk; de hjelper dem til å sette ord på hva de tror barna føler, og også på hva de selv føler. På den måten får barnet en støtte rundt seg, som hjelper dem til å kjenne, forstå og håndtere følelsene sine. Barn som kommer i fosterhjem trenger ofte hjelp til å håndtere følelsene sine (Schofield og Beek, 2006).

Å godta barnet – hjelper barnet til positiv selvfølelse

Schofield og Beek (2004) beskriver denne dimensjonen som hvordan omsorgsgiveren er i stand til å formidle at barnet er ubetinget akseptert og verdsatt for den det er og for dets

vanskelige sider så vel som dets sterke sider. Dette danner grunnlaget for positiv selvfølelse, slik at barnet kan oppleve seg selv som verdig til å motta kjærlighet, hjelp og støtte. Barnet vil på denne måten også få hjelpe til å bli mer robust og til å kunne håndtere motgang. Dette fordrer tilgjengelighet og følsomhet fra omsorgsgiveren.

Å akseptere barnet som det er, er en sammensatt og utfordrende oppgave. Omsorg og oppdragelse innebærer full aksept og ubetinget kjærlighet samtidig som en støtter barnets utvikling og hjelper det gjennom endringsprosessen. Tilsynelatende er ikke dette annerledes enn hva omsorgsfulle foreldre gjør for barna sine. Samtidig er det noe helt annet. Biologiske foreldre starter denne prosessen med å bygge opp barnets opplevelse av å være verdt noe og av å kunne noe bit for bit helt fra det øyeblikket barnet kom til verden og langt opp i voksen alder. Fosterforeldres oppgave er oftest å bringe et barn med skjev eller feilutviklet utvikling inn på et utviklingsstøttende spor. Dette innebærer å støtte barnet til å tørre å endre sine grunnleggende antagelser av seg selv og andre, slik at endring kan finne sted (Schofield og Beek, 2006).

Å gi samarbeidsinnstilt omsorg – hjelper barnet til å føle seg kompetent

Innenfor denne dimensjonen tenker omsorgsgiveren at barnet er et autonomt individ med selvstendige ønsker, følelser og målsetninger og at det trenger å føle seg kompetent. Omsorgsgiveren ser derfor etter måter å fremme selvstendighet på, og søker derfor å samarbeide med barnet så langt det er mulig. Dette hjelper barnet til å føle seg mer effektivt og kompetent, noe som vil hjelpe barnet til å tørre å snu seg til andre når det har behov for hjelp og å inngå samarbeid og kompromiss når det er ønskelig (Schofield og Beek, 2004).

En del barn som kommer i fosterhjem har ikke opplevd denne samarbeidsinnstilte tilnærmingen til forelderrollen i omsorgen det har mottatt tidligere. Biologisk familie kan ha vært overkontrollerende og påtrengende og nektet barnet egne valg. Andre foreldre kan ha manglet kompetanse eller kapasitet til å forhandle, noe som kan ha resultert i tiltak som var brå og harde, eller svake og ineffektive. Barnet har trolig en rekke grunner til at det ikke har utviklet en følelse av seg selv som et selvstendig og kompetent individ. Som et resultat kan barnet bli passivt i samhandlingen med voksne, eller det kan søke overdreven kontroll og innflytelse over dem (Schofield og Beek, 2006).

Når barnet har vært utsatt for omsorgssvikt, er det viktig at dets nye omsorgspersoner hjelper barnet til å lære at det er trygt og i posisjon til å ta egne avgjørelser. For å oppnå dette, må omsorgspersonene aktivt strukturere et miljø rundt barnet som fremmer kompetanse og valg og som gir barnet mulighet for å føle seg kompetent. Omsorgspersonene må hele tiden være oppmerksomme på balansen mellom å tilrettelegge for hensiktsmessig avhengighet og å fremme hensiktsmessig uavhengighet.

Omsorgsgiveren må huske på at barnet må ha utviklet tillit i en trygg base før det kan føle seg trygg nok til å utforske alternative muligheter. Bare når grunnlaget for tillit er på plass vil barnet kunne ta risikoen for å tenke og oppføre seg annerledes, være selvsikker, men også samarbeidsinnstilt. En voksende følelse av kompetanse, vil hjelpe barnet til å vite at det kan gjøre ting innenfor trygge rammer. Positive erfaringer med å jobbe sammen med pålitelige voksne, vil utvikle en forståelse av at det er givende å samarbeide og inngå kompromiss med andre (Schofield og Beek, 2004).

Å fremme medlemskap i familien- hjelper barnet til å føle tilhørighet

I følge Schofield og Beek (2006) er familietilhørighet et viktig element for sunn følelsesmessig og psykososial utvikling. Et barn som ikke har noen nære familieforhold vil bære på følelser av psykologisk og sosial forvirring. I kontrast ser en at ubetinget familiemedlemskap gir forankring og en forsikring om praktisk og emosjonell støtte gjennom hele livet. Dette fungerer som en psykososial trygg base for leting, identitet og personlig utvikling.

Med tanke på barn som blir flyttet i fosterhjem, refererer denne dimensjonen i følge Schofield og Beek (2006) omsorgsgivernes kapasitet til å ta barnet inn i deres familie. Dette skjer gjennom å inkludere barnet sosialt og personlig som ett fullverdig medlem av familien. Samtidig må omsorgsgiveren hjelpe barnet å etablere en passende følelse av sammenheng og tilhørighet i sin biologiske familie. På den måten kan barnet utvikle en komfortabel følelse av tilhørighet til mer enn en familie, og en mer sammenhengende identitet.

Det er viktig å huske på at de fleste barn har hatt gode stunder så vel som vanskelige og skremmende stunder. For alle barn ligger utfordringene i å tilpasse seg en ny familie som er annerledes enn hva den er vant til. Avhengig av alder og forståelse, vil alle barn ha forskjellige grader av tap bak seg. Selv de enkleste oppgaver kan være ukjente for barnet. Det

er lett å undervurdere de potensielle påkjenningene og belastningene barnet får når det flytter inn i en ny og ukjent familie. Barnet må her bli kjent i en ny familie, samtidig som det må håndtere følelser av tap og sorg (Schofield og Beek, 2004).

Barn som er varig plassert i fosterhjem, har behov for og må kunne forvente seg å bli behandlet som fullverdige familiemedlemmer i fosterfamilien selv om fosterforeldrene ikke har juridisk foreldreskap for barnet. I alle tilfeller er det viktig at omsorgspersonene ønsker det nye familiemedlemmet velkommen og tar det i mot på en god måte. En må være reflektert og åpen mot barnet og dets biologiske familie. Dette kan være komplisert ettersom det innebærer å holde balansen mellom to kraftige og noen ganger motstridende forestillinger; det ene at barnet nå er en del av fosterfamilien og det andre at barnet er en del av sin biologiske familie.

Den primære oppgaven for omsorgspersonene, er å skape et miljø med følelsesmessig varme, fysisk behagelig, aksepterende, støttende og med klare og rimelige forventninger. Variasjonene innenfor dette viser ett bredt spenn i forhold til kultur, klasse, språk, sosiale normer og religiøs praksis. Her ser vi en klar kobling til tilknytningsteori, siden sensitive omsorgspersoner gir et miljø som er beskrevet ovenfor og har fortsatt kapasitet til å være reflekterende i forhold til barnets behov og følelser om biologisk familie og tilhørighet til dem. Sensitive omsorgspersoner vil under denne dimensjonen søke muligheter for å gi verbale og non-verbale meldinger av inkludering i begge familiene. Disse må hele tiden tilpasses barnets behov og omstendigheter med sikte på å hjelpe barnet til å føle en sammenhengende følelse av identitet i det som kan være et komplekst nettverk av relasjoner (Schofield og Beek, 2006).

Kombinasjonen av inkludering og anerkjennelse og muligheten for å være medlem av mer enn en familie kan forbedre barnets følelse av trygghet. Barnet kan oppleve at det er trygt og sikkert i familien, samtidig som det får føle at det kan og får lov til å være en del av sin biologiske familie. Dette vil kunne gi barnet mulighet til å sortere sine komplekse følelser, gjenkjenne disse og uttrykke ulike følelser samt administrere disse. ”Å høre til” og ”å være vanlig” ser ut til å være viktig for de fleste fosterbarn. Fosterforeldre står ovenfor utfordringen å vise barnet at det er en av dem, samtidig som det også er en del av sin biologiske familie (PRIDEBOK, Bufetat).

Oppsummering og refleksjon

Jeg opplever Trygg-base-modellen som en reflektert modell som setter barnet og dets utvikling i sentrum. Modellen tar for seg ulike omsorgsdimensjoner, og selv om denne oppgavens fokus er på tilhørighet har jeg beskrevet de andre dimensjonene da jeg ser på disse som gjensidig avhengig av hverandre. Modellen stiller store krav til fosterforeldrene; den krever reflekterte fosterforeldre som alltid har fosterbarnets behov i tankene og som innretter omsorgen og familiesituasjonen utelukkende til det. Jeg stiller meg undrende til om modellen er forenelig med å ha flere barn. Denne problematikken ser jeg ikke at Schofield og Beek berører. Slik jeg oppfatter modellen, er dette en form for miljøterapi og jeg er usikker på om fosterforeldre som i utgangspunktet ikke har fagutdannelse innenfor dette feltet har kompetansen det kreves for å kunne følge modellen fullt ut. Samtidig ser jeg at modellen har mange flotte ideal som kan være nyttige for fosterforeldre å ha i tankene når de utøver omsorg for sitt barn.

Rekruttering og opplæring av fosterhjem

Målsettingen med rekrutteringen av fosterhjem er å finne mennesker og familier med kjennetegn som øker muligheten for at plasseringen varer over tid og som kan gi barnet omsorg og annen hjelp det trenger for å få en god utvikling (Bunkholdt, 2010). Et godt arbeid på dette stadiet øker sjansen for at barn som flytter i fosterhjem, får fordeler eller gevinster som er verdt den prisen de kanskje må betale for flyttingen. Dette kan skje dersom rekrutteringen og forberedelsene gir familiene realistiske forestillinger om den oppgaven de tar på seg, og som gir dem en grunnleggende opplæring i hva det vil si å være omsorgsgivere for barn som ofte sliter med store utfordringer. Det er en vanskelig oppgave å si før en plassering om familien vil lykkes som fosterforeldre eller ikke. Den mest brukte rekrutterings- og opplæringsmetoden i Norge i dag er PRIDE.

PRIDE grunnopplæring

PRIDE grunnopplæringen har som mål å gi deltagerne gode forutsetninger for å yte god omsorg for fosterbarnet, for å samarbeide med barnevernet og for å samarbeide med barnets foreldre (Havik, Jakobsen og Moldestad, 2007). Åtte av ti deltakere mente at opplæringen var nyttig/meget nyttig for alle tre oppgavene. Samtidig er det en forskjell på å mene at det er nyttig, og på om det endrer utøvelsen av fosterforeldreskapet. PRIDE evalueringen til Havik,

Jakobsen og Moldestad (2007) gir ikke kunnskap om grunnopplæringen har effekter på hvordan fosterforeldre møter og håndterer sine oppgaver.

Grunnopplæringen gir innføring i hvilke oppgaver fosterforeldre vil møte og hva det vil kreve av dem (Bunkholdt, 2010). Programmet tar opp temaer i fosterhjemsomsorgen som barnets utvikling, hvordan en kan hankses med sorg og tap, å arbeide i team med barnevernet, kulturelt mangfold og kompetanse.

PRIDE grunnopplæringen tar for seg fem ferdighetsområder. En ønsker å få oversikt over fosterforeldrenes ferdigheter innen disse å hjelpe fosterforeldrene til å reflektere over disse (Havik, Jakobsen og Moldestad, 2007). De fem områdene er:

1. Å ha omsorg for å kunne oppdra barn
2. Å kunne møte barnets utviklingsbehov og håndtere forstyrrelser i utviklingen
3. Å støtte relasjoner mellom barn og deres foreldre
4. Å gi barn tilgang til trygge og utviklingsstøttende relasjoner som skal vare livet ut
5. Å arbeide som medlemmer i et team

En sentral målsetting for PRIDE grunnopplæringen er å formidle de ferdigheter fosterforeldre trenger for å kunne forstå og ivareta fosterbarns behov og bli gode omsorgspersoner for barnet. Et annet mål er å gi deltagerne selv, og det offentlige, et best mulig grunnlag både for å ta en velbegrunnet beslutning av om deltakerne vil og kan bli fosterforeldre (Havik, Jakobsen og Moldestad, 2007).

I følge "Stolt av Pride" (Havik, Jakobsen og Moldestad, 2007) bygger PRIDE på et klart verdisyn. Barnets biologiske familie blir sett som en viktig kilde til sunn utvikling hos barnet. Den enkelte families kulturelle tilhørighet bør erkjennes og aksepteres, og atskillelse mellom barn og foreldre skal bare skje når det ikke er mulig å trygge barnet gjennom støtte og hjelp til foreldrene. Når atskillelse er nødvendig, blir oppvekst i en familie sett som den oppvekstformen som best trygger barnets utvikling. Det mest grunnleggende og sammenbindende prinsippet er at både barnevernets og fosterforeldrenes oppgave og ansvar er tosidig. På den ene siden skal en beskytte barna mens en på den andre siden skal hjelpe dem til å opprettholde og utvikle stabile og trygge tilknytningsbånd som skal vare livet ut. Barnet har rett til omsorg som ikke skader dets utvikling og barnets rett til å få beholde det beste av sin familie og sin kulturelle bakgrunn blir presisert. Fosterforeldres viktigste ressurs er at de bidrar til å trygge barnets utvikling gjennom sine ferdigheter og kunnskap og gjennom at de er

en familie, som er kjernen i fosterhjemsomsorg. Det forutsettes at fosterforeldrene utøver sin omsorgsoppgave i samarbeid med barnevernet, ulike hjelpeinstanser og i størst mulig grad også med barnets foreldre.

Det faglige grunnlaget til PRIDE grunnopplæringen er en oppfatning av at barnas utvikling primært blir bestemt av kvaliteter ved omsorgen barnet får og av at dets utvikling blir best støttet gjennom oppvekst i en familiesituasjon. En ser på atskillelse fra foreldrene som et betydelig traume, som kun kan forsvares dersom støtte og hjelp til foreldrene ikke har ført frem (Havik, Jakobsen og Moldestad, 2007). PRIDE sitt faglige fundament har tidligere manglet en klar og tydelig teoretisk forankring. Dette har etter hvert blitt rettet på, og PRIDE fremstår nå tydeligere forankret i Bowlby og Ainsworths tilknytningsteori, og støtter seg til Trygg-base-modellen.

PRIDE sikter mot å styrke deltakernes forutsetninger for å legge til rette for gode utviklingsbetingelser for barn. Gjennom ulike pedagogiske metoder skal deltagerne få hjelp til å forstå og føle på betydningen av å gi barn et forutsigbart og bekreftende oppvekstmiljø og av å styrke barnas selvfølelse og mestringsstrategier. En ønsker å hjelpe deltakerne til å forstå betydningen av å arbeide i team mot et felles mål og av å ha en åpen og anerkjennende dialog mot apparatet rundt og mot barnets biologiske foreldre.

Oppsummering og refleksjon

En av målsetningene med PRIDE er å hjelpe deltakerne til å ta en velbegrunnet beslutning om de ønsker å bli fosterforeldre eller ikke. Ut fra evalueringen av programmet ser det ut til at det gjør fosterforeldrene forberedt på hva som kan vente dem. Samtidig er det ingen forskning på hvordan denne forberedelsen påvirker fosterforeldrenes omsorg ovenfor fosterbarnet. PRIDE ønsker at fosterforeldrene gjennom kurset skal få kunnskap som kan hjelpe dem til å møte barnets utviklingsbehov og håndtere forstyrrelser i utviklingen. En kan spørre seg om dette er for store mål på et kurs som har en varighet på 30 timer undervisning. I tillegg til undervisningen kommer det hjemmearbeid og hjemmebesøk. PRIDE tar utgangspunktet i at fosterhjemsomsorg er et teamarbeid mellom barnevern, øvrig hjelpe-apparat, biologiske foreldre og fosterforeldre. Jeg mener en kan reise spørsmål hvorvidt det er slik fosterforeldrene oppfatter det å ha omsorgen for fosterbarn. Jeg ser det slik at PRIDE bygger opp kurset sitt etter en velfungerende fosterhjemstjeneste som er tilgjengelig for fosterforeldrene og som gir mulighet til å arbeide i team mot felles mål. Er det slik

fosterhjemmene opplever fosterhjemstjenesten etter plassering? Forskning på hvordan denne grunnrustningen av fosterhjemmene påvirker omsorgen i fosterhjemmet ville det også være interessant å ha informasjon om.

Fosterhjem

83 % av alle barn og unge som flytter ut fra familiene sine blir plassert i fosterhjem, og pr. 01.01.11 bodde 9225 barn i fosterhjem i Norge (tall og fakta om fosterhjem, 2012). Bunkholdt (2010) peker på politikernes ønske om å utvide fosterhjems-ordningen. I følge henne er tanken bak at barn og unge som trenger et nytt bosted skal slippe å bo på institusjon, og heller knytte seg til en familie. I løpet av de siste ti årene har en sett at mange fosterbarn har stor problembelastning samt mange og sammensatte utfordringer. Hvor hensiktsmessig det er med fosterhjemsplassing, har blitt et diskusjonstema innenfor barnevernet. Tidligere ønsket en at fosterforeldreskap bar preg av vanlig foreldreskap. Nå krever en i stadig større grad at fosterforeldrene skal ha en rolle som minner stadig mer om miljøterapeutrollen (Bunkholdt, 2010). Bunkholdt skriver at en bør ha en åpen og kritisk diskusjon om dette, noe som innebærer å ha en tilsvarende åpen og kritisk holdning til hvordan barnevernet kan hjelpe det enkelte barnet til å få det han eller hun trenger.

I 2010 gikk Storø, Bunkholdt og Larsen sammen og skrev artikkelen ”Er institusjonen alltid et onde, og familien alltid et gode?”. Her tar de opp problematikken rundt at fosterhjem nå fremstår som den foretrukne omsorgsformen for alle barn som ikke kan bo hos sin biologiske familie. Ønsket deres er at artikkelen skal bidra til diskusjon rundt institusjon som barnevernstiltak. De setter fokus på at det er et krysspess mellom politiske og faglige perspektiver, og at en i denne situasjonen ikke alltid tar hensyn til hva som er best for barn og ungdom. Artikkelen peker på at det har vært riktig og nødvendig å sette fokuset på driften av institusjonene. Mange av institusjonene har tatt utfordringen og jobbet med å bli dyktigere i sitt metodiske arbeid og å beskrive sin virksomhet bedre. De argumenterer for at det er problematisk at den nye faglige politiske konteksten ikke ser ut til å kunne tilby forståelse eller redskap for å utvikle institusjonene og de oppgavene de møter. Barnevernsmyndighetene ser på institusjoner som en tiltakstype som en ønsker å unngå å bruke. I ”Barn og unge i fosterhjem: en kunnskapsstatus” skriver Backe-Hansen, Egelund og Havik (2010) at dette er forankret politisk og fagadministrativt. De viser til utsagn fra daværende barne- og likestillingsminister Manuela Ramin-Osmundsen, som uttalte at ”regjeringen ser det som

faglig forsvarlig å fortsette å bygge ned barnevernsinstitusjonene” og videre presiserte at familieløsningen er den beste løsningen. Regiondirektør i Bufetat Geir Kjell Andersland uttrykte på samme tidspunkt at ”det er et mål for det statlige barnevernet å redusere institusjonsbruk til fordel for mer bruk av fosterhjem og evidensbaserte tiltak i hjemmet”. Backe-Hansen, Egelund og Havik (2010) tar for seg det kunnskapsmessige grunnlaget for beslutningen.

Med tanke på evidens vil forholdet mellom forskning og praksis i barnevernet aldri representere en vitenskapelig nøytralitet (Backe-Hansen, Egelund, Havik, 2010). Evidensbasert praksis så vel som praksisbasert evidens hviler på og uttrykker politisk og fagpolitiske synspunkter og interesser. De argumenterer for at evidensbaserte metoder er satt inn sammen med svært stramme avgrensninger i klientutvalget, dermed har ikke institusjonene hatt samme mulighetene til å definere sine oppgaver ut fra en avgrenset faglig tenkning. De skriver at det er ubalansert å kritisere tiltak for at de ikke løser den faglige oppgaven når de ikke tillates å definere de faglige betingelsene for oppgaveløsningen. Slik jeg tolker det, uttrykker de bekymring mot et automatisert barnevern som kan være uttrykk for en politisk oppgaveløsning fremfor en faglig begrunnelse.

I kunnskapsstatusen drøfter Backe-Hansen, Egelund og Havik (2010) begrepet relasjon. Jeg tolker deres bruk av ordet relasjon til å komme under definisjonen som jeg har brukt på tilhørighet i denne oppgaven. De skriver at relasjonsforståelse og relasjonsbegrepet i barnevernet kan forankres i et kulturpsykologisk så vel som utviklingsstøttende perspektiv og at disse må forstås og praktiseres i forhold til hverandre. Relasjon forstås og konstrueres avhengig av kultur og kontekst (Backe-Hansen, Egelund, Havik, 2010). En ser på god nok relasjon som en forutsetning for utvikling og læring. Alle relasjoner er organisatorisk forankret i rom og tid og har et tematisk og følelsesmessig innhold. Denne forståelsen er viktig i barnevernsarbeid for å kunne forstå og gi riktige faglige tiltak for det enkelte barn. Relasjonens organisatoriske eller strukturelle side vil være avgjørende for om familien kan tilby gode nok tilknytningsmuligheter eller ikke. Backe-Hansen, Egelund og Havik (2010) presiserer at deres faglige ståsted innebærer et tydelig premiss om at relasjon er hovedmotoren i utvikling og forandring.

En antar ofte at relasjoner er noe barna får med seg på kjøpet når de befinner seg i en familie. I følge Backe-Hansen, Egelund og Havik (2010) vitner det synet om en utilstrekkelig faglig forståelse. Her støtter de seg til Schofield og Beek (2006) og deres forståelse av at kvaliteten

på relasjonskompetansen til barnet utvikler seg gjennom samspillet mellom barn og omsorgsgiveren. Vedvarende dårlige samspill resulterer av den grunn ofte i dårlig relasjonskompetanse. De argumenterer for at slike relasjonelle forutsetninger bør være et overordnet kriterium ved valg av alternativt omsorgsmiljø når barn og unge må flytte. Dersom praksis har en automatikk i valg av tiltak, vil en del saker komme på kollisjonskurs med hensynet til slike relasjonelle forhold. De viser videre til at ”tiltaket bryter sammen” er en politisk måte å si det på, mens en faglig forståelse vil kunne uttrykke at ”relasjonen bryter sammen”.

Backe-Hansen, Egelund og Havik (2010) presiserer at fosterhjemsordning er en god modell for mange barn som plasseres av barnevernet. Samtidig tolker jeg det slik at de stiller seg tvilende til om det er fornuftig å ha dette som en automatisert begrunnelse for at det er best for alle barn som ikke kan bo hos sine biologiske foreldre å vokse opp i fosterhjem.

Krav til fosterhjem

I Retningslinjer for fosterhjem står det at fosterforeldrene:

”må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barn et trygt og godt hjem. Fosterforeldrene må ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner. De må ha økonomi, bolig og et sosialt nettverk som gir barn muligheter til livsutfoldelse. Fosterforeldre må også ha god vandel og kunne legge frem tilfredsstillende politiattest”

Å være fosterforeldre er ikke noe som er tiltenkt alle familier og det er ikke alle familier som blir godkjent som fosterforeldre. I følge Egelund m. fl. (2010) er det vanskelig å finne strukturelle kjennetegn ved dem som ønsker å bli fosterforeldre og som samtidig øker sjansen for en vellykket fosterhjemsplassing. Bunkholdt (2010) skriver om Glickmans krav om den sentrale personlighetsfaktoren følelsemessig modenhet må være tilstede for at en skal lykkes som fosterforeldre. I det legger han; evne til å gi og få, tilpasningsevne og realitetssans, evne til å lære, egoidentitet og integritet.

I forhold til balanse mellom å gi og få, ligger det at fosterforeldre ikke kan være betinget av å få tilbake. Bunkholdt (2010) skriver at kjennskap til fosterbarn gir en visshet om at dette er en nyttig og nødvendig holdning. Samtidig må en være klar over at alle har en grense som ikke kan overskrides uten altfor stor belastning. I forhold til tilpasningsevne og realitetssans, bør en i følge Bunkholdt (2010) ta det som et godt tegn dersom familiemedlemmene viser klart hva

de setter pris på. Her kan en ta med hvilke tanker fosterforeldrene har om hvordan livet kommer til å forandre seg ved å få et fosterbarn inn i familien. Egoidentitet og integritet er vanskelig å måle og definere. Bunkholdt (2010) argumenterer med at dette har med å gjøre fosterforeldrenes stabilitet og bevissthet på verdier som fører til at de klarer å stå ved et fast oppdragelsesmønster med klare forventninger til seg selv og til barna. Fosterforeldre blir i følge henne ofte utsatt for sterk grenseutprøving fra fosterbarn med manglende normlæring. I slike situasjoner må fosterforeldrene klare å stå ved sine egne verdier og standarder på en slik måte at barna ikke fanger opp tvil og usikkerhet hos fosterforeldrene. Mange fosterbarn har erfaringer som har gjort tilværelsen uoversiktlig og uforutsigbar, og det kan ha gitt dem et uklart bilde av seg selv. Det krever at fosterforeldrene er faste modeller som de kan speile seg i og forme seg etter, slik at de kan utvikle en positiv identitet. For å få dette til, kreves det et integrert verdisyn hos fosterforeldrene (Bunkholdt, 2010).

Oppfølging av fosterhjem

I følge fosterhjemshåndboken (Johansson og Sundt, 2008) er regelmessig kontakt, gjensidig forståelse og respekt samt åpen informasjonsutveksling mellom fosterforeldrene og barnevernet forutsetninger for et godt samarbeid.

For fosterforeldrene er det viktig å ha mulighet til å ta kontakt ved behov, å få bistand ved behov, og det er viktig å bli tatt med på drøftinger før barnevernet fatter avgjørelser. Det er fosterforeldrene som har tatt på seg 24-timers omsorgsansvar for barnet og det er de som hver dag må håndtere barnets utfordringer som sorg, utrygghet, angst, atferdsproblemer, fortvilelse, tilbaketrekning og så videre. Dersom samarbeidet mellom saksbehandler og fosterfamilien ikke fungerer tilfredsstillende, kan det innebære en risiko for at plasseringen bryter sammen, noe som vil innebære en rekke konsekvenser for barnet, men også for fosterfamilien og andre involverte.

Barnevernstjenesten og fosterforeldrene har sammen ansvaret for at plasseringen blir best mulig for barnet. De har sammen ansvaret for å løse problemer som oppstår. De er samarbeidspartnere med et felles mål; å gi fosterbarnet den hjelpen, støtten og stimuleringen som barnet har krav på, for å tilstrebe en god barndom og en positiv utvikling i fosterhjemmet (Johansson og Sundt, 2008).

I Retningslinjer for fosterhjem (2004) står det at barnevernstjenesten skal besøke fosterhjemmet så ofte som nødvendig, men minimum 4 ganger i året. Dersom forholdene i fosterhjemmet blir vurdert som gode, kan barnevernstjenesten vedta å redusere det til minimum 2 ganger i året for barn som har vært plassert mer enn 2 år. I følge Barnevernloven står det at barnevernstjenesten har ansvaret for å nøye følge barnets utvikling.

Fosterhjemshåndboken (Johansson og Sundt, 2008) peker på at saksbehandleren bør forsøke å være sensitiv overfor signaler på om problemer er under oppblomstring. Fosterforeldrene har et viktig ansvar for å melde fra om utfordringer før de får utvikle seg. Barnevernstjenesten har også ansvaret for å utarbeide en omsorgsplan for det aktuelle barnet.

De senere årene er det etablert en rekke veiledningsordninger for både foreldre og fosterforeldre (Johansson og Sundt, 2008). En del fosterforeldre vil få tilstrekkelig veiledning gjennom saksbehandleren, mens andre fosterforeldre har behov for ytterligere veiledning.

Oppsummering og refleksjon

Det er interessant å se hvordan Bunkholdt (2010) trekker sammenligninger mellom fosterforeldrerollen og miljøterapeutrollen. Det stadig økende tallet på fosterhjems-plasseringer og nedgangen i institusjonsplasseringer gjør at fosterforeldrerollen er i endring. Er det slik at en ønsker at fosterbarn skal vokse opp i fosterhjem som alminnelige hjem? Eller ønsker en at familier skal ta i mot fosterbarn og ha en rolle som ligner mer på en miljøterapeut og således drive en form for miljøterapiomsorg i hjemmet sitt? Storø, Bunkholdt og Larsen (2010) problematiserer dette. Er det slik at en nå forventer at fosterhjem er den beste løsningen for barn som må flytte fra sitt biologiske hjem, uten at en ser på barnet og holder flere muligheter åpne? Fosterhjems-plasseringene blir i litteraturen presentert som et samarbeidsprosjekt, og jeg oppfatter ofte litteraturen omkring dette som et ideal.

Fosterfamiliens rolle og oppgave

Det å være en fosterfamilie stiller krav til de ulike medlemmene på forskjellig vis. Jeg vil se nærmere på hvordan dette påvirker familien. En stabil, trygg og alminnelig plass i en fosterfamilie ser ut til å være barnevernets grunnleggende strategi for å redusere fosterbarnas vansker samt bringe de i et positivt utviklingsspor (Christiansen, 2011). Alminnelige familielike relasjoner i fosterhjem er ikke bare et mål, men også et terapeutisk virkemiddel.

Tanken bak strategien kan i følge Christiansen (2011) være at fosterhjemmets familieform er bedre egnet som behandling enn institusjonenes formelle kompetanse. Tanken kan også være at målet om å gi barnet en alminnelig familie er viktigere enn barnas behandlingsbehov. Det siste så ut til å være tilfelle når en til tross for stor tvil om det ville gå, plasserte barn i fosterhjem med begrunnelsen at en ikke kunne frata barnet mulighet til å prøve.

Å ha fostersøsken

Søskenrelasjonen er i mange tilfeller den lengste personlige relasjonen vi har, og det kan også være en relasjon som i høy grad påvirker våre liv og vår utvikling (Höjer og Nordenfors, 2006). I forskning har relasjonen mellom søsken blitt viet lite oppmerksomhet; fokuset har vært på relasjon mellom foreldre og barn. Familiens indre relasjoner kan betraktes som en enhet; familien påvirker oss. En forutsetter at foreldre i stor grad har like relasjoner til alle sine barn. Imidlertid er dette sjeldent tilfelle, da søsken lever ulike liv selv om de vokser opp i samme familie, de behandles ulikt av sine foreldre og av sine søsken (Höjer og Nordenfors, 2006). Barn og ungdom opplever ofte søskenrelasjonen som viktig og sentral hvor relasjonen til søsken er en viktig del av barnets sosialiseringssprosess. Barnets utvikling kan være like koblet til relasjonen mellom søsken som til relasjonen med foreldrene. Foreldrenes forhold til ulike barn overvåkes av søsknene, på samme måte som barn følger med på relasjonen mellom foreldrene. Barnets opplevelse av urettferdig behandling fra foreldrenes side, kan få store konsekvenser.

Nasjonalt og internasjonalt er det noe forskning på fosterbarn og omsorg i fosterhjem. Imidlertid ser en at det er lite fokus på fosterhjemmenes biologiske barn. Dette er urovekkende, særlig ettersom en har dokumentasjon på at brudd i fosterhjemmene forekommer oftere i fosterhjem som også har biologiske barn i den alderen hvor de trenger foreldrenes omsorg (Höjer, 2001). Når fosterforeldrene beskriver hvordan de påvirkes av å ha fostersøsken dominerer positive beskrivelser. Foreldrene har ofte en oppfatning av at barna deler deres ønske om å hjelpe noen som har hatt det vanskelig. Og de trekker frem at deres barn tilegner seg kunnskap og forståelse for mennesker i andre livssituasjoner. Både fosterforeldre og biologiske barn trekker frem nære relasjoner og vennskap mellom fosterbarn og biologiske barn. Negative effekter av fosterforeldreskap kan være at biologiske barnets tid med foreldrene får en drastisk nedgang når det kommer fosterbarn i hus. De biologiske barna forteller om forandringer i familielivet. Det nye barnet har ofte store problemer og har behov

for strammere rammer og regler enn hva familiene er vant med. Biologiske barn har i de fleste tilfeller forståelse for at fosterbarn ofte har levd under vanskelige omstendigheter og at dette forklarer oppførselen og fosterbarnets behov. Derfor kan det være vanskelig for biologiske barn når de får skyldfølelse av å bli irritert på fosterbarnet. Höjer (2001) mener at foreldrene og særlig mødrenes ”positive filter” gir dem en utfordring i forhold til å erkjenne utfordringene biologiske barn får.

Å lytte til barn, slik de opplever sin hverdag og livshistorie, kan være smertefullt. Som voksne er det ofte fristende å forklare barnas utsagn og dermed slippe å ta deres smerte og opplevelse inn over oss. Studier, også norske, viser at hvordan det å få et fosterbarn påvirker biologiske barn er noe som opptar fosterforeldre (Havik 2007, Undersøkelse blant fosterforeldre 2010, Johansson og Sundt, 2008).

Et viktig krav til en fosterfamilie må være at familiemedlemmene klarer å være åpne og fortelle hverandre hvordan de synes at livet forandrer seg når de får fosterbarn. Barnets subjektive opplevelse av hvor mye ansvar som hviler på dem, ser ofte ut til å være større enn det foreldrene har tillagt dem. Familiens biologiske barn har, i likhet med de fleste barn, stor lojalitet ovenfor familien sin. Dersom en opplever negativ omtale av familien, tar en det lett som personlige angrep og en føler for å forsvare foreldrene (Höjer og Nordenfors, 2006).

Biologiske barn forventer ofte en lekekamerat eller et barn med aldersadekvat adferd og mestring av ulike ferdigheter. Ofte kan det her være store avvik fra forventningene. En kan komme opp i vanskelige situasjoner hvis en lek eller aktivitet skal gjennomføres sammen med flere andre og fosterbarnet ikke mestrer det de andre forventer ut fra barnets alder. Egne barn kan da føle seg presset til å være fosterbarnets forsvarer eller lærer (Johansson og Sundt, 2008).

Barn opplever ofte at den tiden foreldrene avsetter til hvert barn er et uttrykk for hvor mye de bryr seg om den enkelte. De bruker tid som målestokk for foreldrenes kjærlighet. Det ser ut til å være svært viktig at foreldrene holdet et våkent øye med hvordan de fordeler tiden sin mellom fosterbarnet og biologiske barn (Johansson og Sundt, 2008).

Biologiske barn er ofte opplært til å yte en innsats eller å spare hvis de ønsker seg noe. De er også lært opp til å ta vare på materielle verdier. At fosterbarn behandler ting skjodesløst eller ødelegger i affekt, blir ofte ubegripelig for egne barn. At de i tillegg får erstatning for skaden

kan være vanskelig å forstå. De fleste fosterfamilier må leve med at det er slik en tid og det bedrer seg ofte.

Fosterbarn og biologiske barn

Mange fosterforeldre forsøker å likestille biologiske barn med fosterbarn. Vi kan skille mellom forskjellige grupper fosterbarn. Jo tidligere barnet kommer til familien og jo bedre utsiktene er for at de skal ha oppveksten sin der, desto mer burde fosterforholdet nærme seg pseudoadoptsjon (Johansson og Sundt, 2008). Det betyr at en ønsker at fosterbarnet skal få sin hovedtilknytning og tilhørighet til fosterfamilien og fosterfamiliens miljø, med biologiske foreldre som mer fjerne skikkelser. Dersom fosterbarnet har liten kontakt med biologisk familie og har sin tilknytning til fosterhjemmet, og dersom det har vært der lenge eller skal være der lenge, burde det ikke være særlig forskjell på biologiske barn og fosterbarn. Dersom fosterbarnet har tett og varig kontakt med sine biologiske foreldre, får det nødvendigvis en noe annen rolle i fosterhjemmet. Dette kan gi rom for større forskjellsbehandling, ettersom det sendes ut tydeligere signaler om at fosterfamilien deler barnet med andre og det finnes en biologisk familie som har relativt stor del av barnet. Forskjellen betyr ikke at fosterforeldrene ikke bryr seg ordentlig om fosterbarnet eller at de er reservert med tanke på varme og omsorg. Fosterforeldrene må forklare biologiske barn og fosterbarn at fosterbarnet har to familier og at fosterfamilien ikke skal ta den andre familiens plass fullt og helt.

De biologiske barna i familien har en selvsagt tilhørighet, som er udiskutabel. De hører til med sine navn og slektskap til tidligere generasjoner og slektninger. De vet dessuten at de ikke skal flyttes til noen annen familie. Fosterbarn ser forskjellen. De er klar over at de ikke hørte til fra starten av, og de vet kanskje heller ikke noe om de skal bo der til de blir voksne. Den tilhørigheten som de trenger å oppleve, må fosterfamilien skape helt bevisst (Fredriksson og Kakuli, 2011).

Fosterhjemmets kontakt med biologisk familie

Et barn får og skaper sin identitet gjennom å speile seg i de viktige voksne det har rundt seg. Å flytte fra sin familie og inn i et fosterhjem er problematisk for barnets selvbylde. Som fosterforeldre er det viktig å forstå at barnets opplevelse av seg selv er et produkt av foreldrene, og at en hver kritisk kommentar om disse kommer til å påvirke barnets selvbylde

(Fredriksson og Kakuli, 2011). Barnets lojalitetskonflikt er en annen side, den lojalitetskonflikten barna opplever i kan være vanskelig å forstå. En kan tenke seg at barnet nå skal føle seg tryggere, mettere og gladere, og dette fysiske velbefinnende kan virke provoserende og vanskelig for barnet. Samtidig kan fosterforeldrene kjenne på et sinne mot den biologiske familien, som har utsatt barnet for ting en mener at barn ikke skal oppleve. Å gi barnet rett til å elske sine foreldre betyr at alle som prater om mor og far er sensitive på hva de sier og særskilt på hvordan de formidler det de sier.

Alle i fosterhjemmet blir på ulike sett forbilder for fosterbarnet. Tonefall og gester blir viktige for at barnet føler seg akseptert i familien og nettverket til fosterfamilien.

Det er viktig at barna ikke får ansvaret for kontakten med biologisk familie, men at barnevernstjenesten i samarbeid med fosterhjemmet legger dette opp på en god måte som passer barnet (Fredriksson og Kakuli, 2011). En skal lytte til hvordan barnet ønsker at det skal være, men det er de voksne som må ta ansvaret for møtepunktene. Møtene kan være vanskelige for barna, og noen ganger gjør vi som voksne det klokest i å innse at vi ikke forstår hvor vanskelig det er og hvor mange følelser som er i sving. Vi trenger å forstå at barna sliter med lojalitetskonflikter.

Uansett hvor lang eller kort tid barnet skal bo i fosterhjemmet, bør ambisjonen være at barnet skal få omsorg og alt som hører til det som om det skal være i fosterhjemmet for alltid.

Det skal mye til før barnevernstjenesten flytter barn ut av sitt biologiske hjem. Foreldrene til fosterbarnet vet veldig godt at de har mislyktes i sin foreldrerolle. Når kontakten mellom foreldrene og fosterhjemmet er komplisert, blir det særdeles viktig at fosterforeldrene tenker over hvordan dette påvirker fosterbarnet. I møtet med fosterforeldrene kommer de biologiske foreldrene med ulike følelser.

Oppsummering og refleksjon

Christiansen (2011) skriver at alminnelige familielike relasjoner i fosterhjem er et mål for vellykkete fosterhjems plasseringer. Samtidig kan en spørre seg om det er mulig for alminnelige hjem å være fosterhjem når en ser hvilke krav for eksempel PRIDE og Trygg-base-modellen stiller til fosterforeldre. Er det slik at en idylliserer oppvekst i en familie, uten å se på konsekvensene en slik plassering får på barnet og omgivelsene rundt det? I teorien er det stort fokus på hvordan fosterforeldre bør jobbe for å få til en vellykket fosterhjems plassering.

Samtidig forteller fosterforeldrene at en av deres største bekymringer for å ta i mot fosterbarn er hvordan denne endringen i familien vil påvirke biologiske barn. I Trygg-base-modellen er det stort fokus på hvordan omsorg fosterforeldrene bør gi barnet for å gi barnet. Slik jeg tolker modellen, viser den ikke hvordan biologiske barn kan innlemmes. Samtidig er fokuset på familietilhørighet og ut fra det perspektivet kan en ikke se på dette uten å ha biologiske barn og samspillet mellom fosterbarnet og dem i fokus. Fosterforeldrene har en viktig rolle i å legge til rette for god kontakt med biologisk familie. Her kommer en inn på barnets lojalitet. I litteraturen finner jeg noe om dette og hvor viktig det er å legge til rette for muligheten til å beholde identiteten i opprinnelsesfamilien samtidig som en etablerer en ny tilknytning i fosterfamilien. Dette kan det være vanskelig for biologiske barn å forholde seg til, da det er et mål at det nye barnet skal få samme plassen i familien som de har, samtidig som det har en familie til å forholde seg til.

Tidligere forskning

Jeg vil nå ta for meg noen forskningspublikasjoner som tar for seg fosterhjem og tilhørighet. Dette for å kunne bruke disse i videre drøfting.

Traumebevisst omsorg

I tidsskriftet fosterhjemskontakten 1/13 kom jeg over artikkelen ”traumebevisst omsorg, teori og praksis”. Artikkelen tar for seg begrepet ”traumebevisst omsorg”, som er en forståelsesramme som tar høyde for barn og unges livsbetingelser, med spesiell vekt på opplevelser i tidlig barndom. Med utviklingstraumer mener en at barnet har vært utsatt for skremmende opplevelser eller at deres sentrale behov ikke har blitt møtt og at dette har skjedd allerede tidlig i barnets liv (Jørgensen og Steinkopf, 2013). De påpeker at det tradisjonelle traumbegrepet, som omfatter enkeltstående traumer, ikke er dekkende for de psykologiske, sosiale og utviklingsmessige skader barnet blir påført av sine omsorgspersoner. De viser til at det er påvist at sentrale områder i barnets hjerne påvirkes og endres av tidlig og vedvarende traumebelastning. Dette gjelder særlig tilknytningssystemet, systemet for krisehåndtering, emosjonssystemet, hukommelsen og evnen til refleksjon og selvforståelse. Vansker i disse områdene viser seg i generelle reguleringsproblemer, vansker med å styre egne følelser, vansker i forhold til andre mennesker, vansker med å styre aktiveringen og vansker med å forstå seg selv og sine egne reaksjoner (Bath, 2008). Jørgensen og Steinkopf (2013)

understreker betydningen av å søke og forstå det enkelte barnet eller ungdommens livsverden. Gjennom å forstå dets indre verden, kan en som barnets omsorgsperson få kunnskap som kan hjelpe det til å forstå hva dette barnet trenger for å få en mer hensiktsmessig håndtering av sine indre smerter. Forståelsesrammen bygger på tre grunnpilarer (Bath, 2008):

1. Trygghet, her peker de på opplevd trygghet som ikke nødvendigvis er det samme som fysisk trygghet. Opplevelse av trygghet er et viktig fokusområde for omsorgspersonene. Begrunnelsen for dette ligger i hjerneforskning, som viser at traumatiserte barn ofte har hypersensitivt nervesystem. Når barnet er overaktivert er det liten mulighet for utvikling og læring av nye atferdsmønstre. Samtidig som utfordrende atferd vil kunne vekke kontrollerende og straffende reaksjoner hos voksne. Dette blir pekt på som noe som kan skape utrygge miljø i seg selv for traumatiserte barn. Utfordringen ligger derfor i å møte smerten som ligger under atferden, uten å skape ny smerte med straffelignende og kontrollerende reaksjoner (Bath, 2008).
2. Relasjon, henger nøye sammen med opplevelsen av trygghet. Tilknytning er også et sentralt begrep i denne sammenhengen. Traumeutsatte barn forbinder ofte voksne med vonde følelser, noe som gjør at de lett blir mistenksomme, unnvikende eller uvennlige. Når barnet møter oss med sinne, er det en naturlig refleksreaksjon å bli sint tilbake. Samtidig er det ofte lite hensiktsmessig. Omsorgspersonene rundt barnet må opptre respektfullt, være anerkjennende og sensitive i forhold til barnet og være oppmerksomme og reflekterte i forhold til egne reaksjoner (Bath, 2008).
3. Følelsesregulering, skjer normalt ved at omsorgspersonene opptrer trøstende og beroligende, med stemmeleie, kroppsholdning og berøring, samt å sette ord på barnets følelser. Barnet lærer at emosjonelle reaksjoner er naturlige og ikke farlige i seg selv og at følelsene har navn og kan kjennes igjen. Barn som har opplevd repeterte traumer i tidlig alder, har i liten grad lært å regulere egne følelser. For omsorgspersonene blir det derfor en primæroppgave å samregulere barnets følelser (Bath, 2008).

I følge Jørgensen og Steinkopf (2013) er det bare gjennom en slik kontekst at en ved hjelp av metoder kan føre til ønsket endring. Rekkefølgen her er viktig og de bruker hus som metafor, først må huset på plass, deretter interiøret. De beskriver således fosterbarna som verneverdige hus og fosterforeldrene som dem som flytter inn i huset. Derfor må fosterforeldrene være spesielt interessert i barnet, ettersom de må være klar over at det er verneverdig. Dersom en har et verneverdig hus, må en være klar over at det hele tiden kan oppstå utfordringer som må

løses. Utfordringer har som regel ikke enkle løsninger, og en kan ikke putte på nye deler. En må bevare barnets egenart, og omsorgspersonene må være genuint interessert i å ta vare på dets egenart, og de må være klar over at dette er en møysommelig prosess. For å klare dette må en være fascinert fremfor å være irritert. De må være klar over at huset er fullt av overraskelser, at en må ta en ting av gangen og være kritiske til hva og hvordan de gjør det når noe skal repareres. Fosterforeldrene trenger kunnskap og forståelse for å klare å utføre denne oppgaven.

Traumebevisst omsorg har fokus på omsorgsgiverne. Omsorgsgiverne må kunne ta inn ny kunnskap og ha evne og vilje til å omsette dette i praksis. Evnen til samregulering er en sentral ferdighet i traumebevisst omsorg, ettersom en må være regulert selv for å kunne regulere andre. Dette krever i følge Jørgensen og Steinkopf (2013) noe mer enn vanlig utholdenhet og stabilitet. En må oppøve evnen til å bevare roen, og i tillegg må en kunne hente frem ressurser hos seg selv når barnet ikke fremmer sine behov.

Fokuset er på at traumebevisst forståelse kan bidra til å unngå konfliktrelasjon og at en unngår eskalering av opplevelser av nederlag og tilbortkommenhet, både for barnet og for fosterforeldrene. Jørgensen og Steinkopf (2013) avslutter artikkelen med at modellen er intuitivt forståelig for mennesker som står nært barn og unge. Det stiller krav til at fosterforeldrene har særlig forståelse og evne til selvrefleksjon, samtidig som de skriver at det ser ut til å være en modell som skaper håp og utvikling for fosterfamilier.

Relasjoner, identitet og tilhørighet

I følge Christiansen (dr. avhandling 2011) er det særlig tre faktorer som kompliserer oppgaven fosterforeldre har med å etablere alminnelige familieforhold.

1. Fosterbarnas følelses- og adferdsmessige vansker
2. Fosterbarnets opprinnelige familie
3. Fosterhjemsordningens offentlige ramme

Christiansen skriver at et flertall av fosterbarna hadde problemer av følelsesmessig eller adferdsmessig karakter da de flyttet hjemmefra og at disse problemene så ut til å være det som i størst grad utfordret alminnelige familierelasjoner. Fosterbarnas biologiske familie utfordret relasjonene i fosterhjemmet mer indirekte. Dette gjaldt særlig når fosterforeldrene synes barna ble påvirket av foreldrene på en måte som undergravet det de prøvde å få til i fosterhjemmet,

og som gjorde barnet negativt innstilt til fosterhjems plasseringen. Rammen til fosterhjems plasseringene består overordnet i at det ikke er fosterforeldrene, men barnevernstjenesten som har omsorgsansvaret for barnet. Fosterforeldrene er avhengig av at barnevernstjenesten tar nødvendige grep for å imøtekomme barnas særlige behov, og det er barnevernet som må ta ansvar for omfanget av samvær mellom fosterbarnet og biologiske foreldre. Den offentlige og juridiske rammen utfordret familielivet på en grunnleggende måte, og den hadde betydning for hvordan de involverte i fosterfamilien tenkte om sin relasjon i et lengre tidsperspektiv.

De aller fleste barna som hadde bodd stabilt i fosterhjemmet, syntes å høre til i fosterfamilien sin, og alle fosterbarna og fosterforeldrene så for seg kontakt i fremtiden. Likevel var fremtidsutsiktene noe tvetydige. Fosterforeldrene uttrykte at de var klare til å stille opp for ungdommene samtidig som de hadde en avventende holdning til dette. I noen tilfeller samsvarte dette med ungdommens holdning, i andre tilfeller uttrykte ungdommen seg med stor selvfølgelighet om sin fremtidige plass i fosterfamilien. Christiansen trekker frem en mulig forklaring på fosterforeldrenes avventende holdning. Ut fra deres spesielle posisjon, forholder de seg mer aktivt til det som egentlig er en realitet for alle foreldre; at en ikke kan forutsi hvilke valg barna tar som unge voksne og at kontakten mellom barn og foreldre vil kunne variere over tid. I ”normale” familier er dette et tema som sjeldent blir satt på dagsorden, mens det er et større tema når en er under barnevernets omsorg.

Att leva med fostersyskon

Ingrid Höjer og Monica Nordenfors ved universitetet i Gøteborg gjennomførte i 2006 en undersøkelse basert på 684 barn og unges svar på spørreskjema. Spørsmålene som ble berørt var;

- Hvordan familielivet endret seg når det kom fosterbarn inn i familien
- Hvordan relasjonen mellom foreldrene og barna ble påvirket
- Hvordan relasjonen utviklet seg mellom fosterbarnet og biologiske barn i familien
- Hvilken oppfatning de hadde av barnevernets fokus på deres situasjon

Barna svarte at de opplevde det positivt å dele hjemmet sitt med noen. De var aldri alene og hadde alltid noen å prate og leke med. De synes det var godt å kunne være til hjelp, samt at familien fikk økt forståelse for hvordan andre mennesker lever, og de poengterte at de lærte

seg å tenke på andre. Samtidig kom det frem at barna til tider opplevde oppførselen til fosterbarnet som skremmende. Det var alltid bråk i familien og mye mas. Flere fortalte at de ikke lenger likte å ha med seg venner hjem ettersom de ikke visste hvordan det ville arte seg. Mange av barna trakk også frem at familien ble mer regulert og at de hadde mindre mulighet for å være spontane.

Den største forandringen barna opplevde ved å bli fosterfamilie, var at de fikk mindre tid med foreldrene. Höjer og Nordenfors (2006) trakk frem at dersom det er mindre enn to års aldersforskjell mellom biologiske barn og fosterbarnet opplevde de det som dårligere enn når aldersforskjellen var større. Forholdet mellom fosterbarn og biologiske barn var bedre jo større aldersforskjell det var. De forklarte dette med at det kan ha sammenheng med at når barna er eldre, har de bedre forståelse av andres livssituasjon og klarer bedre å akseptere både avvik og forskjellsbehandling.

”Tøft men verdt det”

I 2010 gjennomførte Synovate Norge på oppdrag av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet en spørreundersøkelse blant fosterforeldre. Undersøkelsen ble sendt ut til alle fosterhjemmene som var registrert og hadde en svarprosent på 50.6 %. Den viste at fosterforeldre har et sterkt ønske om å hjelpe barn som trenger det, og 84 % er helt eller delvis enig i at det å være fosterforeldre er en opplevelse de ikke ville ha vært foruten. I alle svarene til denne undersøkelsen må en være klar over at det kun er halvparten av aktuelle informanter som har svart. Hva de resterende 49.6 % av informantgrunnet ville ha svart, vet en ikke.

Er institusjon alltid et onde – og fosterhjem alltid et gode?

I artikkelen ”Er institusjonen alltid et onde, og familien alltid et gode?” tar Storø, Bunkholdt og Larsen (2010) opp bruken av fosterhjem. Barnefamiliene har som samfunnsmessig konstruksjon mange sider. En kan forstå familien som en økonomisk konstruksjon og en struktur som påvirker og påvirkes av forbruk og forbruksmønster. Familien er også en sosial og psykologisk konstruksjon eller struktur som påvirker og påvirkes av samfunnets syn på familien og foreldreskap. De siste ti årene har familiebegrepet forandret seg mye. Tidligere knyttet en begrepet til kjernefamilien og den utvidete familien med røtter i slekten. I dag har samfunnet i tillegg til kjernefamilier, enefamilier, stefamilier, likekjønnsfamilier og familier

hvor medlemmene ikke er bundet sammen av slektsbånd. En er ikke lenger avhengig av en spesiell struktur eller biologi for å gi det navnet familie.

En familie kjennetegnes av at medlemmene er samlet om å utvikle, dele og realisere noen felles verdier og normer og å nå noen felles mål. Dette er felles for alle familietyper. En kan gjerne kalle denne utviklingen og realiseringen for familieprosjekt. Et slikt prosjekt kan være å ha omsorg for barn og å se at barna utvikler seg slik som omsorgsgiverne håper på. For å lykkes med dette, må det være gjensidighet og dermed relasjon mellom barn og omsorgsgiver. Relasjonsforståelse og relasjonsbegrepet i barnevernet har sin forankring i kultur- og utviklingspsykologisk perspektiv, og disse begrepene må sees i lys av og forstås i forhold til hverandre. Hvordan relasjonen konstrueres og forstås, er kulturavhengig. Som utviklingspsykologisk fenomen er relasjon evolusjonsbiologisk forankret. En ser det som at en god nok relasjon er forutsetning for overlevelse og utvikling og læring.

Alle relasjoner er organisatorisk forankret i tid og rom, og alle relasjoner har et tematisk og følelsesmessig innhold. Denne forståelsen er viktig generelt i barnevernsarbeid og særlig i arbeidet med å velge riktige faglige tiltak for det enkelte barnet. Relasjonens organisatoriske eller strukturelle side vil være avgjørende for om familien kan tilby gode nok tilknytningsmuligheter eller ikke. Tydelige og tilbakevendende strukturer er en forutsetning for tilknytning og opplevelse av tillit.

Barnevernets faglige ståsted innebærer et tydelig premiss om at relasjon er hovedmotoren i utvikling og forandring. Arv og modning er medbestemmende faktorer, men uten en god nok relasjon, har utvikling og forandring dårlig mulighet for vekst. Schofield og Beek (2006) har kommet frem til at avhengig av kvaliteten på samspill mellom barn og omsorgsgivere, utvikler barn større eller mindre relasjonskompetanse. Dersom barnet har vedvarende dårlig samspill med sine omsorgspersoner, resulterer det ofte i svak relasjonskompetanse. Slike relasjonelle forutsetninger bør i følge Storø, Bunkholdt og Larsen (2010) være et overordnet kriterium ved valg av alternative omsorgstiltak når barn og unge må flytte fra biologisk familie. Praksis viser i midlertid at automatikken i valgene av tiltak i en del saker kommer på kollisjonskurs med hensynet til slike relasjonelle forhold. Dette ser en ved at en del barn blir værende så lenge hjemme med hjemmebaserte tjenester at de gjennom relasjonell fattigdom innen familien står i fare for å utvikle alvorlige samspillsproblemer. En ser tilsvarende problem ved valg av plasseringstilbud når barn og unge må flytte, og at det av mer politiske enn faglige argumenter velges tilbud som de ikke har relasjonelle forutsetninger for å gjøre

seg nytte av. Storø, Bunkholdt og Larsen (2010) forklarer dette med at en i disse beslutningene ser spor av automatisering fordi familieordningen og det biologiske prinsipp blir vektet høyere enn relasjonelle forhold. Med det mener de at relasjonen har fått en underordnet i stedet for en overordnet posisjon i beslutningsgrunnlaget. De påpeker at dette er en alvorlig situasjon for de barna og unge som det gjelder, men også for de familiene som de flytter til. Å sette fosterhjem og institusjon opp mot hverandre, ser de på som en falsk motsetning. Storø, Bunkholdt og Larsen (2010) mener det er sentralt å differensiere mellom dem og at denne differensieringen må ha utspring fra det enkelte barnets behov og ikke være politisk motivert.

I artikkelen presiserer Storø, Bunkholdt og Larsen (2010) at fosterhjem er et meget godt tilbud til barn som kan nyttiggjøre seg tiltaket, og at det er verdifullt å være en del av en familie og av en slekt. Jeg tolker det slik at poenget deres er at noen barn ikke har relasjonelle forutsetninger for å nyttiggjøre seg dette tilbudet. Dette argumenterer de med gjennom at noen er så skadet i sin tiltro til andre mennesker og i sine muligheter til å utløse omsorg, at de har ”bestemt seg for” å trekke seg bort fra relasjoner. Andre mennesker og relasjoner oppleves så truende at en må forsvare seg mot det. For noen barn er familie det mest traumatiske og traumatiserende som finnes. Disse barna trenger et miljø med andre forventninger enn gjensidigheten en har i et familiemiljø. De trenger kompetente fagpersoner til å starte det arbeidet som kan gjøre dem i stand til å gå inn i gjensidige og utviklende relasjoner på et senere tidspunkt i livet. I slike tilfeller vil institusjon være det foretrukne alternativet i valget mellom flere. Ved hjelp av dette alternativet mener de at en kan skjerme de som trenger det mest mot konfliktfylt utilsiktet flytting, hvor de mest avviste møter enda en skuffelse.

En side ved metodisk miljøterapeutisk arbeid dreier seg om organisering av relasjonen i rom og tid. Det setter fokuset på forhold mellom relasjon og metode. Dersom relasjonen ikke oppleves som troverdig, vil metoden trolig ikke fungere (Storø, Bunkholdt og Larsen, 2010). Det som fra barnevernets side beskrives som at metoden ikke fungerer, kan fra barn og unge oppleves som mangel på vilje til å hjelpe eller mangel på troverdighet. Politisk blir dette uttrykt som at tiltaket bryter sammen, men ved hjelp av faglig forståelse kan en si at relasjonen bryter sammen.

Når det gjelder fosterfamilien, må den kjennetegnes ved at alle familiens medlemmer har utfordringer som de kan løse, og at de har den nødvendige støtten og kompetansen til å møte utfordringene. Et av spørsmålene blir da om fosterfamiliens struktur vil tåle et dårlig integrert

barns testing av grenser, noe som er en forutsetning for at plasseringen kan lykkes. Fosterfamilier kan oppleve å bli avvist og føle seg mislykket når deres tilførsel av omsorg og goder blir møtt med avvisning (Storø, Bunkholdt og Larsen, 2010).

3. VITENSKAPSTEORI OG METODE

Hvordan skal en gå frem for å vinne ny kunnskap? Dette er et essensielt spørsmål som vitenskapeteori handler om. Samfunnsfag er en vitenskapelig disiplin som har til hensikt å tolke omverdenen for å komme frem til ny kunnskap. Den kvalitative forskningstradisjonen støtter seg til teorier fra postmodernisme og sosial konstruksjonisme, der forskeren sees på som en aktiv deltaker i en kunnskapsutvikling som aldri kan bli fullstendig, men som handler mer om nye spørsmål enn om universelle sannheter (Malterud, 2011).

Valg av metode

Litteraturen viser til ulike definisjoner av begrepet metode. Kvale og Brinkmann (2010) viser til ordets opprinnelige betydning, nemlig veien til målet. Larsen (2010) skriver at en kan tenke på metode som et verktøy, et redskap. Metodene dreier seg om hvordan vi innhenter, organiserer og tolker informasjon.

Problemstillingen legger føringer for hvilke metoder det er tjenelig å benytte seg av. Denne oppgavens hovedproblemstilling er: ”Hvordan hjelper fosterforeldre barnet til å føle tilhørighet i fosterhjemmet?”. Gjennom denne problemstillingen ønsker jeg å få frem fosterforeldrenes beretninger og tanker rundt temaet. Dette er en deskriptiv problemstilling som søker å finne informantenes subjektive opplevelse (Kvale og Brinkmann, 2010). Jeg har derfor valgt en kvalitativ metode. Når en bruker en kvalitativ tilnærming, har en et mindre utvalg hvor en gjør en mer detaljert og grundig undersøkelse av et fenomen. Kvalitativ forskning forsøker ikke å stadfeste eller avsanne noe, det dreier seg mer om å finne ut eller oppdage noe.

Valg av kvalitative forskningsintervju

Forskningsintervju kan beskrives som en interpersonlig situasjon; en samtale mellom to parter om et emne som en har felles interesse av (Kvale og Brinkmann, 2010). I min oppgave ønsker jeg å få innsikt i informantenes erfaringer og refleksjoner, og av den grunn valgte jeg å bruke semistrukturerte intervju som tilnæringsmåte. Fordelen med dette er at informanten kan prate fritt innenfor en ramme, og jeg har store muligheter for å kunne stille oppfølgings-spørsmål for å rette opp eventuelle misforståelser eller å få informanten til å utdype temaet.

For meg var det viktig å lytte til informantene og la dem få tid til å fortelle, og for å få til det var pausene et viktig element. Gjennom å gi informantene tid og rom til å tenke gjennom sin egen historie, søkte jeg å få informantenes beretninger.

Tilgang til feltet og utvalg av informanter

Jeg fikk hjelp av Fosterhjemsforeningen i ett fylke til å få tak i informanter. De sendte ut mail til alle fosterforeldrene de hadde registrert mailadresser til i fylket med informasjon om mitt prosjekt. I det andre fylket jeg ønsket å ha informanter fra ville ikke fosterhjemsforeningen gjøre dette. I det fylket fikk jeg hjelp av Bufetat og deres årlige fosterhjems-konferanse. Jeg sendte en forespørsel til de ansvarlige for konferansen og spurte om jeg kunne få tre minutter til å presentere prosjektet mitt. Det fikk jeg, og gjennom det var det flere fosterforeldre som tok kontakt. De fikk informasjon om prosjektet, jeg registrert mailadressene deres og sendte de informasjon og spørsmål om de ville være informanter og stille til intervju. Larsen kaller denne måten for utvelging ved selvseleksjon (2007). Jeg stilte som krav til informantene at fosterbarnet var mellom 4 og 11 år på plasseringstidspunkt og det var ønskelig at informantene hadde gjennomført PRIDE grunnopplæring.

Forskning på eget felt

Gjennom denne oppgaven har jeg fått muligheten til å fordype meg i et felt som jeg er interessert i og som jeg og er en del av. Samtidig byr det og på noen utfordringer å være på innsiden av feltet som en forsker på. I intervjusituasjonene har jeg tenkt over at noen av informantenes utsagn stemmer overens med min personlige erfaring, mens andre ikke har gjort det. For meg har det vært viktig å være bevisst min rolle i de settingene slik at jeg i minst mulig grad har farget spørsmålene og kommentarene mine med min personlige forforståelse. Under analysen og tolkningen av materialet har jeg prøvd å legge fra meg min personlige forforståelse, samtidig som jeg har forsøkt å nyttiggjøre meg min kunnskapsbaserte forforståelse. Dette for å unngå at oppgaven skal bære preg av mine begrensede personlige erfaringer innen feltet.

Med bakgrunn i at jeg er fostermor fikk jeg tilgang til feltet på en annen måte enn jeg ellers ville hatt. Dette har gjort at jeg har hatt kontakter i systemet og lettet muligens informanttilgangen. Fosterforeldrerollen som jeg står i privat, har gjort at jeg har hatt kjennskap til en

del teori før jeg startet med denne oppgaven. Det har vært en fordel fordi jeg har hatt en form for oversikt over feltet som jeg ellers ikke ville ha hatt. Samtidig kan det være at jeg gjennom kunnskapen jeg tidligere har tilegnet meg, har tatt til meg teori og forskning som åpenbare sannheter og derfor ikke reflektert over disse på samme måten som jeg ville gjort med kritiske studentbriller. På den andre side kan det at jeg har vært bevisst dette gjort meg mer kritisk til teorien.

Forskningsetiske betraktninger

Den nasjonale forskningsetiske komitè for samfunnsfag og humaniora, forkortet med betegnelsen NESH, har utarbeidet forskningsetiske retningslinjer som gjelder all forskning innen dette fagfeltet. De skriver at etiske forpliktelser angår både normer og verdier i forskningsprosessen og forskerens ansvar ovenfor samfunnet.

Før prosjektstart ble prosjektet meldt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS (NSD). De godkjente informasjonsskrivet og kontaktformen for informasjon om prosjektet. Det er tre vesentlige moment jeg måtte ha med meg når jeg gjennomførte undersøkelsen (Kvale og Brinkmann, 2010). Det første er et informert samtykke fra informanten. Informanten trenger grundig informasjon om hva intervjuet er og hvordan deres uttalelser vil bli brukt for å kunne gi dette. Informantene i min undersøkelse fikk informasjonsskriv (Vedlegg 2) i forkant av intervjuet, her var det også informasjon om undersøkelsen og om at den var empirien til avsluttende masteroppgave i sosialt arbeid ved NTNU. Det tredje kravet er konfidensialitet. I undersøkelsen min omfatter den fosterforeldre, og det var viktig for meg å poengtere ovenfor informantene før intervjuene startet at taushetsplikten som de er bundet av også gjaldt for intervjusettingen. Allikevel har jeg i etterkant av noen av intervjuene forkastet noe av materialet da jeg har vært av den oppfatning at det har vært informasjon som er taushetsbelagt og som jeg ikke skulle hatt tilgang til.

Alle intervjuene er anonymiserte gjennom transkriberingen, og det er forsøkt at det ikke skal være mulig å identifisere noen av informantene. For å sikre dette, har jeg også valgt å ikke omtale informantene som ”familie 1” og ”familie 2” og så videre. Dette fordi jeg har ønsket at sitatene skal stå friere særlig med tanke på å vanskeliggjøre å knytte sitatene opp mot konkrete fosterforeldre.

Under intervjusettingen kunne det komme opp spørsmål og opplysninger om familiens livsverden som kunne få frem ubehag for informantene. I intervjusettingene måtte jeg være vår for dette slik at intervjuene holdt fast på problemstillingen, samtidig som jeg ikke utnyttet informantene på en utilbeholdig måte (Kvale og Brinkmann, 2010). Under intervjuene kom det frem refleksjoner fra informantene som var annerledes enn hva jeg på forhånd hadde trodd, og det var viktig for meg å ha et bevisst forhold til dette og la informantene prate fritt innenfor problemstillingen slik at jeg ikke styrte svarene inn på mine forutinntatte slutninger.

Intervjuprosessen

Jeg vil her beskrive trinnene i intervjuprosessen.

Intervjuguide

For meg var det viktig å utarbeide en intervjuguide. Jeg ønsket at intervjuguiden skulle fungere som et hjelpemiddel til selve intervjusamtalen, og ved hjelp av intervjuguiden ønsket jeg også å oppnå struktur på intervjuene. Jeg la intervjuguiden opp etter tema og ved hjelp av stikkord. Målet med denne intervjuformen, er at intervjuer ikke skal styre intervjuene i for stor grad. Informantene skal få prate fritt i forhold til temaene som tas opp. Samtidig kan intervjueren stille oppfølgingsspørsmål og passe på at samtalen dreier seg om det temaet som skal berøres. Larsen (2010) skriver at intervjuguiden kan brukes som sjekklister for å forsikre seg at alle temaer er dekket før intervjuet avsluttes. Kvale og Brinkmann (2010) skriver om semistrukturerte livsverdenintervju, og de beskriver det som planlagte og fleksible samtaler som har som mål å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden med henblikk på fortolkningen med de fenomener som blir beskrevet. I min undersøkelse brukte jeg intervjuguiden mer til å strukturere intervjuene, og jeg vil derfor mene at intervjuene i undersøkelsen min hadde et mer semistrukturert preg.

I forkant av intervjuene fikk alle informantene tilsendt en enkel intervjuguide. Dette for at de skulle ha mulighet til å være forberedt til intervjuet. Hensikten med intervjuene, var å få belyst oppgavens tema. For å sikre meg valide svar ble spørsmålene og intervjuguiden formulert med utgangspunkt i problemstillingen. I utformingen av intervjuguiden la jeg vekt på å få frem informantens refleksjoner. Jeg formulerte spørsmålene åpne slik at både jeg og informantene hadde mulighet til å løsrive oss fra dem.

Gjennomføringen av intervjuene

Informantene fikk velge mellom å møtes på nøytralt sted eller hjemme i fosterhjemmet. To av intervjuene ble gjennomført på møterom på arbeidsplassen til informantene, mens seks av intervjuene ble gjennomført i fosterhjemmet. Dette etter ønske fra informantene. Alle intervjuene ble gjennomført uten at barn var tilstede.

Alle informantene hadde mottatt informasjonsskriv og intervjuguiden i forkant av intervjuet. Jeg så på det som en fordel slik at informantene på forhånd hadde mulighet til å reflektere rundt temaet dersom de ønsket det. Fire av intervjuene ble gjennomført som parintervju hvor begge fosterforeldrene var tilstede. Ett intervju ble gjennomført ved at jeg først intervjuet fostermor og deretter intervjuet fosterfar, mens tre av intervjuene ble gjennomført ved å bare intervjuer fostermor. En av disse informantene var alene om omsorgen.

Etter godkjenning fra informantene ble det gjort lydopptak av alle intervjuene. Dette for at jeg kunne konsentrere meg om intervjuets emne og dynamikk. Ordbruk, tonefall, pauser og liknende ble da registrert slik at jeg kunne gå tilbake til stoffet etter intervjuet (Kvale og Brinkmann, 2010).

I parintervjuene søkte jeg å få begge informantene til å reflektere rundt spørsmålene, slik at begge kom til ordet og for å få begge meninger frem.

Transkribering

Når en transkriberer intervju fra muntlig til skriftlig form, blir samtalene strukturert slik at de er bedre egnet for analyse (Kvale og Brinkmann, 2010). Når en ser materialet i tekstform er det enklere å få oversikt over den og strukturere den. I følge Kvale og Brinkmann (2010) er transkripsjon i seg selv en begynnelse på analysen. De åtte intervjuene jeg gjennomførte varte i snitt omtrent en time. Intervjuene ble transkribert ordrett etter at intervjuene fant sted. Planen var å transkribere hvert intervju før det neste fant sted. Den planen klarte jeg ikke helt å overholde og ved to tilfeller utførte jeg også to intervju på samme dag. Alle intervjuene og transkriberingen av disse ble gjennomført i en periode over fire måneder. I parintervju registrerte jeg fostermor som I1 og fosterfar som I2.

I begynnelsen av prosessen gjennomførte jeg et prøveintervju. Under transkriberingen av dette ble jeg veldig oppmerksom på meg selv, mine ordvalg og spørsmål og hvordan det preget intervjuet. Det gjorde meg mer bevisst mine formuleringer i de neste intervjuene og det gjorde at jeg tålte pauser i intervjuene uten at det nødvendigvis førte til at jeg overtok intervjusituasjonen. Under transkriberingen etterstrebet jeg å skrive intervjuene i den muntlige formen som de var. Slik sett var det ikke alltid setningene tatt ut av sammenheng kunne stå alene som meningsbærende. Kvale og Brinkmann (2010) skriver at transkriberingen i seg selv er fortolkende. Jeg forstår det som de mener at en fortolker gjennom hvor en legger trykket, hvilke bestanddeler som blir stående som de meningsbærende, hvordan en forholder seg til pausene og hvor en starter og avslutter setningene.

Etter å ha transkribert intervjuet lot jeg dette ligge noen dager. Jeg tok så intervjuet frem igjen og hørte gjennom det samtidig som jeg så gjennom det transkriberte materialet. Dette for å sjekke ut om transkriberingen stemte overens med det muntlige materialet. Ved alle intervjuene gjorde jeg noen små forandringer under denne prosessen.

Fortolkende fenomenologisk analyse

Fortolkende fenomenologisk analyse er en forholdsvis ny måte å analysere stoff på innenfor psykologisk og samfunnsmessig forskning. Hovedfokuset er hvordan mennesker forstår sine egne livserfaringer (Malterud, 2011). I min oppgave er fokuset på hva informanten formidler og dens erfaringer. Erfaringer er et vidt begrep, men forskere innenfor denne metoden er spesielt interessert i hva som skjer med mennesker når de oppfatter betydningen av dagligdagse erfaringer og opplevelser, noe som oftest skjer ved små eller store livsendringer. I oppgaven fokuser jeg på fosterforeldrenes tanker rundt tilhørighet i fosterhjemmet og hvordan deres nye omsorgssituasjon preger familien. Fortolkende fenomenologisk analyse har teorigrunnlag som bygger på tre filosofiske områder; fenomenologi, hermeneutikk og ideografi.

I kvalitativ forskning refereres det ofte til to sentrale vitenskapsteoretiske perspektiv; fenomenologi og hermeneutikk. En fenomenologisk tilnærming innehar et aktørperspektiv som gjør det mulig å få et innblikk i hvordan mennesker forstår og opplever sin livsverden (Kvale og Brinkmann, 2010). I denne oppgaven er fokuset rettet mot fosterforeldre sin formidling av hvordan de fremmer og tenker rundt tilhørighet i fosterhjem. En hermeneutisk tilnærming har fokus på den kontinuerlige frem- og tilbakeprosessen mellom deler og helhet

som er en følge av den hermeneutiske sirkel. I den hermeneutiske tradisjon betraktes den hermeneutiske sirkelen som en spiral som åpner for en stadig dypere forståelse av meningen. Utfordringen ligger derfor ikke på å komme bort fra sirkulariteten i meningsutvekslingen, men å komme inn i sirkelen på riktig måte. De hermeneutiske prinsippene har til formål å sikre gyldige tolkninger av teksten eller i mitt tilfelle intervjuene.

Fenomenologien har til hensikt å forstå informantenes opplevelser, mens hensikten med hermeneutikken er å komme frem til en velbegrunnet tolkning, og forståelse av det meningsformidlende materialet. Forståelsen må av den grunn settes inn i en tolkningsteori, her den hermeneutiske sirkel hvor en veksler mellom helhet og delen og så tilbake til helheten igjen. Gjennom en kontinuerlig veksling mellom tekst og tekstforståelse kan en oppnå ny kunnskap og forståelse (Radnitzky i Kvale og Brinkmann, 2010). Fortolkende fenomenologisk analyse kan sies å bygge på en dobbel hermeneutikk i den forstand at en forsker prøver å tolke en informant, samtidig som informanten prøver å tolke sine omgivelser (Kvale og Brinkmann, 2010). En kan si at forskerens tolkning kommer i andre rekke, siden man som forsker kun har tilgang på informantens opplevelse gjennom informantenes egen tolkning av den.

Fortolkende fenomenologisk analyse er også ideografisk, ettersom en ønsker å undersøke detaljer i hvordan informanten opplever en gitt situasjon, og hvordan informanten tolker og forstår situasjonen. Den ideografiske retningen er opptatt av det unike og det spesifikke, og den deles gjerne inn i to nivå. Det første nivået fokuserer på betydningen av detaljer, da dette ses på som nødvendig for å kunne gjennomføre et grundig og systematisk analysearbeide. Det andre nivået er opptatt av å forstå den ene bestemte opplevelsen i lys av den ene bestemte personen i den ene konteksten (Kvale og Brinkmann, 2010). I denne sammenheng påpekes det at hvert enkelt intervju må leses som en individuell tekst, og man bør fokusere på at man som forsker i størst mulig grad prøver å ikke la analysearbeidet med det første intervjuet få noen form for påvirkning på de neste intervjuene.

Analyseprosessen

Etter at alle intervjuene var ferdig transkribert, gikk jeg gjennom hvert intervju og la ulike sitat under ulike kategorier. Det gjorde at jeg allerede etter første intervjuet hadde mange ulike kategorier. Informasjon som kom frem under intervjuet som ikke hadde betydning for oppgavens problemstilling, ble ikke tatt med i den videre analysen. Etter det gikk jeg gjennom

resten av intervjuene på samme måten, og i hvert intervju fant jeg en del som passet inn under kategoriene som var med fra foregående intervju, men det kom også til nye kategorier underveis. Etter å ha sett gjennom alle intervjuene på den måten, gikk jeg gjennom intervjuene og så over kategoriene for å finne ut om noen av sitatene passet bedre inn under andre kategorier enn der de først ble plassert. Deretter så jeg etter om det var noen av kategoriene som kunne slås sammen og om jeg fant hovedkategorier og underkategorier. Etter det utformet jeg en foreløpig analysedel til denne oppgaven.

Reliabilitet og validitet

Reliabilitet har med forskningsresultatene konsistens og troverdighet å gjøre. Reliabiliteten sier noe om hvorvidt resultatet kan reproduseres på andre tidspunkt i andre studier. Dette har også å gjøre med om intervjupersonen vil endre sine svar dersom intervjueren var en annen enn den som utførte intervjuet (Kvale og Brinkmann, 2010).

Gjennom hele oppgaven har jeg arbeidet etter forskningsetiske retningslinjer. Jeg har brukt veileder aktivt gjennom hele prosessen, og alt datamaterialet er transkribert. Dette for å gjøre oppgaven så pålitelig som mulig. Ved hjelp av spørsmålene som ble stilt, har informantene delt av sine erfaringer og har gitt meg mye informasjon. Informantene har fått legge frem sine historier, og målet har vært å få fatt i deres opplevelser.

Undersøkelsen som jeg har gjort er en tverrsnittsundersøkelse, og er utført på et begrenset utvalg på et bestemt tidspunkt. Dersom intervjuene hadde blitt utført på andre tidspunkt kan det være at jeg hadde fått andre svar fra informantene. Samtidig ser jeg at en del av funnene støtter opp under aktuell forskning. Jeg håper derfor at denne oppgaven kan gi mer innsikt i fenomenet, ”tilhørighet i fosterhjem” og at en del fosterforeldre kan kjenne seg igjen i omtalen og ha nytte av drøftingen av disse.

4. ANALYSE OG TOLKNING AV MATERIALET

I forbindelse med dette prosjektet gjorde jeg åtte intervju av fosterforeldre. Fem av disse var parintervju og tre av intervjuene var enkeltintervju. Barna som kom inn i fosterhjemmene var i gjennomsnitt 6.5 år og alderen varierte fra 3 til 10 år på plasseringstidspunktet. Fosterforeldrene hadde i snitt vært fosterforeldre i 3.5 år og det varierte fra 1 år til 7 år. Syv av familiene bestod av to foreldre; en mann og en kvinne. En av informantene var alene om omsorgsoppgavet. Fem av familiene hadde biologiske barn før fosterbarnet kom, mens tre av familiene hadde fosterbarnet som eneste barnet i familien.

Prosessen med å bli fosterforeldre

Av de åtte familiene som jeg intervjuet i min undersøkelse, var det fem familier som hadde gjennomført PRIDE grunnopplæring før de tok i mot fosterbarnet. Av disse fem familiene var det kun to som var med på PRIDE fordi de ønsket å bli ordinær fosterfamilie. En av familiene hadde et fosterbarn fra før og tok kurset i ettertid, og fikk etter den tid plassert et barn til. En familie var besøkshjem og fikk være med på PRIDE fordi det var ledig plass og det kunne være nyttig for dem i rollen de hadde som besøkshjem. En familie hadde planer om å bli beredskapshjem, de startet også som beredskapshjem, men ble etter hvert fosterforeldre til beredskapsbarnet. De tre siste parene startet alle som besøkshjem og fikk spørsmål om å bli fosterforeldre for barnet som de hadde vært besøkshjem for. Ett av disse parene gjennomførte ”mini-PRIDE” etter plasseringen.

Når en ser på prosessen med å bli fosterforeldre, er det kanskje nettopp her jeg finner størst ulikhet mellom informantene. Ett av parene beskriver prosessen, eller mangelen på den, på denne måten.

”I1: Vi ble jeg kastet inn i det og, det gjør noe med oss når det går så fort og, man får ikke tenkt ordentlig i gjennom. Det her var jo ikke noe vi hadde gått rundt og tenkt på lenge, sånn åhh, vi har så lyst ikke sant. Det her brenner vi for og vi vil bli et fosterhjem.

I2: Ja, hvor mye får du, altså vi måtte jo ta en avgjørelse for fort! Vi måtte bestemme oss på dagen om vi skulle være beredskapshjem. Og det er klart du (ser på fostermor) du hadde veldig lyst.

I1: Jeg var mammaen i men gang jeg.

I2: Jeg var litt mer, ville nok tenkt mer. Men, det var det jo ikke noe tid for. Så vi måtte jo bare ta en avgjørelse å komme i gang, om det har hatt betydning, det er mulig. Sånn i forhold til relasjonen som vi har klart å bygge. Og det er jo selvsagt noe som du må jobbe med.

I1: Og det tenker jeg at det er virkelig noe som man virkelig må, jeg unner ingen å bli kastet ut i det, det er kjempe utfordrendes å bli kastet ut i det. Og på en måte ta en sånn avgjørelse egentlig uten å være 100% klar for det som par, for det er ikke noe du gjøre alene. Og det er som når han sier at han har vært lite på møte, så har det blitt litt sånn og, det er litt min greie.

I2: Ja, man får noen roller da.

I1: Ja, også får man det så kan man jo spørre seg noen ganger om, hvor lurt var det liksom? Og hvor bra er det? Også er det og hvor sterke skal forventningene være og hvor hard skal en presse seg selv til å føle noe som en ikke føler det er og vanskelig. For det blir noen tøffe tak for man har noen forventninger om nå skal bli en eneste stor happy familie. Og sånn er det ikke.”

En av de andre informantene som hadde gått noen runder i familien først, før de ble med på PRIDE grunnopplæring beskriver dette:

”Det her med å bli fosterforeldre var en lang prosess, så var på en måte en lang graviditet som vi tenkte, først så pratet vi voksne om det, også snakket vi med ungene om det. For vi tenkte at hvis vi skulle gå inn på noe sånt så var det noe som hele familien måtte være enig. Det kunne ikke være noe som bare vi synes var glitrende ide en torsdags ettermiddag også bare gjorde vi det. Så det var en ting som vi snakket mye om. Vi tenkte at hvordan det her ville være, vi tenkte at i tillegg til å få et barn til. Så tenkte vi at det her var en positiv erfaring for våres barn og for det at våres barn har jo sammenlignet med de barna som blir flyttet i fosterhjem så har jo de vokst opp på solsidene. Og det er fint å få litt forskjellige erfaringer i livet sitt for dem og, tenker vi”

Fosterforeldrene som tidligere hadde vært besøkshjem for barnet som de nå er fosterforeldre til, forteller om relasjonen de allerede hadde til barnet og hvordan de så på det som best for barnet å flytte til nettopp dem.

”Vi rakk vel kanskje ikke å tenke så mye på det, plutselig så var vi det. Den prosessen gikk forferdelig fort altså. Og der, vi ble kanskje tatt litt på senga. Men, vi så vel kanskje at det var

en progresjon hos gutten så det lå noe i kortene. Så har man sagt A får man ta med seg både, b, c, d, e, og f i det tilfellet her altså. Så får vi prøve. Så vi rakk faktisk ikke å gjøre oss opp noen negative eller positive tanker om det.”

Motivasjon

Informantene trakk frem det ”å hjelpe” som en viktig motivasjonsfaktor .

”Hjelpe barn som ikke har det bra. Gi dem den tryggheten dem trenger. Og hadde jeg fått spørsmål i dag om å ta en til så hadde jeg sikkert gjort det og. Kanskje...”

Et av parene trakk også frem det å følge barnets utvikling. Flere av informantene reagerte på formuleringen, og sa at en ikke spør foreldre om deres motivasjon for å få barn og at ordet motivasjon sånn sett var litt feil for dem.

Flere trakk frem at de trives med at det skjer litt rundt dem.

”Vi trives jo veldig godt med at det er mye som skjer rundt oss. Vi trives med å ha barn og ungdommer i forskjellig alder, også kjente vi på at våres barn begynte å bli ganske store så vi hadde bedre tid. Og det her var noen ting som vi ønsket å gjøre fordi at vi syntes at vi hadde, vi har et bra liv og at vi kan dele det med flere, det er plass til flere både i huset og i hjertet for å si det sånn.”

Viktige egenskaper hos fosterforeldre

På spørsmålet om hvilke egenskaper fosterforeldre bør ha, dvelte de fleste informantene. En av dem svarte slik:

”Jeg tror en må være folk jeg, ellers vet jeg ikke. Jeg tror ikke det er noen spesielle egenskaper.”

Jeg oppfattet det som at ingen av informantene mente at det var noen bestemte egenskaper en må ha for å kunne lykkes som fosterforeldre. Egenskaper var sånn sett kanskje feil formulering da fosterforeldrene svarer at det er mer fokuset, engasjementet og viljen en trenger:

”Man, må ha tid og et ønske om å ha fokus på barnet, det går ikke av seg selv. Du må ha viljen til å være, ta inn og inkludere et barn som i utgangspunktet ikke er ditt. Det må en ha, vet ikke om det er en egenskap, eller mer innstilling.”

Samtidig ser jeg at informantene trekker frem en del egenskaper som kan være nyttige å ha for å være fosterforeldre. Egenskapene som går igjen i mitt materiale er trygg, tålmodig, reflektert, raus, tilgjengelig og ærlig.

”Sånn generelt tenker jeg at det er viktig at det er trygge voksne med en positiv atmosfære rundt seg, og som har rom for fler.”

”Jeg tenker at man må være veldig tålmodig. Det er jo ikke jeg... Men, altså jeg har blitt bedre... Alle må være bevisst sine sterke og svake sider. Det tenker jeg jo er veldig viktig. Også må man jo være løsningsorientert.”

Her sier informanten noe viktig om tålmodighet, samtidig som den presiserer at en selv ikke er tålmodig. Jeg tolker det slik at dersom en er klar over sine sterke og svake sider og er bevisst disse kan en lykkes ved hjelp av det.

”Det handler jo om å ha fokus på barnets beste.”

Slik jeg ser materialet, uttrykker informantene at de egenskapene en bør ha som fosterforeldre er akkurat de samme egenskapene som alle barn trenger for å ha en trygg og god oppvekst. Samtidig er det flere som nevner et annet perspektiv, jeg synes denne informanten får det frem på en god måte:

”For å si det sånn så tror jeg opp i mot barnevernet, for å nå frem for det du syntes du har behov for. Så er det nesten sånn at jeg synes det er litt synd at det føles sånn at en må være fagperson som skal klare å få frem alt en trenger, i og med at det er så mye utskiftning og at en starter på nytt så mange ganger. Egentlig så trenger man ikke det, har du et godt nettverk og folk du kan snakke med og som kan gi veiledning og som forstår hva du snakker om, så får du jo den støtten av dem.”

En annen uttrykker det slik:

”Så tror jeg at det er viktig å ha kunnskap om det her med relasjoner og tilknytningsforstyrrelser.”

Informanten forklarer dette:

”Når du har, som veldig mange fosterforeldre har unger som har store tilknytningsproblemer så trenger du å ha en forståelse av hva det her handler om, at du ikke bare ser den her ”trollungen”. For det handler ikke om en ”trollunge”. Det handler jo om en unge som trenger å lære elementære ting. Som aldri har kommet fra det på et vis. Så kunnskap er og viktig.”

Jeg oppfatter det slik at fosterforeldrene mener at fosterforeldre trenger spesiell kunnskap. Bakgrunnen for dette forstår jeg som todelt. En trenger det for å nå frem i systemet, og en trenger det for å bedre forstå barnet og dets utfordringer.

Flere av informantene trekker også frem det å være to om det:

”Litt sånn, du bør nok være litt trygg i deg selv. Du bør kanskje ikke være helt nyforelsket. Sånn helt nygift og sånne ting. Du bør kanskje kjenn partneren som du skal ha denne ungen i lag med slik at du vet at det her klarer vi sammen. For jeg tror jo at en er avhengig av at en støtter hverandre da. Så ja og at en begge på en måte vil det. Jeg hadde jo en mann som i utgangspunktet ikke helt skjønte hva vi lurte han med på.”

Informanten forteller videre om betydningen det har hatt for dem å være ærlige med hverandre, og det å gi hverandre pusterom. Betydningen av å tåle å si vanskelige ting høyt og det å tørre å kjenne på at det ikke alltid er så enkelt. Etter det la informanten til:

”Vi er ikke noe unikum, vi er ikke noe flinkere enn de andre, og ikke noe glupere enn de andre. Vi er akkurat som de andre, så vi går i akkurat de samme fellene. Nå tenker jeg på veldig mye som vanlige foreldre gjør. Men, samtidig så tenker jeg at vi kanskje er litt mer reflektert over en del ting vi gjør. Nei, egenskaper det er vel det at du har de, tør å være deg selv. På godt og vondt. Også må du jo kunne inkludere den her lille slik at den også kan bli i den settingen da.”

Tilhørighet

Under dette temaet la informantene sterkt vekt på inkludering og inkluderingens betydning for tilhørighet.

Den første tiden som fosterfamilie

Halvparten av informantene hadde vært besøksfamilie for barnet før de ble fosterhjem for barnet. Det gjorde at disse barna allerede var kjent i familiene allerede før de flyttet inn.

Familiene fortalte om betydningene av å bli kjent med familiens rutiner. En av informantene uttrykker det slik:

”Det var jo en dag med masse inntrykk. Så, nei han kom jo, og vi gjorde jo egentlig bare sånn som vi bruker å gjøre. Pratet med han og han var her, tok han med ut på trampolinen og gjorde sånne vanlige ting. Så vi startet nå egentlig med å bli kjent med han, prate med, pratet mye med han. Han var jo på en måte veldig sånn tillitsfull, overraskende tillitsfull og tilpasningsdyktig vil jeg si egentlig. Men, det er jo kanskje noe som dem har måttet lært seg.”

En annen forteller om det på denne måten:

”Hun kom om sommeren og det var fint vær det året og vi var bare og lekte utenfor, rett utenfor trappa og vi bor i en blindvei så det er ingen fare liksom så hun var bare å lekte rett utenfor døra i lang tid sammen med de nye søsknene sine og fant seg sånn litt til rette.”

Begge disse informantene viser til at barnet må få bli kjent med familien og at de på den måten også blir kjent med barnet. Den første familien snakket om å være med storesøsknene på trampolinen og gjøre det de så på som ”vanlige ting” sammen med dem. Den andre informanten snakker om det samme; la barnet bli kjent med sine nye søsken gjennom lek. Jeg forstår det som om begge familiene er bevisst at barnet skal bli kjent med hele familien og ikke bare med foreldrene. Samtidig er de opptatt av at det er foreldrene som har det hele og fulle omsorgsansvaret.

Tre av familiene i undersøkelsen, hadde ikke barn fra før. De forteller at det var en stor overgang fra å ikke ha barn til å ha ansvaret for et krevende barn.

”Og her har du på en måte et vesen som man i utgangspunktet tenker at er veldig tenkende da. Og veldig krevende sant, en baby skal på en måte ha mat, kos og de tingene der. Men, her er det klart vi har et behov for å snakke. Og jeg har jo vært alene, så det å ha noen rundt seg hele tiden, var jo veldig rart og slitsomt. Så for meg så var det jo en dramatisk overgang. For du kan ikke forberede deg på hvordan det er uansett. Selv om jeg var forberedt og har jobbet som besøkshjem osv før. Blitt anbefalt. Det går ikke an å forestille seg hvordan det er. Og det

tror jeg ikke du kan gjøre selv om du har barn selv heller kanskje. For det er noe helt annet, og kanskje gjør det, det også lettere at jeg ikke har barn fra før.”

Informanten fortalte her at hun var forberedt, hun hadde gjennomført PRIDE grunnopplæringen, og hadde hatt en prosess i forkant, allikevel var overgangen dramatisk for henne. Informanten fortalte videre om tett kontakt med barnevernet og hjelpen de fikk gjennom dem. Samtidig oppdaget de stadig nye sider ved fosterbarnet; det kom frem stadig nye opplysninger om hvordan barnet hadde hatt det tidligere. Dette var informasjon som verken barnevernet eller fosterhjemmet hadde hatt mulighet til å få frem før plasseringen.

Flere av familiene forteller om hvordan de måtte planlegge for at hele familien skulle bli ivaretatt. Fokuset var slik sett på at barna skulle føle seg ivaretatt og at det nye barnet skulle forstå at det var en del av familien nå. Foreldrene var også opptatt av å være ærlige med hverandre og det å gi hverandre pauser når det var nok for en av dem. Den ene fosterfaren tok med seg fosterbarnet på sykkeltur hver dag den første tiden, dette for å få alenetid med det nye barnet, men vel så viktig for å gi fostermoren et pusterom og tid med de andre barna uten å ha fosterbarnet rundt seg hele tiden.

Fosterbarns behov

”Trygghet, hele veien. Trygghet, kjærlighet at man er der for det når det trenger det.”

Samtidig som fosterforeldrene ser at barnet har behov for dette, er de bevisst at en ikke skal forvente de store resultatene, verken i forhold til tilknytning eller at ting skal fungere, og en må gi barnet tid til å ta det på sin måte. De forteller om betydningen av å ikke ha for mange planer.

”De trenger noen som bryr seg. Bryr seg om åssen de har det, egentlig så banalt. På en måte, det tror jeg alle trenger uansett hvem de er, uansett hvor frekk de er i munnen eller hva de nå enn plages med. Så er det noen som bryr seg.”

Jeg forstår dette som at alle barn, uansett hvordan deres ytre er, har et stort behov for trygghet og kjærlighet, og at det rett og slett handler om å ha noen som bryr seg om dem.

”Det viktigste er at de ikke kommer til fosterhjem! At de kommer til et hjem da, vi har vært litt nøye på at det er våre barn.”

Her kommer fokuset på det å være en ”vanlig” familie og at det at familien blant annet består av fosterbarn ikke gjør en så spesiell. Barnet trenger uansett et hjem.

”Jeg tenker at i med det at du tar i mot et fosterbarn så skal fosterbarnet ha samme status, altså være en likeverdig del av familien. Og derifra er vi jo forskjellige som familier men i allefall til oss så har jo han fra dag en vært, tilstrebet behandlet akkurat likt. Det er klart det går jo ikke an for at han har vært veldig, veldig forskjellig i fra våre barn.”

Her snakker en om å behandle likt, samtidig som barna er forskjellige. Det varierer hvor mye kontakt barna har med sin biologiske familie, og det er ulikt hvilke begrep de bruker om fosterfamilien. En av informantene fortalte dette:

”Han startet jo med å kalle oss med navn. Også har vi snakket litt om forskjellige ting og han blant annet, det var engang vi hadde en samtale om. Det er jo så mange som bor til mammaen eller pappaen, stemor og sant, ja men er du stemora mi da, er det du er? Nei, det er ikke akkurat det, for da er det jo sånn og sånt. Men, så kom han selv med at vi var på en måte ekstra mammaen, og ekstra pappaen hans. OG det syntes jeg egentlig at var litt koselig tenkt. Enn at han fant på det, enn at han tenkte sånn og det høres mye koseligere ut enn fosterforeldrene mine, ikke sant. Så egentlig når jeg ringer og presenterer meg, om jeg ringer på noen på klasselisten eller noe sånt så sier jeg hva jeg heter og at jeg er ekstra mammaen til xxxx, og han omtaler meg og som ekstramammaen og ekstrapappaen sin, men når han snakker til oss bruker han navnene.”

Fostermoren her var bevisst at det var han som selv skulle få velge hvordan han omtalte familien og hvilke begrep som skulle brukes.

Rammer, og rammenes betydning, er en annen faktor som ble trukket frem.

”Rammer var kanskje det første jeg ville si. Stabilitet, forutsigbarhet, og at de skal ha det godt. Men hva er godt? (trekker på skuldrene) Akkurat det med rammene, da spesielt i vårt tilfelle så er vi nødt til å ha veldig strenge rammer ikke sant.”

Informantene hadde fokus på at barnet skal oppleve at dets meninger og behov blir lyttet til og at fosterbarnet må få muligheter til å mestre.

”Det som er viktig for henne er jo å få mestring, for det har hun jo ikke fått. Hun har jo ikke blitt utfordret og derfor så er fritidsaktivitetene så viktige. For det er en, lekser og for så vidt. Nå har vi fått lekser på et nivå sånn at hun kan klare leksene selv og mestrer det. Og det er så

artig å se at en jente som er skolesvak gjør ferdig leksene for hele uken på to dager "for da kan jeg jo ha fri resten av uken". At hun klarer å finne motivasjon til det er jo helt fantastisk."

Jeg tolker det slik at informantene ser betydningen i at mestring kan skape motivasjon.

"Det er viktig at hun skal få ut og oppleve, at hun får oppleve det andre barn får oppleve. Det synes jeg ikke at hun har fått tidligere. Og det at jeg er med henne og ser på henne. Hun trenger det nesten mer for å kjenne det at hun kan være viktig i sitt eget liv."

Fosterbarn har opplevd mange store omveltninger i livene sine. Avgjørelser har blitt tatt uten at de har hatt så store påvirkningsmuligheter, og det at de skal få oppleve samt å kjenne på at de er viktige i sitt eget liv, er noe denne informantene hadde stort fokus på.

Fokuset i familien

Alle informantene trakk frem at det var viktig med bilder på veggen, navnet på dørskiltet og at barnet hadde de samme fysiske tingene som de andre barna i familien hadde eller som eventuelle barn ville ha hatt. De beskrev betydningen av rom med sine ting, plass til klærne sine og alt det synlige, for eksempel tegninger på kjøleskapet om det er på en alder hvor det er vanlig også videre. Familiene trakk frem at dette er relativt enkle grep som noen kan fortelle deg at er viktig og hvordan du kan gjøre det.

Jeg tolket det slik at flere av informantene kom inn på dette i en mer abstrakt form som jeg hadde litt problemer med å klare å konkretisere, før en av informantene kom inn på språkets betydning.

"Men, en annen ting som jeg tenker at er nesten viktigere, for alle kan henge opp bilder og skrive et navn på dørskiltet. Det er hvordan jeg bruker språket. Når jeg snakker, i forhold til tilhørighet at "dere barna mine", "jeg blir glad når dere gjør sånn" og sånn som nå når det var farsdag. Det kan være litt vanskelig, men vi hadde jo kjøpt en gave. Vi gjør ikke så mye ut av farsdag og det og, det er jo kanskje litt sånn bevisst men. At vi kjøpte en gave og den er fra alle dere barna også var det litt sånn."

Informantene fortalte videre at ene jenta deres skulle til å gi gaven og da kom fosterbarnet sprettende, for han ville også holde gaven og fysisk gi den sammen med søsteren. Informantene fortalte videre hvor betydningsfullt hun mente det var at hun poengterte at gaven var fra alle dere barna. Hun fortalte videre hvordan barnet nå har begynt å omtale

fosterfamilien som VI, og at læreren på skolen har kommentert dette. Hun fortalte at hun så på det som at de må ha klart å skape en eller annen form for tilknytning.

Videre kom informanten inn på betydningen av at noen ting bare skal komme naturlig og uten at det blir gjort nummer ut av dem.

Nå er det sånn at moren min har en hytte, eller det er jo VÅRES hytte. Alle bruker den, det er sånn vi snakker om det. Og når vi var der sist, da så jeg, for vi har sånn krus som alle har. Vi er så mange som er der så alle har et krus med sitt navn på. Og da hadde hun bare fått ordnet til nå til høstferien hvor det stod xxxx på, og det er ikke noe som det blir gjort noe nummer ut av. Det bare er der og jeg tenker at det kan bidra til at han føler tilknytning også til storfamilien og jeg ser at alle tegningene er hengt opp, for søsteren min har barn på samme alder og det er likt. Og jeg synes det er fint at det ikke er noe sånt "Se her, nå har du fått deg fin kopp ja" men, det bare kommer opp. Også tror jeg nok at han legger merke til det. Men, man trenger ikke gjøre nummer ut av alle ting tenker jeg."

Flere av familiene har fått store forandringer i sin livssituasjon, og familien har forandret form og struktur drastisk etter at det nye barnet kom inn i familien. En av informantene uttrykte det slik:

"Jeg føler at vi har gjort alt og kanskje enda litt mer. Men, samtidig må vi gå å være overmyndige hele tiden. Det er forbanna slitsomt. Det er slitsomt. Vi har jo lagt alt til rette for han med eget rom, et godt trygt intimt soverom, og vi gir jo det vi kan av kjærlighet og nærhet på en veldig myndig måte. Jeg føler at vi legger til rette for at han skal ha det godt her. Hus, mat, hjem, kjærlighet, seng alt sammen."

Informanten fortsatte med å si at han føler at de holder seg i et halmstrå og de håper det de gjør er nok for barnet.

Flere av familiene sier at fokuset deres er å være en mest mulig vanlig familie.

"Jeg tenker at han må inkluderes som et vanlig familiemedlem... Det er jo noe med det her at han skal høre til her, i det her huset sammen med oss. Han er jo en av oss. Han bor jo her på like rettigheter som oss. Det tenker jeg at er viktig at han møter i familien, blir kjent med familiemedlemmene."

Mange av informantene uttrykker noe av det samme. Betydningen av at barnet blir en del av familien og at barnet har en del av seg i hele familien, blir vektlagt av flere. For å få dette til, må alle barna i familien bli sett. En informant uttrykte det slik.

”Ja alle måtte bli sett og det kunne ikke være at det bare var han som ble veldig høy og som måtte holdes fast eller da måtte det være noen som forklarte for de andre og.”

Paret fortalte videre at de mente at dersom de skulle lykkes så måtte alle bli sett. De mente at dersom fosterbarnet tok plassen fra de biologiske barna så ville det få en uheldig plass i familien som ikke ville fremme tilhørighet i familien.

Et av informantparene var veldig opptatt av at begrepet fosterbarn ikke ble brukt i omtalen av barnet. Deres fokus var at de skal være et vanlig hjem:

”Vi er et hjem, og et hjem med to voksne og det får være nok.”

En av de andre informantene formidler slik jeg forstår det, noe av det samme:

”Hele tida, fokus at det er det som er våres. Vi ønsket ikke noe ekstra eller gi henne ekstra oppmerksomhet for det eller. På den måten at det, vi har valgt bort alt, med mindre at vi følte at vi var usikre på noe, da kunne vi ha tatt kontakt med barnevernet, VI gjorde det.”

Hun forklarer det med at ideologien deres var trygghet, rammer og et trygt hjem:

”Det var liksom den ideologien vi hadde at vi skulle gi et barn trygghet. Og rammer og være et trygt hjem. Og det som var fokuset våres og det hva som hadde vært før det var liksom ikke så veldig viktig. Vi hadde det, nå skal hun være her til hun er 21 og hun er så ønska. Så langt tenkte vi allerede da, altså det var når vi hadde sagt ja da skulle vi jammen meg stå ved det!”

Dette perspektivet ser jeg også igjen hos andre informanter. De er veldig tydelige på at når en har gått inn i det her så må en stå der med begge bena. Barnet er nå en del av deres familie, og da må det inkluderes deretter.

Den ene familien trekker frem fokuset på at de aldri har valgt bort barnet etter at det kom til dem.

”Altså, en ting, ting som har fremmet tilhørighet det, vi har aldri valgt han bort. Det er kanskje, det som vi tror – håper er det som han vil sitte igjen med senere.”

De forklarte det med at barnet deres aldri har ønsket å ha en besøksfamilie og barnet er derfor alltid sammen med familien. De fortalte at det håper han engang klarer å se at han alltid har fått være med, og at han kan forstå at han er en del av familien. De forklarer dette videre med:

”Så har vi akkurat samme forventninger til han som vi har til egne barn. Er det søndag og vi har felles frokost så skal alle være der. Det er ikke sånn at da får to av tre barn ligge og sove fordi de er trøtt. Altså da skal de opp, altså der tror jeg vi har vært ganske samkjørt og det hva slags forventninger vi har. Det er noe jeg bruker ofte ovenfor han og. Altså det her er reglene som gjelder for alle. Det gjelder for deg og. Ingen forskjell. Om han føler en sterk tilhørighet, eller en aversjon mot oss når vi sier sånt, det er da en annen sak da men i allefall de familiære rammene gjelder for han som de gjelder for de andre.”

Her trekker de frem at rammene er en del av det de gjør for at det nye barnet skal bli inkludert i familien.

Fosterbarnets biologiske familie

Alle fosterbarna i utvalget mitt hadde en eller annen form for kontakt med biologisk familie. Hvor mye kontakt det var og hvordan dette var lagt opp, varierte i stor grad mellom de ulike familiene. En av informantene sa det slik:

”Jeg tror at biologiske foreldre og det vi tenker om dem, og hvordan vi forholder oss til dem. Det tror jeg har kjempestor betydning. For jeg tenker at en unge er glad i foreldrene sine uansett”

Betydningen av at en som fosterforeldre aksepterer biologisk familie og barnets følelser for dem er noe informantene poengterer. Samtidig som flere av dem trekker frem et annet perspektiv, og jeg synes denne informanten illustrerer det godt:

”Jeg og tror jo, litt avhengig av hva slags historie dem har, han her ble plassert når han var 5 år, da er det jo klart man har en historie. Og den kommer vi liksom ikke bort i fra. Om vi liker den historien eller ikke, det har ikke så stor betydning. Men, at vi er der og hører på og kan forstå at den ungen har følelser for dem som den har bodd hos før. Den respekten, den tror jeg må være der. Og det tror jeg så om de flytter langt bort og. Kanskje noen kan få et savn etter noe som har vært ganske tøft. Det tror jeg de kan og at det er en forståelse for det. Jeg tror at dem biologiske er kjempeviktig, men ikke sånn evig og alltid, jeg tror at den

tilknytningen som en får der en er, er den som til syvende og sist blir viktig til slutt på en måte.”

Jeg oppfatter det som at fosterfamiliens respekt for barnets historie og for barnets relasjon og følelser til biologisk familie er viktig, samtidig som fosterforelderen her poengterer at betydningen av tilknytning til fosterfamilien, er vesentlig for barnet. Informantene beskrev dette som vanskelig. De hadde fått et barn som de har den daglige omsorgen for, samtidig som det har en annen familie. En av informantene uttrykte det slik:

”det er klart det river i dem, men det er jo det som gjør at de bor her og ikke er adoptert og at de bor i fosterhjem da. Det er andre enn oss som også har aksjer i dem. Så det er jo veldig viktig å tenke på det hele tiden, det er ikke, de bor her og det er vi som har den daglige omsorgen, men det er viktig at de også kjenner noe mer enn bare oss.”

Gjennom at fosterforeldrene godtar og forstår at det er noen flere enn bare de som har aksjer i barna, kan det ifølge informanten hjelpe dem med å la barnet få høre til flere steder.

Kontakt med biologisk familie

Informantene er opptatt av at barna skal ha gode samvær når de møter foreldrene sine. En av informantene uttrykte det slik:

”Det er mange måter å være mamma og pappa på og selv om de ikke klarer å være ”hverdagsmamma og pappa” så har dem veldig viktig rolle i det at de er mammaen og pappaen og de er glad i han. Og det viser de når de møtes, og det er kjempe viktig. Og det er og en av de tingene vi har snakket om, det viktigste er at man har det hyggelig når man møtes. Og han vet at mammaen og pappaen er veldig glad i han, og det er fint det å ha det med seg.”

Flere av fosterforeldrene forteller at de har godt forhold til biologisk familie og at de samarbeider godt. De ser på det som viktig at biologiske foreldre vet hvordan barnet har det i fosterhjemmet, har sett det fysisk, og at de vet at det er mulig å komme i kontakt med fosterforeldrene. De har også stort fokus på at biologisk familie aldri skal bli nevnt med negative ord.

Samtidig er det flere av fosterforeldrene som opplever samvær med biologisk familie som utfordrende. En av dem forteller at barnet forherliger foreldrene, og han uttrykte det slik:

”Det er at mamma er en figur som han kan besøke og gjøre hva han vil hos. Men, det blir på en måte en fantasifigur også fordi når han sitter og prater ser han veldig opp til henne, men det er fordi han kan regjere hardt hjemme. Men, det er igjen, det er han da, hvordan dette fungerer andre steder det vet ikke jeg da. Det samme er det også med pappaen, der er det også han driver med sånn forherligelse for tiden som er helt utrolig.”

Alle informantene trekker frem det å ha en positiv relasjon til biologisk familie som betydningsfullt. Samtidig ser de todelt på samværene:

”Jeg tror det er viktig det at de har samvær, men kanskje ikke så altfor mye heller. For det blir jo veldig opprivende for dem da, føle seg trygg her også skal de hit og dit. Her har det vært veldig mye samvær da. Men, jeg er for at det skal være sånn at de får holdt jevnlig kontakt og sånn. Men, det bør ikke være så mye at de går glipp av mye, og venner og sånt, sosialt. For det er også viktig at de får være med på det som skjer her.”

En annen sier:

”Gamle mønstre som kan komme tilbake igjen. For det er litt, vi har vært og fått litt tips fra barnevernet og være litt ekstra oppmerksomme på det. Og det kan vi se og, at det blir litt mer, sånn intenst, kommer en del sånne ting tilbake.”

Informantene reflekterte rundt samvær, og hyppigheten av disse, samt hvem sine behov som ble dekt gjennom samvær. Dette sitatet illustrerer det:

”men, det er ikke alltid at jeg vet om jeg synes det er så lett å vite om det er lurt eller ikke, noen ganger kan jeg tenke at det går an at en ungen kan si at jeg har lyst til å besøke noen fordi jeg tror at det er noen som har en forventning om det. Å ønsker det ikke på sine egne vegne liksom, men at det er et behov hos noen andre som en skal dekke. Så jeg prøver å rydde opp i det, prøver å følge med på det rett og slett. Så jeg har begrenset det ganske mye. Så var ganske mye tidligere, nå er det mindre også er jeg med igjen. For det og ser jeg at det blir noen konstellasjoner der som ikke blir helt gode, som kommer tilbake. Reaksjoner og det går noen skritt tilbake igjen. Og da kan det være i forhold til oss også plutselig så sliter han med. Som at han sitter i sofaen og alle ser på TV i stedet for å sette seg i sofaen så setter han seg på en stol litt ved siden. Han lager noen små avstander, hvis du går forbi rommet så kommer du ikke inn hvis ingen av barna er der, går bare forbi. Litt sånne små tegn på at her er det litt avstand liksom.”

En av informantene tar for seg barnets behov i møte med biologisk familie:

”Det er veldig mye samvær som setter henne tilbake i den utviklingen hun var før hun kom til meg. Altså hun er ikke lenger viktig, og det er ikke det at de gjør det her med vilje. Men, det handler om det å forstå barnets behov her da. Og det er jo klart at hun sier jo ikke hva hennes behov er. For det vet jo ikke henne. For så langt har hun ikke kommet. Så hun bare kjenner at, og det sier hun egentlig ikke heller da, men jeg hører det på de tingene hun forteller. Hvor skuffet hun er. For de kan ikke gjøre det de har sagt for de mangler ett eller annet. Så da sitter de inne i stedet da. Hun går tilbake til sin gamle rolle. Det ser jeg i det jeg leverer.”

Videre sier informantene:

”Barnevernet, de er jo, ja det er jo viktig at hun har samvær. Det skjønner jeg. Men, jeg tenker på barnets beste. Har hun godt av å gå tilbake og igjen føle seg som et annenrangs barn da? Og det er det som skjer når det er samvær. Og det er jo det og dytte en ned for å dytte en annen opp. Og det er jo ikke de her menneskene i stand til å se. Så da går hun tilbake. Hun sier jo ikke så mye da, hun er så lojal. At det er aldri trasig, og de har det så fint og. Men, så kommer hun med noen eksempler da. Her tar vi oss tiden til å diskutere litt, å finne ut hva vi skal gjøre, og filosofer litt over livet. En kan ikke læres til å forstå det her, for det går på blikk, det går på småting, som jeg ser bare på den tiden hvor jeg overleverer hun. At det starter da og jeg ser det og når jeg henter henne.”

Flere av fosterforeldrene var skeptisk til målet for samværene og om disse ble nådd gjennom samværsformen de har. De var alle opptatt av at barnet skulle få ha en positiv relasjon til biologisk familie, men at samværsformen som deres barn hadde, kanskje ikke hjalp til for å nå det målet.

Dobbelidentitet

Etter samtale med informantene, sitter jeg igjen med inntrykk av at fosterforeldrene er opptatt av at barnet skal få beholde tilhørighet/identitet til biologisk familie samtidig som de knytter bånd til fosterhjemmet.

”Vi har snakket mye om det. I og med at det her også er ulike kulturer. Så blir det jo ekstra viktig. Så han er jo norsk liksom, men allikevel så har han jo en flerkulturell identitet også, han har blant annet hatt en bok som han har skrevet i for å lære seg språket sitt og få

historien som foreldrene har å fortelle og det har de begynt med nå og det ser jeg at har betydd kjempe mye. Det setter han veldig pris på. Han kom inn i går med den boken og hadde skrevet masse gloser og.”

Fosterfaren fortsatte med å fortelle at fostermoren har hengt opp bilder av familien, søsken, søskenbarnet, også videre for å hjelpe han i forhold til dette og for å vise at de godtar hele han.

En av de andre informantene fortalte, som flere av de andre, at de har pratet mye om dette. Hun sa:

”Vi snakker mye om det, med han. Fordi han er en veldig oppegående og verbal gutt. Som har kommet langt kognitivt, han tenker mye, og er flink til å sette ord på ting. Så vi snakker om oss og den andre familien hans og akkurat det der. Vi bruker akkurat det ordet at han har to familier. For det tenker jeg at er en del av det å være inkludert, at vi også regner han som i våres familie. Det gjør jo dem og. Og selvfølgelig alltid snakke positivt om det andre familien og, det er sånn som i alle familier. Det er mest positive ting. Også er det noen ting som er vanskelig.”

Flere av familiene hadde fosterbarn som var av annen etnisk opprinnelse enn norsk. Dette sitatet reflekterer rundt det:

”Det er vanskelig! Jeg synes det har vært vanskelig for mammaen hans kommer ikke fra Norge. Og det å i vareta den biten, det er den vanskeligste. Vi vet for lite om det. Det eneste vi har lovt han er at når han blir større så skal vi skal reise dit. Og å få identitet, ja, jeg tenker jo at han må lære de tingene som vi synes det er viktig for han. Det som er viktig for oss, er jo det vi prøver å lære han. Så det er jo det at han får en identitet i det her huset hos oss, at han føler at han er, altså nå kaller han jo det her hjemme. Da tenker jeg at da begynner noen ting å falle på plass for han. Nå er han bare på besøk hos mammaen. Det har snudd nå siste halvåret. Så før var han bare på besøk her, også bodde han hos mammaen. Nå er det helt borte. Så jeg vet ikke det, jeg vet ikke, jeg synes det er litt vanskelig.”

Fosterbarn og biologiske barn

I fem av familiene var det biologiske barn i familien før fosterbarnet kom. I en av familiene hadde de yngre biologiske barn og i to av familiene hadde de biologiske barn som hadde en

aldersforskjell på under to år fra fosterbarnet. I de to siste familiene hadde de biologiske barn som var betydelig eldre enn fosterbarnet.

Hvilket fokus fosterforeldrene hadde i forhold til dette varierte veldig, og det var store variasjoner mellom hvordan dagliglivet til de biologiske barna forandret seg, etter at fosterbarnet kom inn i familien.

En av informantene trekker frem hvordan biologiske barn gjennom lek har vært med på å gi fosterbarnet tilhørighet til familien.

”De har hatt veldig fin lek og stor betydning for leken og egentlig for tilhørigheten og for adferden, og for han måtte nok justere og tilpasse sin adferd for å få være med vil jeg tro. Så han skjønnte noen spilleregler der. Han har fått litt gratis gjennom dem.”

Kona fortsatte med å si at selv om en vanligvis ikke ønsker at det er yngre barn i familien, så har det fungert godt hos dem. Hun fortalte at de har hatt fin samlek og hun oppfatter dem som søsken. Hjemme kan det være litt frem og tilbake, men dersom det skjer noe andre steder, støtter de hverandre 100 %.

En av informantene trakk frem at det er foreldrene som skal veilede og rettlede fosterbarnet og at det ikke er storesøsknenes oppgave. Samtidig fortalte informanten at de biologiske barna fort oppdaget at det nye søskenet hadde mer bagasje.

”Men, det er jo klart de oppdaget jo at hun hadde med seg noe. Så vi var nødt til å si litt og i dårlige perioder måtte vi ta henne inn på rommet og skjerme dem. Og det tror jeg vi har gjort lurt i så jeg må vel si at i forhold til ungene har det gått veldig, veldig bra det er nå den aller siste tiden at jeg ser at det er litt mellom de to jentene men det er helt normalt.”

Informanten fortalte at de har vært bevisst at de skal være en mest mulig normal familie. De skjermet fosterbarnet og de biologiske barna ved ikke å ta unødvendige samtaler foran dem og de fungerte i det store og det hele som det informanten kalte en vanlig familie. Informanten var veldig opptatt av at det som regel kommer frem negative historier og at en får inntrykk av at det ikke finnes gode historier. Ut fra deres synsvinkel, mente hun at familiesituasjonen og forandringene hos dem hadde vært gode. Det betød ikke at det ikke hadde vært utfordringer, men at i det store og hele har det nye barnet vært en berikelse for hele familien.

Det var et av parene som skilte seg ut med tanke på belastningen de biologiske barna hadde fått. De beskrev det slik:

”Ehh, og jeg tror nok at de og følte på at vi var familien som kunne hjelpe han, vi kunne gi han masse godt. Ikke sant, vi har to kjempesnille barn, masse omsorg i seg. Ja lite problematikk av noe slag... Men, så kommer han gutten til oss også er han gjennomført ekkel mot dem. Og da snakker vi om gjennomført altså. For han, for livet våres ble jo helt snudd om. For altså, vi drev nesten institusjon og, det var ingen tilfeldigheter i noe som helst du måtte være tilstede 100% hele tiden. Vi kunne ikke dra på butikken for da var det rett og slett fare for liv og helse for våres barn.”

De fortalte videre hvordan deres biologiske datter ble truet på livet av fostersøskenet. Hvordan det omtalte henne nedlatende hver eneste gang det pratet om det og hvordan deres biologiske barn måtte forholde seg til samme regler som fosterbarnet fordi de ikke ønsket å gjøre forskjell mellom fosterbarnet og biologiske barn. De fortalte videre:

”Jeg tenker som så at kanskje har dem levd så harmonisk de her barna våres at det kunne være greit at de fikk litt å bryne seg på. Kanskje ble det litt for mye en periode men kanskje gjør det at de kommer styrket ut videre når de skal møte en tøff ungdomstid. Kanskje er det bare et halmstrå som man på en måte klamrer til seg selv for på en måte å si at vi kan forsvare litt av det som har vært tøft, for det har vært tøft, det har vært beintøft.”

Jeg funderte på hvordan forholdet mellom biologiske barn og fosterbarn var preget av dette og om de hadde tilhørighet til hverandre og så på hverandre som søsken.

”Når det er sagt, så har jeg aldri opplevd at fosterbarnet våres har gitt uttrykk for at det har følt at det har blitt tilsidesatt, for det er sentrum i verden og eier og har krav til det aller, aller meste. I mye, mye større grad enn barna våres. Så det er mye mer de som har forsvunnet enn fosterbarnet.”

Slik jeg forstod det har de ikke sett at fosterbarnet har lidd under mangel på søskenrelasjon, men at biologiske barn har blitt preget av fostersøskenet og at de har blitt satt i annen rekke. Fostermoren la så til:

”Og utfordringen er jo biologiske barn. For som voksne har vi tenkt at vi har vært mer enn raus nok til det, til at det her kan vi gjør. Men, det har vært helt i grenseland i forhold til egne unger. Men, nå går det bedre igjen og da er det jo klart det er verdt det.”

Ett av parene fortalte at fosterbarnet gav uttrykk for at det meste var skummelt i starten av plasseringen og hvordan det forandret seg da fosterbarnet fikk kontakt med datteren deres:

”Så ble han mer og mer nysgjerrig på datteren vår. Så jeg vet ikke hvor lang tid det tok jeg han satte seg sammen med henne rundt kjøkkenbordet. En uke kanskje... Krøp opp i fanget på henne og...”

Fosterforeldrene så at kontakten fosterbarnet fikk med deres biologiske datter var verdifull. Dette ble inngangsporten for barn for å komme inn i familien. Fosterforeldrene fortalte videre om hvordan fosterbarnet ”skled” inn i familien.

Kontakten med barnevernet

I forhold til kontakten med barnevernet, svarte informantene svært ulikt. Flere av informantene har hatt mange ulike saksbehandlere og de synes dette har vært vanskelig, ettersom saksbehandleren da ofte ikke kjenner barnet.

”For oppgaven blir hele tiden å bli kjent med oss på nytt igjen. Nå hadde vi ei som vi begynte å bli godt kjent med, også kommer hun og forteller at jeg har med meg en ny igjen her, og da har vi allerede byttet to ganger før. Og velkommen til henne, og før hun har begynt så har hun nye sluttet og dermed er det en ny en nå som jeg ikke engang husker hvordan ser ut en gang. Som er involvert og da er det klart er det helt håpløst for dem og å gi oss veiledning på noe som de ikke kjenner. Det er vanskelig for dem å få til.”

Jeg forstår det som at skifte av saksbehandlere og mangelen på overlapping gjør det vanskelig for fosterforeldrene å dra nytte av saksbehandlerne.

En av informantene trakk frem at barnevernet var tilgjengelig og at det hadde svært mye kompetanse, og dersom en kom med konkrete forespørsler var hjelpen nær:

”Egentlig ikke noe annet enn at vi forteller hvordan vi gjør ting, og dem syntes at det høres veldig bra ut og dem syntes at han har veldig fin utvikling. Ikke noe, men jeg føler at barnevernet er veldig tilgjengelig for oss og jeg vet hvor kompetansen finnes og har jeg behov for å snakke med en barnepsykolog så ringer jeg. Var en gang jeg ble bekymret og da kan jeg ringe til kontaktpersonen min som har en barnepsykolog på nabokontoret og da kom hun på døra her ettermiddagen etter. Og da tenker jeg YES, det her fungerer. Og sant, og det er den erfaringen jeg har at de er her for oss når vi har behov for det, og det er ikke sånn at jeg ringer i tide og utide men er det noe jeg lurere på, er det noe jeg er bekymret for så tar jeg kontakt. Også er det lange perioder hvor det ikke er noen kontakt i det hele tatt. Men, det er

en trygghet å vite at de er der og at det er kompetanse som kan hjelpe oss med forskjellige ting. Veiledning rett og slett ved behov.”

En annen av informantene la det frem på denne måten:

”Altså jeg tror, for å si det sånn, jeg holder på med xxxxx, og uten sammenligning for øvrig så ser jeg at når saksbehandlerne får en portefølje og de har fylt opp sin kvote med arbeidstid og bruk av hode og jeg tenker at hvis du overflytter den erfaringa til å være i barnevernet, altså du har en portefølje på 25 barn du skal følge opp. Når dagene går og du har vakt i tillegg og du er inne i beredskap og henter ut,... Jeg ser at de har en redusert kapasitet. Og da tenker jeg hva er våres, vi klarer oss bra, la dem få lov til å gjøre det som er akutt, så får vi heller hente inn når vi har særskilt behov. Det er sånn vi tenker. For, de kan ikke ha det lett.”

Informanten fokuserte på at når en har tatt i mot et fosterbarn så har en ansvaret for det på samme måten som biologiske barn, og at en ikke kan forvente at barnevernet passer på dem. Men, at en selv må ta ansvar for barnet og ta kontakt og etterspørre hjelp når en har behov for det.

En annen informant omtaler barnevernet på denne måten:

”Det er helt genialt. De er åpne for oss, vi er åpne for dem. Har vi spørsmål får vi svar. Har de spørsmål får de svar av oss. Der har vi en veldig, veldig god kommunikasjon. Så det er en positiv opplevelse. Barnevernet er veldig negativt ladet etter hva jeg har sett på TV og lest i avisen. Så det er positivt.”

PRIDE grunnopplæring

5 av informantene hadde gjennomført PRIDE grunnopplæringen før plasseringen.

”Jeg syntes det var spennende jeg, veldig for det at når vi startet på PRIDE kurset så var vi enda ikke sikre på at vi skulle bli fosterforeldre. Vi var i en fase hvor vi vurdert å bli fosterforeldre. For å si det sånn, en beslutning om å bli fosterforeldre er ikke noe du bare plutselig tar en ettermiddag. Du må gå mange runder og du må være sikker på at det her, det her ønsker vi å gjøre og det her kan vi gjøre.”

En annen informant trekker frem at PRIDE hjalp dem til å forstå mer av reaksjonene til barnet, enn hva de ville ha gjort uten opplæringsprogrammet.

”Egentlig var det prosessen med å forberede seg, og samarbeid og kanskje det der som handlet om de biologiske foreldrene. Den delen som var ja lærerik da, ja. Og kanskje det med sorgprosessen det syntes jeg var ganske spennende og gjenkjennlig i det virkelig liv da. For det er ikke sånn som man kanskje tenker seg til. Du kan jo kanskje tenke seg at de må jo kanskje være glad for å ha kommet seg herifra. Men, det er jo ikke sånn det fungerer. Ikke i det hele tatt ikke sant, for det normalet er der du har vært og der du har vokst opp hvis du ikke har noen andre erfaringer. Det kan jo være ganske snålt å ha middag hver dag kl 16 for eksempel det er ikke nødvendigvis det normale for alle barn det, i det hele tatt å ha middag hver dag. Så det er mange ting da, men jeg syntes PRIDE kurset var veldig spennende.”

To av informantene som ikke hadde gjennomført PRIDE opplæring fortalte at de skulle ønske de hadde vært gjennom en sånn prosess før de ble fosterforeldre.

Fosterhjemsforeningen og Bufetat

Flere av informantene trakk frem støtten fra fosterhjemsforeningen og nytten de hadde av dette:

”Nei, altså barnevernet skal jo egentlig stå for veiledning. Men, vi har aldri fått noe mye veiledning i fra barnevernet. Men, vi har jo vært med på ganske mye gjennom fosterhjemsforeningen og vært med på dem kursene som Bufetat arrangerer og.”

Arrangementer gjennom fosterhjemsforeningen ble også trukket frem av noen. Samtidig som andre har valgt å holde seg på avstand fra fosterhjemsforeningen fordi de vil være en normal familie uten noe ekstra.

Hva vil dere formidle til nye fosterforeldre?

- Vær sikker på at dere vil stå i det. Ha ambisjon om å stå løpet ut!

”Du må være god i maraton. Også hvis du velger å bli fosterforeldre så MÅ ambisjonen være at du skal være det helt til de blir voksne. Jeg tenker med gru på konsekvensene av det som kommer frem av at unger som blir sendt hit og dit fordi man ikke får det til. Og det, da får jeg vondt i magen bare av å si det. Så tar man det valget så må man jammen meg stå for det! Med mindre man har en situasjon som blir helt

radikalt forandret. For det gagnar ikke ungene å drive og sende dem hit og dit. Det er bare tragisk. Så sann må det bli.”

- ”Krevende, men verdt det”.

”Hvis man vurderer det så synes jeg at de skal tenke har dem mulighet til å klare det, og jeg synes det er veldig givende og det er ikke noe du kan tenke på, på gamlehjemmet og angre på at du har gjort. Det tror jeg ikke, jeg tenker at det er mange flere som kunne ha vært det, det er ikke sann at man trenger å være noe overmenneske for å være fosterforeldre. Men, hvis man er vant med unger, har et stort hus og liker å være på farten så er det jo hyggelig men det er jo, hva skal jeg si. Det er krevende. Men, veldig givende.”

- Bli glad i barnet. La det få kjenne på kjærligheten!

”La barnet bli kjent med den nye familien. Få være med der det skjer. Være en naturlig del av det som skjer. Men, jeg tenker at for å være en normal familie så er det jo en selyfølge. Det må det jo være, men det er jo ikke mindre viktig. Det er kjempe viktig! Det å holde dem på avstand, altså du må jo bli glad i dem. De må jo få kjenne på denne kjærligheten hvis de på en måte skal tro på deg.”

- Vær normale og vær enige!

”Ja, jeg tenkte på det her, det å være normal! Jeg ser helt klart at hvis man har trygge rammer og har et ekteskap, og har et forhold som er stabilt og at man er enig om det. Mor og far må være enig! Ikke sant også må man ikke bare være enig om at man gjør det, men man og må være enig om hvordan man skal legge linjen for oppdragelsen, fordi at det er ingen som spør når man får et barn hvordan skal man oppdra ungen. Men, når du har en unge som er skada så må man være helt enig om hvordan man skal gjøre det. Sann at det ikke fremstår for ungan som om at man gjør ting forskjellig.”

- Gi masse oppmerksomhet og positiv tilbakemelding!

”Også er det da haugevis med oppmerksomhet, positiv feedback, så må du være litt hardhuda altså. For det er tøft i perioder.”

- La barnet få noen bilder, gjerne før plassering!
”Hun fikk jo et album når hun flyttet hit slik at hun skulle få være litt kjent. Med, meg og dyrene mine og familien min. Sånn at hun hadde litt forhistorie, også ser jeg hvor viktig det er å gjenta hvilke relasjoner de forskjellige menneskene har.”
- Vær selvstendige, og stå på for fosterbarnet deres!
”Det må vi håndtere selv. Og du må være litt aktiv egentlig. For jeg tenker at hvis jeg trenger hjelp så spør jeg, og da bruker jeg dem. Og vi kan også, ja ovenfor barnevernet kan vi virke krevende. Men, kanskje er det et resultat av at vi stiller kravene. Sånn vil vi ha det, hvis ikke blir det veldig vanskelig det her. Utifra de forutsetningene som vi har. Så jeg tror du må være selvstendig.”
- Pass på å ha rammer som gir dere mulighet for å lykkes!
”Jeg ønsker ikke å bli fremstilt som at det økonomiske jaget er det eneste jeg ønsker, men jeg ønsker på mange måter å ha sagt at, sørg for at det er rammer for at det kan lykkes i hvert fall i utgangspunktet.”
- Tenk dere veldig nøye om!
”Tenk igjennom det en gang til. Men, det er på mange måter også en liten berikelse og ha denne tassen i huset da. For vi har det jo mye hyggelig sammen og. Så nei, jeg tror jeg ville bedt dem tenke seg nøye om. De skulle virkelig mene det.”
- Rydd plass til at alle barna er likeverdige. Forbered biologiske barn!
”Det handler egentlig bare om å gjøre det samme, som med de andre barna. Men, må selvsagt være ekstra årvåken.”
- Navn på døra, få opp bilder! Gjør klar rommet, men la barnet få sette sitt preg på det.
”Også tenker jeg at la dem få en del, altså navnet sitt på ringeklokka for eksempel. Bilder, har man førsteklassesbildet av alle de andre barna så må også dette barnet få henge opp på veggen.”
- La barnet få være med på å skape tradisjoner, og innlemmes i familiens tradisjoner!

”Også er det jo det her med å skape våre tradisjoner. Fosterbarnet hadde noen tradisjoner og kanskje noen av er verdt å ta vare på. Så har vi noen tradisjoner. Også må vi lage våre. Sånn kan vi gjøre det, og det har jo og med tilhørighet å gjøre.”

- La barnet få medbestemmelse over sin hverdag!

”Det å få være med å få innspill i hverdagen sin da. Å få bestemme hvordan hun skal ha det. Medbestemmelse rett og slett, for det har dem kanskje ikke hatt. Eller kanskje de har hatt for mye av det. Men, det å være med å få forme sin egen hverdag.”

- Bruk masse tid!

”Veldig viktig det med å kunne bruk masse masse tid. Og for å klare å ivareta egne barn for jeg tenker og at hvis han som er fosterbarn skal få en tilhørighet også så må de andre og føle seg i varetatt. Så det å prøve og behandle likt i den grad det går an.”

- Bli med på PRIDE!

”Det bør de i allefall ha. Det var veldig bra det kurset.”

5. DRØFTING

Før jeg starter på drøftingen, vil jeg minne om at problemstillingen til denne oppgaven er: Hvordan hjelper fosterforeldre barnet til å føle tilhørighet til familien? Underpunktene til denne problemstillingen går på hvilke tanker fosterforeldrene har rundt tilhørighet, relasjon mellom fosterbarn og biologiske barn, og hva de gjør rent praktisk for at fosterbarnet skal få tilhørighet til familien.

I dette kapitlet vil jeg drøfte mine funn opp mot aktuell litteratur og forskning. Begrepet tilhørighet blir i denne oppgaven brukt som et vidt begrep. I kapitlet vil dere også møte på begrepene; relasjon og integrasjon. Begge disse begrepene er med på å belyse begrepet tilhørighet. Dette fordi tilhørighet berører flere element. Jeg starter dette kapitlet med å se på prosessen før familien fikk fosterbarnet.

Proessen med å bli fosterforeldre

Jeg ønsker å se på om prosessen informantene hadde i forkant av fosterhjems plasseringen har hatt betydning for hvordan de reflekterer rundt tilhørighet i fosterhjemmet.

I min undersøkelse svarte alle informantene at det å hjelpe et barn, var en viktig motivasjonsfaktor for å bli fosterhjem. Ønsket om å hjelpe fant jeg hos alle fosterforeldrene både de som hadde hatt en prosess i forkant og fosterforeldrene som hadde hatt kort tid på å ta avgjørelsen om å bli fosterforeldre.

Fosterforeldre trenger, på samme måte som alle andre som overveier å påta seg en oppgave, informasjon om hva oppgaven går ut på og hvilke plikter og rettigheter den medfører (Havik, 2007). Dette var bakgrunnen for innføringen av PRIDE grunnopplæringen til potensielle fosterforeldre.

Alle informantene poengterte at prosessen før fosterbarnet ble plassert, var betydningsfull. Informantene som ikke hadde hatt noen prosess i forkant og fikk forespørselen med bakgrunn i at de var besøkshjem for barnet som nå trengte fosterhjem, la vekt på at de savnet denne prosessen. Noen av dem uttrykte at det å bli fosterhjem uten å ha hatt en prosess på det i forkant, var en dårlig inngangsport til rollen som fosterfamilie.

En fosterhjems plassering er et stort og komplisert inngrep i en families liv. Når barnevernet går til dette steget, er det fordi de mener at gevinstene barnet oppnår er større enn omkostningene flyttingen har. For å få til en vellykket fosterhjems plassering er det viktig at barneverntjenesten finner et hjem som har forutsetninger for å dekke barnets omsorgsbehov. I Retningslinjer for fosterhjem står det at det statlige regionale barnevernet har ansvaret for å rekruttere fosterhjem som gjør det mulig for barneverntjenesten å ta tilbørlig hensyn til det enkelte barnets særlige behov, herunder etniske, religiøse, kulturelle og språklige behov. Det står videre at kurs- og opplæringsstilbudet også omfatter opplæring som tar sikte på å sette fosterforeldrene i stand til å møte barn med spesielle behov. I den forbindelse er PRIDE, grunnopplæring, mye brukt. I Forskrift om fosterhjem står det at PRIDE grunnopplæringen er godt egnet fordi potensielle fosterforeldrene gjennom dette programmet forberedes samtidig som de utredes. I de tilfellene hvor fosterforeldre rekrutteres direkte til et barn, står det i retningslinjene at PRIDEs grunnopplæringen ikke er så godt egnet, ettersom utvelgelsen allerede har skjedd. I retningslinjene står det at for eksempel ”Grunnkurs for fosterforeldre” kan gi en innføring i hva fosterforeldrerollen innebærer.

I undersøkelsen min var det tre familier som ikke hadde vært gjennom PRIDE før plasseringen. Disse familiene gav uttrykk for at de ikke hadde fått nødvendig opplæring og forberedelser i forkant av plasseringen. De fortalte om at avgjørelsen måtte fattes innen kort tid og at de av den grunn ikke hadde noen mulighet til å ha noen prosess på linje med hva PRIDE kunne ha gitt dem. I en av familiene var fosterforeldrene klare på at de burde hatt en større prosess i forkant, og at dette ville gitt dem mulighet til å være mer reflektert rundt oppdraget. Denne familien forklarte prosessen med at det var en akutt situasjonen og det ville være det beste for barnet å komme til dem. Dette gjorde at ikke de var lydhøre for barnevernets beskrivelse av at dette barnet kom til å være svært krevende. Den siste familien hadde stort fokus på at en skal tenke seg godt om før en tar på seg et slikt oppdrag.

To av familiene som ikke hadde deltatt på PRIDE grunnopplæringen, gav uttrykk for at de har hatt perioder hvor de har tenkt at dersom det fortsetter som dette, kan de ikke ha omsorgen for barnet lengre. Det var en usikkerhet særlig hos det ene paret om de hadde kapasitet til å ta vare på dette barnet helt til det ble voksent. Det tredje paret fortalte at de ikke var sikre på om de ville ha tatt samme valget igjen, med tanke på at de nå vet mer hva som kreves. Ingen av de andre informantene gav uttrykk for at det kunne komme til å oppstå brudd i plasseringen. Hos dem var fokuset på at når en først har tatt på seg oppgaven, må en stå for valget som en har tatt. Dette kan ha en sammenheng med at familiene som fikk skoling før de tok på seg

oppdraget å bli fosterforeldre gjennom PRIDE fikk mulighet til å reflektere over hvordan en fosterhjems plassering kom til å endre deres familie. De fikk der også opplæring i hvordan en kan gi barnet trygge og utviklingsstøttende relasjoner og dets betydning for barnets utvikling. Samtidig er det ikke mulig å generalisere dette, ettersom hver enkelt plassering her må betraktes som unik, og alle de plasserte barna hadde med seg sin unike historie. En av fosterforeldrene som ikke hadde vært med på PRIDE, stilte allikevel spørsmål rundt om dette hadde påvirket noe i forhold til barnets tilhørighet til fosterhjem. Bakgrunnen for dette var slik han sa det, at de gjennom fosterhjemsoppdraget har fått ubevisste roller og at han har stått mer på sidelinjen i forhold til fosterbarnet, mens fostermoren har blitt hovedomsorgsperson for fosterbarnet. Dersom de hadde hatt en prosess i forkant, kunne de hatt forutsetninger for å være bevisst rundt dette. Den første tiden i fosterhjemmet er viktig med tanke på tilhørighet. Informantene her var klare på at en prosess i forkant kun ha hjulpet de slik at de kunne hatt noen tanker rundt dette før hverdagen innhentet dem.

Bunkholdt (2010) skriver at et godt rekrutterings- og opplæringstilbud øker sjansen for at barnet som flyttes, får fordeler og gevinster som er verdt den prisen de må betale for flyttingen. For å få til dette, må en gi familier som ønsker å bli fosterhjem realistiske forventninger omkring oppgaven de påtar seg og grunnleggende opplæring i det å være omsorgsgivere for barn som har ekstra utfordringer.

PRIDE utforsker en rekke situasjoner som fosterforeldre kan komme til å stå ovenfor. Her kommer en blant annet inn på samarbeidsevne, eget sinne og evnen til å løse problemer. Det legges vekt på å arbeide med konstruerte situasjoner som nærmer seg hva en kan møte i typiske fosterhjemssituasjoner. Bunkholdt (2010) hevder at den største fordelen med denne type program er at en får et realistisk grunnlag for å vurdere om kursdeltakerne er egnet for oppgaven. Kursdeltakerne kan gjennom kurset finne ut om de har det som kreves for å bli fosterforeldre. Dette kan gjøre at fosterforeldre som tror de ikke vil takle oppgaven, finner ut dette før de har fått et barn plassert hos seg, og dette kan gjøre at et barn slipper en lite hensiktsmessig flytting. Samtidig får en frem et nyansert bilde av kursdeltakerne. Slik kan en se bedre hvilke type omsorg familien vil komme til å gi og hvilke barn som best kan være tjent med det hjemmet.

Fosterforeldrene i undersøkelsen anbefalte alle som tenker på å bli fosterforeldre til å være med på PRIDE og gjennom dette finne ut om dette er noe for deres familie. De var også opptatt av at barn som blir flyttet i fosterhjem, skal få vokse opp i hjemmet de blir flyttet til.

Av den grunn fremstår det som svært viktig for fosterforeldrene at nye fosterforeldre er klar over dette og at de går inn i oppdraget med stort fokus på at det skal vedvare. Fosterforeldrene i min undersøkelse formidlet sterkt betydningen av å ta et velbegrunnet og gjennomtenkt valg.

Tilhørighet

I Trygg-base-modellen er tilhørighet en av omsorgsdimensjonene. Ordet tilhørighet er ikke videre definert, men jeg forstår det som ”å høre til”. Tilknytning er av Bowlby (Schofield og Beek, 2006) definert som det båndet som utvikles mellom spedbarn og dets omsorgspersoner. Dette er et psykologisk begrep som er mye brukt innenfor barnevernet. Hvordan tilknytning barnet får til sine omsorgspersoner, har bakgrunn i hvordan omsorgspersonene responderer. Deres respons kan føre til ulike tilknytningsmønstre eller mangel på sådan (Anke, 2007). Når barn blir flyttet i fosterhjem vil deres evne til å knytte seg til sine nye omsorgspersoner ha sammenheng med tidligere tilknytning og ikke bare omsorgspersonenes omsorgsmønstre. Det er av den grunn jeg i denne oppgaven har fokus på tilhørighet, ettersom dette ikke er et tungt psykologisk begrep.

En av informantene sa at en kan ha tilhørighet til mange ting, til hjemmeplassen, til fotballaget, til klassen osv. Det å føle at en hører til, at en fyller en rolle, er vesentlig for mange. For at barnet skal kunne bygge trygge relasjoner og utvikle seg, trenger det å få høre til i sitt nye hjem. Av den grunn ønsket jeg å se nærmere på tilhørighet i fosterhjem og hva fosterforeldre gjør og tenker rundt dette.

I følge Beek og Schofield (2004) krever tilhørighetsdimensjonen at fosterforeldrene inkluderer fosterbarnet fullt og helt som et familiemedlem, på lik linje med de andre medlemmene av familien. Barn som blir født inn i familien, føler ofte en sterk tilhørighet til familien nettopp fordi det alltid har vært en del av den. For fosterhjem kan det være utfordrende å inkludere eldre barn inn i familien samtidig som de aksepterer barnets tilhørighet til sin biologiske familie. Fosterfamilien må sånn sett inkludere og gi barnet full tilhørighet, samtidig som de aksepterer og godtar at dette ikke er den eneste familie-tilhørigheten barnet har. Englien (2010) skriver om hvordan biologiske foreldre kan påvirke barnets tilhørighet i fosterhjemmet og om betydningen av at foreldrene frigir barnet, slik at det får lov av dem å tilhøre sin nye familie. På samme måte gjelder dette trolig andre veien også; fosterforeldrene må vise at de aksepterer at barnet har to familier og at det har lov til å ha

tilhørighet hos begge familiene. En av informantene forklarte dette med å si at de som fosterforeldre ikke er de eneste som har aksjer i fosterbarnet.

Alle informantene la vekt på at det var viktig at det nye barnet fikk samme plass i familien som et eventuelt biologisk barn ville ha hatt. I intervjuene søkte jeg å få svar på hva fosterforeldrene mente en kunne gjøre for å gi barnet tilhørighet til fosterhjemmet. Flere av informantene trakk frem synlige fysiske grep, som rom, navn på dørskiltet, fast plass ved bordet og andre fysiske ting som de andre barna i familien hadde eller eventuelle biologiske barn ville ha hatt. En av informantene viste til at de fysiske grepene kunne ordnes lett, og at det her kunne en bli fortalt at var lurt å gjøre. Informanten sa videre at de synlige grepene ikke burde gjøres så spesielle. Dersom en lager nummer ut av disse grepene, viser en ikke det naturlige i dem, som hva det bør være dersom en mener at barnet har samme rett på tilhørighet til familien som hva de andre barna i familien har.

I litteraturen jeg har brukt i forbindelse med denne oppgaven, har jeg funnet svært lite informasjon om fosterforeldres rolle i forbindelse med flytting og den første tiden i fosterhjemmet. I Fosterhjemshåndboken (Johansson og Sundt, 2008) er det et eget kapittel om samarbeidet mellom barneverntjenesten og fosterforeldrene og hvordan dette bør være den første tiden etter plassering. Men, jeg finner ingen punkt som går på hva fosterforeldrene kan gjøre for å bli kjent med barnet og for at barnet skal føle seg inkludert i familien allerede fra starten.

Bunkholdt (2010) fremhver at fosterforeldrenes viktigste oppgave er å være stabile, varme og forutsigbare voksne som gir barnet nye erfaringer med omsorg. Det er viktig at fosterforeldrene vet at signalene de gir blir registrert av barnet, selv om barnet ikke viser tegn til endring. Hun skriver at en bør være varsom med barnets eventuelle omsorgsrolle, ettersom barnet kan ha hatt en omsorgsrolle ovenfor foreldre eller søsken. Det er viktig at fosterforeldrene gir positive tilbakemeldinger på innsatsen. Barnets selvbilde og oppfatning av egenverd kan til en viss grad speiles i det den oppfatter som sin egen families verd. Alle parter i en fosterhjems plassering skal vise den biologiske familien slik respekt at det gir signaler til barnet om at noen ser og bekrefter foreldrenes verdi. Samtidig er det viktig at fosterhjemmet forstår at lojalitet er en naturlig del ved tilknytning. Lojalitet er komplisert og sammensatt, og det er viktig at en reflekterer rundt hva barnets lojalitet består av. Herunder kommer også betydningen av en fornuftig samværsordning samt betydningen av forståelse for sorg og at denne kan komme ut i mange ulike former. Bunkholdt (2010) presiserer at fosterforeldrene

skal forsøke å finne gode løsninger på de problemene og vanskelighetene som barn møter når de har flyttet i fosterhjem. Samtidig må en være realistisk og forstå at en ikke alltid lykkes i å frigjøre barn helt fra for eksempel lojalitetskonflikter og egosentriske tolkninger av situasjonen. Dette finner jeg også igjen hos Schofield og Beek (2006).

Flere av informantene poengterte at de var ”vanlige” familier og de ønsket i størst mulig grad å fungere som normale familier og de poengterte at det var en normal familiesituasjon de kunne tilby fosterbarnet. Rettighetsperspektivet ble også berørt, gjennom at barnet ved å flytte inn i familien automatisk fikk de samme rettighetene, som resten av familiemedlemmene har. Jeg ser dette som at informantene gir barnet en rett til å høre til fra første dag det kommer til familien.

I rapporten ”Utsiktet flytting fra fosterhjem, En litteratursammenstilling” tar Backe-Hansen, Christiansen og Havik (2013) for seg utsiktete brudd i fosterhjem. De viser til flere internasjonale studier, som viser en andel på mellom 20 og 50 prosent utsiktete flyttinger fra fosterhjem. I den eneste norske studien som er gjort på dette, fant en at 39 prosent av barna opplevde en eller flere utsiktete flyttinger mens studien pågikk (Backe-Hansen, Christiansen og Havik, 2013). I rapporten skriver de at atferdsvansker hos fosterbarnet øker risikoen for utsiktet flytting fra fosterhjemmet. Leathers (gjengitt i Backe-Hansen, Christiansen og Havik, 2013) fant støtte for sin hypotese om at integrasjon i fosterfamilien, definert som at fosterbarnet utviklet en relasjon til fosterfamilien og ble en del av den, reduserte sjansen for utsiktet flytting fra fosterhjemmet. Et integrert barn med atferdsproblem fungerte altså som en buffer og gav fosterforeldrene grunnlag for å leve med barnets atferdsproblem. Havik (2007) fant at forhold ved fosterbarnet var den hyppigste årsaken til at fosterforeldre vurderte å si opp avtalen. Hensynet til biologiske barn var den nest hyppigste årsaken. Slik jeg tolker informantene i min undersøkelse, er de svært opptatt av å inkludere fosterbarnet. De ser på tiden som en betydningsfull faktor og er derfor opptatt av rammene ovenfor nye fosterforeldre. Alle informantene som nevnte det, sa at de ikke likte å blande økonomi inn i dette, men at det å få muligheter til å kunne lykkes allerede fra starten av er vesentlig.

I Brown og Bednars studie (gjengitt i Backe-Hansen, Christiansen og Havik, 2013) viser de til forhold ved fosterbarnet som kan føre til brudd. Den viktigste årsaken de fant var fysisk og psykisk vold fra fosterbarnet eller stor motvilje hos fosterbarnet mot plasseringen. Fosterforeldrene var opptatt av at dersom barnet ikke tilpasset seg familien, ble det en varig motsetning mellom fosterbarnets behov og fosterforeldrenes kapasitet, og her trakk de og inn

biologiske barnets behov. Det kan være noe av bakgrunnen til at fosterforeldrene i min undersøkelse oppfordrer nye fosterforeldre til å tenke seg godt om. Utsiktete flyttinger kan også sees i sammenheng med fosterforeldrenes oppfatning av å være en vanlig familie. Dersom fosterbarnet har store og krevende behov som ikke normaliserer seg over tid, gjør dette at familien ikke har mulighet til å fungere som en ”normal” familie. Jeg tolker dette slik at en dysfunksjonell familiesituasjon over tid, vil hemme fosterbarnets mulighet for inkludering og tilhørighet til fosterhjemmet.

Fosterbarns behov og hvordan fosterforeldre kan møte disse

Når et barn blir plassert i fosterhjem, har det alltid en brutt relasjon bak seg. Det har flyttet fra sine biologiske foreldre og kommer inn i en ny og ukjent familie. Kanskje har de også vært på institusjon eller i beredskapshjem etter flyttingen fra biologisk familie.

De aller fleste fosterbarna har hatt gode stunder sammen med sin biologiske familie, selv om de ofte også har med seg vanskelige og skumle minner. For alle barn som flytter inn i en ny familie, vil det være utfordrende å tilpasse seg den nye familien (Schofield og Beek, 2006). De vil også ofte ha en sterk lojalitet til sin biologiske familie og av den grunn ikke være klar for familietilhørighet til fosterfamilien. Oppgaven for fosterfamilien blir da å akseptere og gi barnet fullt medlemskap i familien å respondere og gi barnet det barnet har behov for, selv om barnet selv ikke viser sine behov. Fosterforeldrene må derfor vise barnet at de er tilgjengelige for det, slik at barnet kan få tillit til dem. De må være der og hjelpe barnet til å håndtere følelser og atferd, og de må være sensitive i måten de gjør dette på. De må vise at de godtar barnet fullt og helt som den det er. De må hjelpe barnet til mestring, og la det gjennom mestringen få innvirkning på egen hverdag (Schofield og Beek, 2006).

Mye av det overnevnte finner jeg igjen hos mine informantene, selv om ingen av dem referer til Trygg-base-modellen. Det er heller ingen av fosterforeldrene som gav uttrykk for at deres omsorgsmønster hadde endret seg etter at de hadde vært gjennom PRIDE grunnopplæringen.

Fosterforeldrene fortalte at barnet trengte hjelp for å komme inn i familien og at fosterfamilien må ha vilje til å ta inn og inkludere et barn som i utgangspunktet ikke var deres eget. Flere av informantene fortalte om betydningen av å ha rammer som gjøre det mulig å lykkes. De var redd for at de skulle oppfattes som griske, og det var ikke griskhet de ville få frem. Jeg forstod det som at de ville ha frem at dersom en ikke har mulighet til å bruke tid, så

har man heller ikke mulighet til å lykkes. Tid opplevdes som en av de viktigste faktorene fosterforeldrene beskrev for å kunne lykkes som fosterforeldre. Denne tiden skulle ikke bare brukes på fosterbarnet, men brukes slik at familien kunne fungere funksjonelt. Schofield og Beek (2006) tar for seg hva barn bringer med seg inn i fosterhjemmet og hvordan fosterforeldrene kan forholde seg til samt hjelpe barna til å sortere denne bagasjen. Dette forklarer de gjennom Trygg-base-stjernen og omsorgssirkelen. Omsorgssirkelen viser hvordan fosterforeldrene opptrer innenfor hver dimensjon av Trygg-base-stjernen har betydning for hvordan barnet utvikler seg.

Egenskaper hos fosterforeldre

Fosterforeldrene i undersøkelsen hadde et stort fokus på at en ikke trenger å ha noen spesielle egenskaper for å bli fosterforeldre. Allikevel var det noen rammer og egenskaper som de mente det var nyttig å ha med. Fosterforeldrene trakk frem trygghet og stabilitet og at en burde være tålmodige. Samtidig la flere av informantene til at tålmodig var en egenskap som de selv ikke hadde spesielt mye av. Slik sett forstod jeg at tålmodighet var en egenskap som kunne læres opp ved hjelp av rollen og egenskapens betydning i oppgaven de stod i.

Informantene var opptatt av at fosterforeldrene måtte være klar over at de måtte være selvstendige og stå på for fosterbarnet. Når en leser om fosterhjemsomsorg, blir det ofte beskrevet at fosterforeldrene får opplæring og at de ikke er alene om oppgaven (Fosterhjemsbrosjyre, 2009). Samtidig ser jeg i ”undersøkelse blant fosterforeldre” (2011) at 67 % synes at å takle barnets atferd og reaksjoner var blant de største utfordringene, og 36 % svarte manglende kontinuitet i barnevernet som en av de største utfordringene. En av informantene sa han mente at man trengte god fagkunnskap for å bli fosterforeldre. Den la så til at man skulle ikke ha trengt det, men at systemet er slik at du må ha kunnskapen selv. Jeg ser det i sammenheng med at fosterforeldrene må være selvstendige og at de tar hånd om barnet på samme måten som om det var biologisk deres.

I Undersøkelse blant fosterforeldre (2011) svarte 84 % av informantene seg helt eller delvis enig i at det kreves spesiell tålmodighet for å være fosterforeldre. Samtidig som 80 % svarer at de mener de helt eller delvis er en helt vanlig familie. Det her fant jeg også igjen hos mine informanter, de fleste av informantene var opptatt av at det de kan tilby fosterbarnet er en vanlig familiesetting, og noe de ønsker å være. Således tolker jeg at en mener at en ikke trenger ekstraordinære egenskaper utover hva vanlige foreldre har behov for.

67 % av fosterforeldrene i undersøkelsen blant fosterforeldre (2010) svarer at det mest utfordrende ved å være fosterforeldre er å takle barnets atferd og reaksjoner. I mitt utvalg var det noen av informantene som snakket om at det var viktig å ha kunnskap om relasjoner og tilknytningsforstyrrelser. Dette for å ha best mulig grunnlag for å kunne hjelpe fosterbarnet og gi omsorg som gagnar barnet. Jeg ser dette i forhold til at rollen som fosterforeldre har endret seg de senere årene. Fosterfamiliene vil være vanlige familier og det er det de mener de kan tilby barnet, samtidig blir mange barn med store utfordringer plassert i fosterhjem (Storø, Bunkholdt og Larsen, 2010). Disse barna krever da mer enn en ordinær familiesetting og stiller andre krav til fosterforeldrene enn hva tilfellet kan være i vanlig foreldreskap. Dette blir godt illustrert gjennom blant annet traumebevisst omsorg (Jørgensen og Steinkopf, 2013).

I Retningslinjer for fosterhjem (2004) står det at generelle krav til fosterforeldre er at de må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barn et trygt og godt hjem. Fosterforeldre må ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner. De må i tillegg ha økonomi, bolig og sosialt nettverk som gir barnet mulighet for livsutfoldelse. Det er også et krav om at fosterforeldrene må ha god vandel.

Når jeg ser på Trygg-base-modellen og hvilke krav denne stiller til fosterforeldrene, ser jeg at en krever noe mer enn ”vanlig foreldreskap”. Schofield og Beek (2006) har fokus på fosterforeldre som barnets trygge base. De legger vekt på at en trenger særlig fem omsorgsdimensjoner for å klare det og at alle disse dimensjonene er avhengig av hverandre på ulike måter. Barnets behov kan sammenlignes med biologiske barnets behov, samtidig må en som fosterforeldre være klar over at det nye barnet som kommer inn i familien har med seg en annen bagasje enn hva de biologiske barna har. Fosterforeldrene i undersøkelsen min var meget opptatt av det jeg tolker som det ”normale i fosterforeldreskap”, og de fortalte mye om å se barnet, gi barnet tid, være sensitive og reflekterte i omsorgen og hvordan de inkluderte fosterbarnet. Mye av dette finner jeg igjen i Trygg-base-modellen, men informantene gav ikke uttrykk over at dette var noe som de hadde blitt lært gjennom barnevernstjenesten.

Fosterforeldrerollen

Bunkholdt (2010) skriver om fosterforeldrerollens to ytterpunkter; behandlingsrollen og foreldrerollen. Dersom en forventer at fosterforeldrerollen er det samme som en vanlig foreldrerolle, kan det forventes at de forholder seg likt til fosterbarnet som til eventuelle biologiske barn. De setter grenser på samme måte, forventer at fosterbarnet tar ansvar og

forplikter seg på lik linje som biologiske barn og en kan i tilfelle forvente samme atferd og det å overholde normer og regler. Forholdet vil i tilfelle være preget av forventninger om gjensidighet og at utviklingen er en følge av vanlig god omsorg. Behandlerrollen har på sin side andre forventninger knyttet til seg. Fagkunnskaper og metodiske tilnærminger spiller sentrale roller for endringer hos brukeren. Behandleren er engasjert i klienten, men forholdet bærer ikke preg av en gjensidighet som en familierolle gjør. Dette ser en blant annet gjennom følelsesmessig engasjement. Fosterforeldrerollen har innslag av begge disse rollene. Bakgrunnen for dette er at mange fosterbarn har utfordringer som krever mer enn vanlig god foreldreomsorg (Bunkholdt, 2010). Med tanke på tilhørighet til fosterhjemmet, er det viktig å merke seg at en miljøarbeiderrolle ikke bærer preg av gjensidigheten som en familierolle gjør.

Fosterforeldrene trenger en intuitiv forståelse av hva barnet trenger. De må ha systematisk kunnskap og ferdigheter som redskap for å gi barna nye erfaringer. Fosterforeldrene må ha stor tålmodighet for å se resultater av arbeidet, og her nærmer fosterforeldrerollen seg miljøterapeutrollen (Bunkholdt, 2010). Samtidig kreves det at fosterforeldre engasjerer seg i fosterbarnet, gir det kjærlig omsorg og dekker alle barnets daglige behov. Denne balansen mellom vanlig foreldrerolle og en mer profesjonell rolle kan oppleves som vanskelig.

Bunkholdt (2010) skriver at fosterforeldre som bare vil være vanlige foreldre, kan oppleve at de kommer til kort i sin omsorgsrolle. Dette kan være uheldig for dem selv og mest av alt for fosterbarnet.

Samtidig som fosterforeldrene fortalte om det ”vanlige” foreldreskapet, viste de til at det var forskjell på dette foreldreskapet og foreldreskapet en hadde til biologiske barn. Flere la vekt på at rammene rundt måtte være så rigide og at avvik fra disse kunne medføre store konsekvenser.

Fosterbarn – biologiske barn

I intervjuene var fokuset på tilhørighet og i den forbindelse kom flere av fosterforeldrene inn på forholdet mellom biologiske barn og fosterbarnet. Jeg tolket denne koblingen som noe fosterforeldrene syntes var svært viktig med tanke på å få fosterbarnet inkludert i familien. Av den grunn blir dette viet stort fokus i denne oppgaven.

Alle fosterhjemmene i min undersøkelse hadde fosterbarn som i utgangspunktet var varige plasseringer. I fosterhjemshåndboken kaller de slike plasseringer for pseudoadoptsjon

(Johansson og Sundt, 2008). Jeg tolker det som at en i slike tilfeller ønsker at barnet fra barnevernets synspunkt ønsker at barnet skal ha sin hovedtilknytning til fosterhjemmet og at det sånn sett ikke bør være forskjell på biologiske barn og fosterbarn.

Informantene var veldig klare på at fosterbarnet må få samme plass i familien som biologiske barn har. I et av hjemmene fortalte de at de brukte begrepet ”ekstrafamilie” etter at fosterbarnet hadde kommet frem til begrepet. De fortalte at de forholdt seg til barnet på samme måte som de biologiske barna; de fulgte opp og gjorde forskjell, på samme måte som de gjorde forskjell på biologiske barn, de fulgte opp og inkluderte barnet slik at barnet skulle få føle at det hørte til og hadde samme rett til å høre til familien på samme måte som de andre familiemedlemmene. Fostermoren fortalte også at de brukte mye tid på å snakke med de biologiske barna. Fostermoren fortalte at de biologiske barna var en god del eldre enn fosterbarnet og dermed hadde andre behov enn fosterbarnet.

For de biologiske barna er tilhørigheten til familien nå helt selvsagt og helt udiskutabelt (Fredriksson og Kakuli, 2011), mens fosterbarnet derimot må oppleve at det hører til, og dette må møtes av bevisste handlinger fra fosterfamiliens side.

I litteraturen finner jeg lite om hvordan en kan jobbe for å skape søskentilhørighet mellom fosterbarn og biologiske barn. Slik jeg ser det, har det tidligere vært svært lite fokus på biologiske barn og hvordan det å få et fosterbarn inn i familien har forandret deres oppvekstvilkår. Jeg finner noe litteratur på hvordan det er å vokse opp med fostersøsken. Höjer og Nordenfors (2006) gjennomførte en spørreundersøkelse for å se på dette, og de fikk ulike svar. Biologiske barn opplevde at familien ble forandret i stor grad og i mange tilfeller at blant annet måltidene og mulighetene for å ha med venner hjem forandret seg. Ikke fordi de ikke fikk lov, men fordi de ikke visste hvordan det ville være å ha med venner hjem og at det var mer bråk.

I undersøkelsen min er det særlig et av informantparene som fortalte om at biologiske barn hadde fått sin omsorgssituasjon totalt forandret etter at fosterbarnet kom inn i familien. Det var også et av parene som ikke har biologiske barn som uttrykker at det ville vært en helt uaktuell problemstilling å ha fosterbarnet boende hos seg dersom de hadde hatt biologiske barn, rett og slett fordi fosterbarnet krevde så mye at eventuelle andre barn ville ha lidd under det.

Jeg synes det er interessant å se på dette opp i mot traumebevisst omsorg. I artikkelen til Jørgensen og Steinkopf (2013) kommer de med et eksempel. De beskriver 18 årsdagen til biologisk datter i familien, og familien har en fostergutt på 11 år. De har selskap, gjestene har kommet og fostergutten kommer ned fra rommet sitt. Maten blir sendt forbi han ettersom han er uoppmerksom, og han får kommentaren ”nå må du våkne gutt” fra en slektning. Det utløser et voldsomt sinne, fostergutten dytter bort bordet, kommer med en uanstendig kommentar før han forsvinner opp på rommet. Fosteremor har før selskapet forberedt fostergutten på at dette er storesøsterens dag, forklart hva som skal skje, hvem som skal komme osv. Datteren er skuffet over at fosterbroren har ødelagt igjen. Etter litt frem og tilbake mellom fosteremor og fostergutten kommer fostermoren i gjennom, henne forteller at det må ha vært vanskelig for han at de var så opptatt av selskapet at de ikke tok hensyn til han. Fostermoren tar ansvaret for å løse situasjonen og hjelper fosterbarnet med å forstå sine reaksjoner. De finner også en løsning for hvordan de skal løse resten av kvelden, og fostermoren beklager begges avbrudd fra festen på vegne av de begge, etter å ha fått godkjenning fra fostergutten om at det er greit.

Fra artikkelens synspunkt ser det ut til at situasjonen løste seg og at fostermoren tok ansvar, tonet seg inn og klarte å gjenopprette kommunikasjonen. Artikkelen tar ikke for seg hvordan det biologiske barnet har det i settingen. I artikkelen, som slik jeg ser det har til hensikt å vise ”et riktig eksempel”, blir ikke det biologiske barnet tatt hensyn til. Det er datterens 18 års dag, og hun er tydelig skuffet, men den traumebevisste omsorgen tar allikevel ikke hensyn til hennes situasjon og følelser. Jeg blir sittende igjen med spørsmål om hva situasjoner som dette gjør med familietilhørigheten? Er familietilhørighet noe som bare gjelder mellom fosterforeldre og fosterbarnet, eller er biologiske barn også involvert i dette? Slik jeg tolket informantene mine var de svært opptatt av at fosterbarnet trengte å få tilhørighet til hele familien. Dette fant jeg ikke igjen i Trygg-base-modellen eller Traumebevisst omsorg.

En av fosterforeldrene i undersøkelsen min fortalte om lange kvelder hvor hun satt inne hos fosterbarnet som hadde behov for henne, samtidig som hun visste at biologisk datter lå i sengen sin fortvilt og gråt. Hun visste at det kanskje ikke gagnet datteren om hun prioriterte henne, fordi fosterbarnet ikke ville klare å vente og sånn sett ville det kanskje bli vanskeligere for datteren å bli prioritert enn å vente. Datteren hadde derfor måttet vente mye og ofte sånn sett kommet i andre rekke.

Det samme finner jeg igjen i Trygg-base-modellen dersom fosterforeldrene til enhver tid er tilgjengelige for fosterbarnet og dets behov. Fosterforeldrene skal til enhver tid vise full

aksept for barnet og fremme samarbeidsinnstilt omsorg og respondere sensitivt. Er dette mulig når en samtidig har flere barn? Eller er det andre måter en må gjøre det på?

En av familiene i undersøkelsen som også hadde biologiske barn som hadde under to års aldersforskjell til fosterbarnet, fortalte hvordan de tenkte rundt det. De snakket om behovet for å være to, behovet for at en tok seg av de biologiske barna og forklarte dem når fosterbarnet opplevdes som vanskelig for de andre barna. De fortalte at fosterfaren den første tiden tok med fosterbarnet på sykkeltur hver ettermiddag for at de biologiske barna skulle få tid med moren uten innblanding fra fosterbarnet. De fortalte også om lek mellom barna, og de fortalte at de biologiske barna ikke godtok noe mer av fosterbarnet enn de gjorde av hverandre og hvordan dette bidro til en læreprosess hos fosterbarnet. Informantene fortalte at dersom de skulle klare å gi fosterbarnet tilhørighet i familien, måtte de ha tid og ressurser til biologiske barn. Dersom de ikke hadde det, mente de at fosterbarnet ville få en posisjon i familien som verken fosterbarnet eller de biologiske barna i familien var tjent med.

En av de andre informantene fortalte om en kveld da hun, fosterbarnet og yngste datteren var hjemme. Den kvelden åpnet fosterbarnet seg og fortalte mange ting som hun gjerne ville ha skånet yngstedatteren fra å høre. Hun fortalte at dette selvsagt var akkurat den ene kvelden hun var hjemme alene. Hadde mannen eller ett av de store barna vært hjemme, var hun sikker på at de ville tatt hånd om yngstedatteren. Nå ble hun sittende med fosterbarnet og lytte og støtte, samtidig som datteren satt i rommet ved siden av og lyttet. Hun var klar på at det ikke var gunstig, det var ikke slik hun ønsket det, samtidig mente hun at hun hadde mulighet til å gjenopprette det i ettertid og at det var av stor betydning at hun tok seg tid til fosterbarnet nå når det var klar for det. Hun sa det endte med en lang natt, for langt på kveld var fosterbarnet klar for å legge seg og hun visste at hun hadde en lang prat med datteren foran seg.

Slik jeg tolket fostermoren, så hun her at det var viktig at hun viste fosterbarnet tilgjengelighet på det her tidspunktet. Hun så også at hun i denne situasjonen ikke klarte å vise den samme tilgjengeligheten ovenfor sitt biologiske barn, men hun så at hun hadde mulighet for å gjenopprette den gjennom samtale siden. Dersom det her var en situasjon som ofte gjentok seg, ville hun ha sett på det som skadelig for det biologiske barnet. Informanten var opptatt av at dette var en sjeldenhet og at de ved hjelp av å være to foreldre og at de hadde eldre barn, hadde mulighet til å være tilgjengelige og gi omsorg.

Höjer og Nordenfors (2006) trakk frem at biologiske barn opplevde det å ha fostersøsken som vanskeligere dersom det var mindre enn to års aldersforskjell mellom dem. Slik jeg ser det i

mitt materiale, viser fosterforeldrene at barna tåler større forskjellsbehandling når aldersforskjellen er større og det er naturlig at de har mere ulike behov. Dette gjør dem i større grad i stand til å akseptere både avvik og forskjellsbehandling. Samtidig ser jeg ut fra materialet hvordan særlig den ene familien som har barn nærmere enn to år fra fosterbarnet, løser dette med økt tilstedeværelse av begge foreldrene og da større mulighet for å klare å dekke ulike behov på samme tid. Denne fosterfamilien fortalte imidlertid at fostermoren hadde nærere forhold til fosterbarnet enn det fosterfaren hadde, og de lurte på om det kunne ha sammenheng med rollene de automatisk hadde fått etter plasseringen. Den andre familien med fosterbarn og biologiske barn i nesten samme alder, fortalte at fostermor også i den familien hadde mer ansvar for fosterbarnet enn det fosterfaren hadde.

Fosterforeldrene trakk og frem at barna forstod at fosterbarnet hadde med seg bagasje, og flere pratet om hvor viktig det var å prate med barna om nettopp dette. Forklare biologiske barn at de ikke har noe ansvar for oppdragelsen av fosterbarnet og at de skal få lov til å være søsken.

Generelt har det vært lite forskning på søskenrelasjon og hvordan den påvirker vår utvikling (Höjer, 2001). Ifølge Höjer (2001) er relasjonen til søsken en viktig del av barnets sosialiseringssprosess. Barnets utvikling kan ifølge dem være like koblet til relasjonen mellom søsken som til relasjonen med foreldrene. Med tanke på dette synes jeg det er viktig å sette søkelyset på nettopp relasjonen mellom fosterbarn og biologiske barn i fosterhjemmet. Det hadde vært spennende dersom de ulike modellene og arbeidsmåtene fosterforeldrene blir veiledet i, hadde hatt fokus på dette. Dersom en ser generelt på sosialt arbeid og dets praksis, har det gått mer og mer over til å ha et helhetlig fokus og til å se ting avhengig av konteksten det står i. Når et barn blir plassert i fosterhjem, skal det vokse opp i familien og er sånn sett ikke bare avhengig av å utvikle relasjon og tilhørighet kun til de voksne.

I fosterforeldrenes beskrivelser av påvirkningen de biologiske barna får av å ha fostersøsken, dominerer positive beskrivelser. De tror som regel at barna deler deres ønske om å hjelpe noen som har det vanskelig (Höjer, 2001). Flere av informantene mine uttalte at de som voksne var rause nok til å ta til seg fosterbarn og konsekvensene det medførte, samtidig som de ikke var sikre på om det var rett å kreve den samme rausheten av barna. Særlig ettersom det ikke var barna som tok beslutningen om å bli fosterhjem. Som regel har biologiske barn en forståelse for at fosterbarnet har hatt en tøff oppvekst og at det forklarer oppførselen og noe av barnets behov. Allikevel er det en naturlig reaksjon at biologiske barn blir irritert over

forskjellsbehandling og manglende tid og oppmerksomhet fra foreldrene. Dette kan gi biologiske barn skyldfølelse, og Höjer (2001) skriver at det er av stor betydning at fosterforeldrene gir slipp på det positive filteret og erkjenner utfordringene som finnes med tanke på biologiske barn.

Fosterbarnets biologisk familie

I følge Havik (2007) har 89 % av alle barn i Norge som bor i fosterhjem samvær med minst en av foreldrene sine. Fosterbarn har to sett foreldre; sine biologiske foreldre og fosterforeldrene. Det vil i følge fosterhjemshåndboka (Johansson og Sundt, 2008) være fordelaktig for fosterbarnet om det etableres et godt samarbeid og en positiv kontakt mellom foreldrepårene.

I min undersøkelse svarte alle fosterforeldrene at biologisk familie hadde stor betydning for fosterbarnet. Flere svarte at de hadde et godt forhold til en eller begge de biologiske foreldrene til barnet. Jeg tolker det som at fosterforeldrene i min undersøkelse hadde stor respekt for barnets historie, relasjon og barnets følelser for biologisk familie. Av den grunn så de på det som betydningsfullt å ha et godt forhold til disse. Samtidig forklarer flere av fosterforeldrene at det er vanskelig med kontakt med biologisk familie og at de synes samværet med biologiske foreldre er vanskelig for fosterbarnet.

I følge Havik (2007) mente 20 % av fosterforeldrene at fosterbarnet har for mye samvær, mens 33 % mener både/og. Denne ambivalensen finner jeg igjen i mitt materiale da fosterforeldrene forteller om betydningen av kontakt samtidig som de ser utfordringene med å få gjennomført kontakten på en god måte. Det er stor forskjell på hvordan de ulike informantene snakker om samværene på, fra fostermoren som snakker om at det er mange måter å være foreldre på til fosterforeldre som sier at samværene setter barnet tilbake i utvikling. Ingen av fosterforeldrene som synes samvær og gjennomføringen av disse er vanskelig, sier at det ikke bør være samvær. Det ser ut til at fosterforeldrene er enige om at samvær er viktig, men at det er hyppigheten av disse og gjennomføringen de ikke er fornøyd med. 25 % av Haviks (2007) informanter er enige eller helt enige i at barnets samvær river ned det en har bygget opp i fosterhjemmet, og 36 % svarer både/og på det samme spørsmålet. Dette begrunner de med at barnet har mye reaksjoner i forbindelse med samvær og at det går tilbake til gamle mønster eller tilbake i utvikling. Fosterforeldrene var opptatt av målet med

samværene og om det var barnets behov det ble tatt hensyn til når en legger opp planen for samværene.

Engelien (2010) skriver om eldre barn som har etablert tilknytning til foreldrene sine før de blir plassert i fosterhjem. Han skriver om kompleksiteten kontakten med foreldrene medfører for barna og han skiller mellom samarbeidsvillige og ikke samarbeidsvillige foreldre. Jeg tolker kategoriene som at de samarbeidsvillige foreldrene lar barnet få lov til å knytte seg til fosterhjemmet, mens de ikke samarbeidsvillige foreldrene nekter barnet dette. Engelien (2010) beskriver samvær som kraftfulle opplevelser på godt og vondt. Selv når barnet ønsker å treffe foreldrene og har et godt forhold til dem, kan samværene skape forvirring og nedstemthet. Hvor gode møtepunktene mellom dem blir, avhenger av forholdet mellom barnet og foreldrene. Han er opptatt av betydningen det har at fosterforeldrene er delaktig i planleggingen av samværet. Så lenge samarbeidet mellom fosterforeldrene og biologiske foreldre fungerer, er det bare for barnet om disse møtes i hente- og bringesituasjonen (Schofield og Beek, 2004). Dette kan bidra til at fosterforeldrenes engstelse reduseres, ved at de selv kan observere at samværene går bra og at barnet tåler disse. Samværene kan gi mulighet til å vise at foreldrene aksepterer plasseringen og at begge sider aksepterer hverandre.

Dersom foreldrene ikke er samarbeidsvillige, blir det mer komplisert. Foreldrene kan da vise holdninger eller atferd som underminerer barnets posisjon i fosterfamilien eller som truer sikkerheten til barnet. I slike tilfeller kan en ikke ta for gitt at foreldrene er en positiv ressurs for barna (Engelien, 2010). Uansett hvordan fosterforeldrene forholder seg til det, hvor åpne de er og hvor mye kontakt det er, må en se på om kontakt med foreldrene er til det beste for barnet. I slike tilfeller bør samvær i følge Engelien (2010) reduseres til et nivå som barnet har kapasitet til å håndtere. Barnets mening må alltid vurderes som ett av flere momenter når en samværsordning skal utformes, både når barnet ønsker kontakt og når barnet ikke har lyst til å treffe foreldrene. Hvor mye barnets mening skal vektlegges, avhenger av barnets evne og muligheter til å ha en mening om hva som vil være bra og av eventuelle andre forhold som er så viktige at de tilsier begrensninger eller utvidelse av samvær (Engelien, 2010). Når samvær ser ut til å ha en ødeleggende effekt på tilknytningen til fosterforeldrene, indikerer dette at samværet gjør mer skade enn nytte. Dette kan skyldes at samværet gir barnet følelse av at fosterforeldrene ikke kan beskyttet det.

Flere av mine informanter fortalte om at barnet gikk tilbake til gamle mønster i forbindelse med samvær. En av informantene sa at det så hvordan fosterbarnet gikk inn i skallet sitt og inn i sitt gamle jeg når det møtte foreldrene. Fosterforeldrene klarte ikke å beskytte barnet i den settingen og informanten var usikker på hva det gjorde med relasjonen mellom det og fosterbarnet.

Flere andre informanter satte spørsmålstegn ved om barnet ønsket samværet eller om det ville det på grunn av lojalitet til foreldrene. Informantene uttrykte misnøye med hvordan samværsordningen var lagt opp og prosessen som skulle til for å få til å forandre denne.

Kontakt med barnevernet

I artikkelen ”Veiledning – drivhus for fosterforeldre” beskriver Østvik (2012) et bilde av at fosterhjemsomsorgen i stor grad er dominert av ustabilitet og lite kontinuitet. Oppfølgingen er ofte uregelmessig, sjelden og i perioder helt fraværende. Kontinuiteten er ofte utsatt for hyppige skifter av saksbehandlere, og veiledningen er ofte preget av å løse akutte behov her og nå.

Noen av fosterforeldrene i undersøkelsen ville sagt seg enig den karakteristikken. Men i min undersøkelse kom det frem store ulikheter i hvordan fosterhjemmene ble fulgt opp. I noen tilfeller hadde de saksbehandlere som var lett tilgjengelig og som hadde kjennskap til familien og barnet. Andre informanter fortalte om stadig utskiftninger av saksbehandlere og at disse ikke rakk å sette seg inn i saken.

I Retningslinjer for fosterhjem (2004) står det at barneverntjenesten skal gi fosterforeldrene nødvendige råd og veiledning så lenge plasseringen varer. Videre står det at den delen kanskje er den aller viktigste for å fosterhjemsplassingene til å fungere etter sitt formål. Barneverntjenesten bør i følge denne også vurdere behovet for oppfølging av fosterforeldrenes egne barn og eventuelt ha egne samtaler med disse.

Min vurdering er at det er krevende for fosterforeldre å forholde seg til en barnevernstjeneste med stor utskiftning av ansatte. Dette gjør at familiene ikke har en kontaktperson som kjenner til forholdene i fosterhjemmet godt nok til at de kan gi råd og veiledning. Flere av fosterforeldrene fortalte at de syntes det var slitsomt og stadig måtte fortelle barnets historie til nye saksbehandlere i barnevernet.

På spørsmål om tilhørighet var et tema som ble tatt opp i familiens kontakt med barnevernet svarte alle informantene avkreftende. Flere av informantene sa samtidig at de i samtale med barnevernet fortalte om grep de gjorde for å inkludere barnet og at barnevernet virket fornøyd med deres grep.

To av informantene fortalte om en barneverntjeneste som alltid var tilgjengelig for dem. De beskrev tjenesten som kunnskapsrik og de la vekt på at de kjente familiene godt. Disse familiene hadde store utfordringer i hverdagen, og de var usikre på om de kom til å klare å stå løpet ut. Allikevel roste de barnevernet, og de fortalte om oppfølging som var preget av kontinuitet og tilgjengelighet. Kanskje var det nettopp det som gjorde at disse familiene med tunge omsorgsoppgaver klarte å stå i oppgaven?

Hva kan barnevernet kreve av fosterfamilien?

I artikkelen ”Er institusjonen alltid et onde, og familien alltid et gode?” ser Storø, Bunkholdt og Larsen (2010) på forutsetningene for at fosterbarn kan dra nytte av omsorgssituasjonen en fosterfamilie gir. Artikkelen stiller blant annet spørsmål om fosterfamiliens struktur kan tåle barn som har store mangler i relasjonskompetansen og som en ikke kan forvente en gjensidighet med. De ser på at dette er en vanlig årsak til at fosterforeldre ikke klarer å stå i situasjonen og at fosterhjems plasseringer bryter sammen. I fosterhjemsundersøkelsen ”Slik fosterforeldrene ser det – II” ser en at de vanligste årsakene til at fosterforeldre tenker på å bryte kontrakten er påvirkningen og belastningen fosterbarnet er for biologiske barn samt forhold ved fosterbarnet (Havik, 2007). En kan i slike situasjoner spørre seg om det er rett mot biologiske barn å stå i det og hvordan dette påvirker biologiske barn, ettersom det for barnet kan oppleves som om hjemmet deres, deres fristed, blir invadert. I slike tilfeller kan en spørre seg om hvor de biologiske barna skal kunne finne ro og ivareta og få dekket sine egne behov, dersom de ikke får mulighet til dette hjemme.

Höjer og Nordenfors (2006) ser også på dette. Fosterforeldrenes biologiske barn har en sentral funksjon som medskapere av de relasjonene som utgjør dynamikken i fosterhjemmet. Denne dynamikken er viktig for at barn og unge skal kunne føle seg trygge i familiekonteksten, og gjennom denne ønsker en å utvikle gode relasjoner. I spørreundersøkelsen som Höjer og Nordenfors gjennomførte, fikk biologiske barn i fosterhjemmene spørsmål om de kunne beskrive hva som var vanskelig med å ha fostersøsken 28 % av respondentene svarte da ”fostersyskon är besvärliga, bråk och konflikter”, og 19 % av respondentene svarte at

fostersøsken har ført til ”mindre tid/uppmærksomhet från föräldrarna” Jeg ser dette i sammenheng med artikkelen til Storø, Bunkholdt og Larsen (2010), som mener at fosterhjem ikke er det riktige tiltaket for alle barn som må plasseres utenfor hjemmet. Jeg vurderer det slik at barnevernstjenesten ville vært tjent med å ha et økt fokus på fosterfamilien totalt sett og ikke bare på fosterbarnet og fosterforeldrene. Dette fordi dynamikken og relasjonene innad i familien har stor betydning for om plasseringen blir vellykket eller ikke.

I Norge har en de siste årene bygd ned institusjonsplassene, og det gjør at barn med større hjelpebehov enn tidligere har blitt plassert i fosterhjem (Storø, Bunkholdt og Larsen, 2010). En av informantene i undersøkelsen min fortalte at håpet deres var at fosterbarnet skulle få et bedre liv som følge av oppveksten hos dem. Informanten sa samtidig at dette var et halmstrå de klamret seg til, da de så at barnet hadde store utfordringer og at de ikke var sikre på om utviklingen var reversibel. Familien fortalte også at de på en måte drev institusjon i eget hjem og de omtalte oppsummeringene de måtte ha etter fosterbarnets leggetid hver kveld som ”stabsmøter”. En annen familie sa klart at de var rause nok til å takle fosterbarnet, men at det var helt i grenseland om dette var riktig i forhold til biologiske barn.

Jeg tolker det som at denne informanten tar på alvor det Grethe Wathne (Johansson og Sundt, 2008) skriver om at å være fosterhjem involverer og berører alle familiemedlemmene. Dette ettersom familien forandrer seg når det kommer et nytt barn inn i familien. Hun peker også på at erfaringer viser at dette er noe som opptar mange fosterforeldre, og at hensynet til egne barn er en av årsakene til at fosterforhold bryter sammen. Hun skriver at den våkne og såkalte sunne og funksjonelle familien ser disse forandringene hos familiens ulike medlemmer. De ser dette og justerer seg ved å gi de ulike medlemmene av familien den omsorgen de har behov for. Den lite funksjonelle familien klarer derimot enten ikke å se forandringene, eller dersom de ser dem, klarer de ikke å omstille seg. De enkelte familiemedlemmene kan bli hengende igjen i sine roller, og de nye behovene og ønskene blir ikke dekket på en god nok måte. Alle fosterbarn har behov for særskilt oppmerksomhet den første tiden i fosterhjemmet. Det er noe fosterforeldrene kan forklare, og de fleste forstår og aksepterer at slik må det være for en periode. Mange fosterbarn er imidlertid påført så mye skade at det tar lang tid å bearbeide. I perioder kan derfor fosterbarnets behov totalt dominere og avgrense fosterfamiliens muligheter til å ivareta egne individuelle behov. I slike tilfeller er det viktig å være oppmerksom på biologiske barn, ettersom de ofte investerer tid og omtanke på å være gode modeller og hjelpere for fosterbarna, samtidig som biologiske barn også har egne behov.

Wathne beskriver den funksjonelle familien som den familien som klarer å se de ulike behovene og dekke disse (Johansson og Sundt, 2008). På den andre siden har en de dysfunksjonelle familiene som enten ikke ser behovene eller ikke klarer å dekke behovene. Jeg er av den oppfatning at det er grenser for hvor store behov en familie kan dekke. Slik jeg vurderer det, kan en funksjonell familie gjennom fosterhjemsomsorg bli påført en så stor oppgave at familien på bakgrunn av dette kan bli varig dysfunksjonell. Med det mener jeg at foreldrene i familien ikke klarer å dekke alle barnas omsorgsbehov.

En av informantene fortalte om at deres biologiske barn ble utsatt for drapstrusler og at fosterbarnet brukte enhver mulighet til å rakke ned på det og fortelle det hvor lite det var verdt. Grunnet fosterbarnets store behov, måtte biologiske barn lære seg til å vente, og informanten fortalte at biologiske barn har ventet mye.

Jeg mener det i slike situasjoner er berettiget fra barnevernets sider å spørre seg hvor mye en kan forvente av fosterfamiliene? Er det slik at alle barn som ikke kan bo hos sine biologiske foreldre, får sine behov dekket gjennom fosterhjemsomsorg? Hvordan kan en jobbe med tilhørighet i fosterhjemmet når ett av familiemedlemmene krever så mye av omsorgspersonene at resten av familien blir lidende under dette?

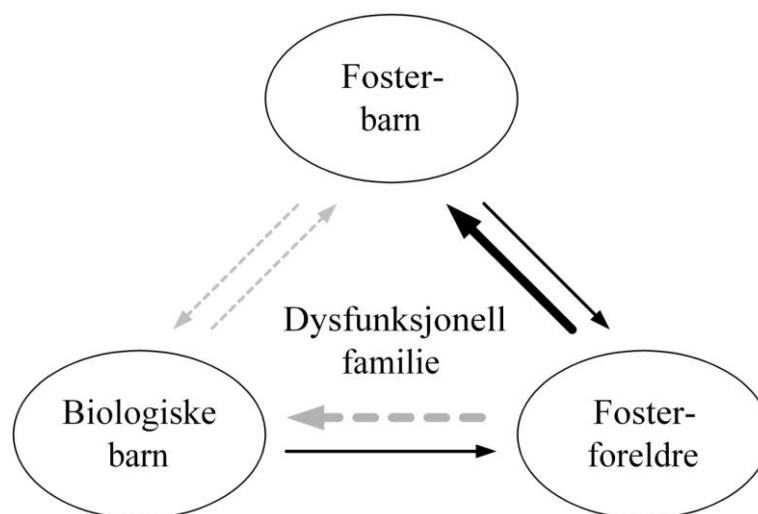
Fosterforeldrene i undersøkelsen hadde som nevnt tidligere, stort fokus på at når en først har blitt fosterforeldre, så skal man være det. I den sammenheng tenker jeg at barnevernet har et stort ansvar for å gi familiene mulighet til å være funksjonelle og til å ta ansvar når en plassering ikke fungerer.

6. AVSLUTNING

Tilhørighetsdimensjonen i Trygg-base-modellen peker på betydningen av at fosterforeldrene inkluderer fosterbarnet fullt og helt i familien. Når en ser dette sammen med de andre dimensjonene i modellen og deres gjensidige innvirkning på hverandre, ser en at fosterforeldreskap stiller krav om reflektert omsorg. Det er stort fokus på fosterforeldrenes innvirkning på barnets utvikling. Dette ser jeg i sammenheng med vanlig foreldreskap, da det er de voksne og ikke barna som har ansvaret for oppdragelsen og kommunikasjonen i familien. For at fosterforeldrene skal kunne oppnå en relasjon til fosterbarnet, er de avhengige av tid. Dette samsvarer med informantenes svar i denne undersøkelsen. Denne tiden og oppmerksomheten må som vi ser i Trygg-base-modellen være refleksiv, noe fosterforeldrene kan få til gjennom de fem omsorgsdimensjonene. Hvordan fosterforeldrene får dette til avhenger av fosterforeldrenes kapasitet og fosterbarnets forhistorie.

Fosterforeldrenes beskrivelse av ”vanlige hjem” står i kontrast til de forventningene PRIDE og Trygg-base-modellen gir. Samtidig viste informantene stor grad av refleksjon over fosterforeldrerollen og hvordan de gav fosterbarna omsorg gjennom refleksiv praksis.

Informantene som hadde biologiske barn hadde stort fokus på hvordan ivaretagelsen av biologiske barn virket inn på fosterbarnets tilhørighet i familien. Dersom fosterforeldrene ikke er bevisst, eller ikke har kapasitet igjen til biologiske barn, kan dette skape et dysfunksjonelt familiemønster. Dette har jeg prøvd å beskrive gjennom figur 3.

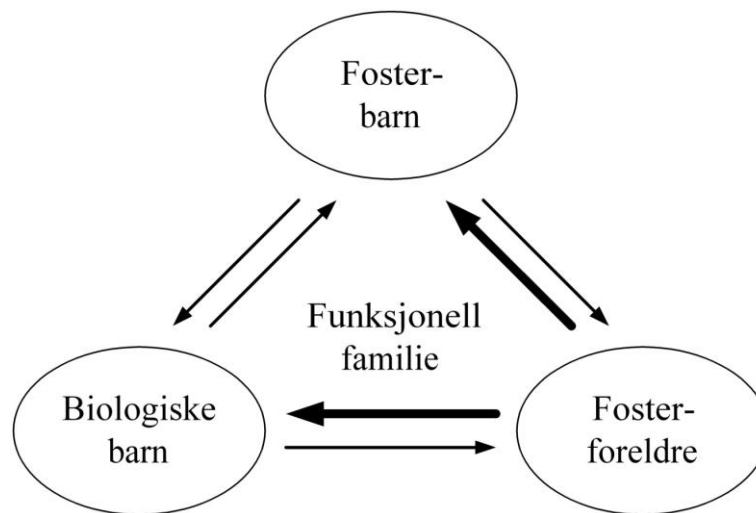

Figur 3: Relasjoner i dysfunksjonell familie

De tynne svarte pilene viser at barna har relasjon til, men at de ikke er ansvarlige for relasjonen. Den svarte tykke pilen illustrer at fosterforeldrene tar ansvar for relasjonen og er tilgjengelige. De tynne grå stiplede pilene viser liten relasjon, eller mangel på tilrettelegging for relasjon. Den tykke grå stiplede pilen skal illustrere at det er foreldrene som har ansvaret for relasjonen, men at de ikke tar det hele tiden. Når en familie får et nytt barn inn i familien, fører det til forandringer i familien. Dette ser man også i familier som får biologisk familieforøkelse. I den første fasen er det da vanlig at familien er noe dysfunksjonell, ettersom den ikke har funnet sitt mønster, samt at familien og da særlig foreldrene må bruke tid på å bli kjent med det nye barnet. De fleste barn kan leve med at familien er dysfunksjonell i en periode. Barn har som regel stor forståelse for dette dersom de er forberedt og blir forklart situasjonen underveis.

Dersom familien blir værende i denne tilstanden over en lang tidsperiode, kan dette få konsekvenser for biologiske barn så vel som for fosterbarnet. Dette kan skje ved at fosterforeldrene bruker sin tid og kapasitet på fosterbarnet, på en måte som gjør dem ute av stand til å dekke sine biologiske barns behov. Gjennom Trygg-base-modellen, PRIDE og Traumebevisst Omsorg, ser jeg at fokuset i teorien er på fosterbarnet og fosterforeldrene. I masteroppgaven til Heggdalsvik (2007) intervjuer hun biologiske barn som har vokst opp i familier med fosterbarn. Informantene hennes etterspurte mer oppfølging og veiledning. Mangelen på foreldrenes tid ble nevnt som en vesentlig utfordring. Heggdalsvik skriver om at fosterforeldrene har et dilemma rundt hvor langt de kan strekke seg i forhold til egne barn. I min undersøkelse var det flere av informantene som kom inn på hva biologiske barn ble utsatt for. De fortalte, at de som voksne kunne tåle fosterbarnets utfordringer, men de var usikre på om det gikk over barnas tålegrense. Flere av familiene viste til konkrete måter som de hadde brukt for å ivareta biologiske barn, samtidig som de ivaretok fosterbarnet. To av informantene som ikke hadde biologiske barn, trakk frem at omsorgssituasjonen deres ikke var forenelig med å ha omsorg for flere barn. Dette ser jeg i sammenheng med deres beskrivelse av fosterforeldrerollen, som jeg langt på vei tolker som en miljøarbeiderrolle. De forklarte det også med at de måtte bruke hele seg i oppgaven, og at de måtte være vare på barnets behov og se til at dette ble dekket.

Flere av informantene la vekt på at familien skulle ivareta alle barnas behov, og dermed være funksjonell. I figur 4 har jeg illustrert hvordan jeg tolket informantenes oppfatning.

Figur 4: Relasjoner i funksjonell familie

De tykke svarte pilene i illustrasjonen viser hvem som har ansvaret for relasjonen og at barna får dekket sine behov for omsorg. De tynne svarte pilene viser at en har relasjon, men at en ikke er ansvarlig for kvaliteten på relasjonen. Det er fosterforeldrene som er ansvarlige for at barnas behov blir dekt. Fosterforeldrene er avhengige av å ha kapasitet til å klare dette. Dersom de klarer dette, og fosterbarn og biologiske barn ser at de får sine behov dekt uavhengig hverandre, vil dette kunne bidra til å skape relasjon mellom fosterbarnet og biologiske barn uten at disse er redd for at den andre bruker fosterforeldrenes tid på deres bekostning. Det er ikke slik at det ligger noen automatikk i at det vil oppstå relasjon slik de tynne svarte pilene mellom fosterbarn og biologiske barn illustrer, kun med bakgrunn i at fosterforeldrene dekker alle barnas behov. Dette kommer også blant annet an på fosterbarnets sosiale kompetanse, bakgrunnen til fosterbarnet og måten det blir møtt på av biologiske barn.

Barnevernet har slik jeg ser det her, en viktig rolle i å ha kjennskap til familiene og de utfordringene de har. De kan støtte opp med råd og veiledning, og de har et ansvar for å ta nødvendige grep dersom de ser at plasseringen ikke fungerer.

I denne oppgaven har det vært stort fokus på fosterbarn og biologiske barn i hjemmet, og relasjonen dem i mellom. Dette fokuset er ikke innlemmet i modellene som fosterforeldre får opplæring i. Dette kan ha en sammenheng med at barnevernet har tatt konsekvensen av studier som har vist at mindre enn to års aldersforskjell på biologisk barn og fosterbarn er u hensiktsmessig. Samtidig er det mange fosterforeldre som fortsatt har hjemmeboende barn. Selv om fosterbarnet og biologiske barn er på ulike utviklingstrinn og det kan være stor

aldersforskjell mellom dem, la informantene vekt på betydningen av at begge trenger å få dekket sine utviklingsbehov.

Det er viktig å være klar over at en del fosterbarn har med seg en bagasje, som gjør at de kan ha vanskeligheter med å knytte seg til fosterhjemmet. I slike tilfeller kan det være sannsynlig at barnet kan ha vanskelig for å knytte seg til sine nye omsorgsgivere. Samtidig svarte de fleste av informantene mine at slik de ser det har barnet fått en form for familietilhørighet til fosterhjemmet. Slik jeg ser det kan Trygg-base-modellen, PRIDE og Traumebevisst omsorg hjelpe fosterforeldrene til å få relasjon til fosterbarnet. Mange av informantene påpekte at det ikke er ønskelig at dette skjer på bekostning av biologiske barn, da de biologiske barna kan lide under dette, samtidig som dette kan få betydningen for relasjonen mellom biologiske barn og fosterbarnet. For at fosterbarnet skal få en tilhørighet til familien, er det viktig at biologiske barn godtar at fosterbarnet har krav på samme medlemskap i familien som de andre familiemedlemmene. Slik jeg ser det har en større sjanse for å få denne godkjenningen fra biologiske barn, dersom de biologiske barnas behov blir ivaretatt.

Flere av mine informanter fortalte om møter med barnevernet som kun var av praktisk karakter og som gikk med på å planlegge blant annet samvær. Det var også en del av informantene som var frustrert over manglende kontinuitet i barnevernet. Andre igjen fortalte om et barnevern som var tilstedeværende og enkle å komme i kontakt med. Informantene fortalte at de var avhengige av at saksbehandlerne hadde kjennskap til familien og at det var en forutsetning for å kunne motta veiledning fra dem. Informantene fortalte videre at tilhørighet og utfordringer knyttet til dette ikke har vært tema på møtene med barnevernet. En av informantene poengterte at årsaker til dette kan være at barnevernet ser og er enige i grepene familien gjør og da støtter opp under disse.

Dersom fosterforeldrene har kapasitet til å møte fosterbarnets behov og de biologiske barnas behov er det i følge informantene i min undersøkelse økt sannsynlighet for en vellykket plassering. Hvilke navn fosterbarn og biologiske barn bruker om hverandre er i den settingen uvesentlig så lenge de oppfatter hverandre som en naturlig del av familien. I familier uten biologiske barn trenger en ikke å ta hensyn til denne faktoren. Modellene som fosterforeldrene blir presentert og som fosterforeldrene blir oppfordret til å jobbe ut i fra er i den sammenheng enklere å forholde seg til. Samtidig kan et krevende fosterbarn gjøre familien dysfunksjonell ved at fosterforeldrenes liv kun omhandler fosterbarnet. Et av informantparene fortalte at de til tider følte at de drev institusjonsomsorg i eget hjem.

Jeg mener PRIDE grunnopplæring, sammen med Trygg-base-modellen og annen aktuell teori er et godt utgangspunkt for fosterforeldre for å kunne jobbe med tilhørighet i fosterhjemmet. PRIDE grunnopplæring kan allikevel ikke komme i stedet for kyndig veiledning og støtte fra barnevernet i forbindelse med omsorgsovertakelsen og tiden etter.

Referanser:

- Anke, T. (2007) *Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre: et behandlingsperspektiv*, Tidsskrift for Norsk Psykologforening, vol. 44, nr 10, 2007, s. 1230-1238
- Backe-Hansen, E. Christiansen, Ø. og Havik, T (2013) *Utsiktet flytting fra fosterhjem, en litteratursammenstilling*, NOVA notat 2/2013
- Backe-Hansen, E. Egelund, T. Havik, T. (2010) *Barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus*, NOVA
- Barnevernloven, *Lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester*, hentet fra <http://www.lovdatab.no/all/nl-19920717-100.html>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2004) *Retningslinjer for fosterhjem*, hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/barnevern/retningslinjer-for-fosterhjem/>
- Barne-, ungdoms- og familieetaten (udatert), *PRIDEBOK, et opplæringsprogram for fosterforeldre*, Bufetat, Oslo
- Barne-, ungdoms- og familieetaten (udatert), *Fosterhjemsbrosjyre 2009*, hentet fra <http://www.fosterhjem.no/Documents/Brosjyre/Fosterhjemsbrosjyre2009-BM.pdf>
- Bath, H (2008) *The Three Pillars of Trauma-Informed Care*, hentet fra <http://reclaimingjournal.com/issues/2009/17/3/three-pillars-trauma-informed-care>
- Beek, M. og Schofield, G. (2006) *Attachment handbook for foster care and adoption*, BAAF, London
- Beek, M. og Schofield, G. (2004) *Providing a Secure Base in Long-term Foster Care*, BAAF, London
- Bunkholdt, V. (2010) *Fosterhjemsarbeid, fra rekruttering til tilbakeføring*, Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo
- Christiansen, Ø. (2011) *Når barn plasseres utenfor hjemmet: beslutninger, forløp og relasjoner*, Ph.d. avhandling, Universitet i Bergen

- Egelund, T. m. fl. (2010) *sammenbrudd i anbringelser af unge*, hentet fra <http://www.campbellcenter.dk/Files/Filer/SFI/Pdf/Rapporter/2010/1006-sammenbrud.pdf>
- Engelien, A.O. (2010) *Fosterbarns samvær med egne foreldre – hvilket omfang er til barnets beste?* Oppgave til spesialiteten i klinisk barne- og ungdomspsykologi, Fosterhjemstjenesten i Stavanger
- Fosterhjem.no, (24.05.12) *Tall og fakta om fosterhjem*, hentet fra: www.fosterhjem.no/Tall-og-fakta-om-fosterhjem
- Fredriksson, A. og Kakuli, A. (red.) (2011) *Ett annat hemma, om samhällets ansvar för placerade barn*, Gothia Förlag, Stockholm
- Havik, T. (2007) *Slik fosterforeldrene ser det II, resultat fra en kartleggingsstudie i 2005*, Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet Nr. 1 – 2007, Bergen
- Havik, T. Jakobsen, R. Moldestad, B. (2007) *Stolt av PRIDE, En evaluering av PRIDE-grunnopplæringen*, Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet Nr. 2 – 2007, Bergen
- Heggdalsvik, I. K. (2007) *Fosterforeldrenes egne barn*, Hovedfagsoppgave NTNU, Trondheim
- Höjer, I. (2001) *Fosterfamiljens inre liv*, Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete, Göteborg
- Höjer, I og Nordenfors, M. (2006) *Att leva med fostersyskon*, Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete, Göteborg
- Johansson, M. og Sundt, H. (red.) (2008) *Fosterhjemshåndboka*, Kommuneforlaget AS, Oslo
- Jørgensen, T. W. og Steinkopf, H. (2013) *Traumebevisst omsorg, teori og praksis*, Fosterhjemskontakten nr. 1/13
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2010) *Det kvalitative forskningsintervju*, Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo
- Larsen, A. K. (2010) *En enklere metode, veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*, Fagbokforlaget, Bergen
- Malterud, K. (2011) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*, Universitetsforlaget, Oslo

NESH, *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*, hentet fra <http://www.etikkom.no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>

Storø, J. Bunkholdt, V. og Larsen, E. (2010) *Er institusjonen alltid et onde, og familien alltid et gode?* Tidsskriftet Norges Barnevern nr. 3/2010, Vol 87

Synovate Norge v/ Berntsen, W. (2011) *Undersøkelse blant fosterforeldre 2010*, Bufdir – siste skrik

Østvik, A. B. (2010) *Veiledning – drivhus for fosterforeldre*, fagartikkel Fontene 5/2012

Vedlegg 1:

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Inger Marii Tronvoll
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap
NTNU
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 02.08.2012

Vår ref:31032 / 3 / MAS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 08.07.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

31032	<i>Hvordan fremmer fosterforeldre tilhørighet til fosterfamilien?</i>
Behandlingsansvarlig	NTNU, ved institusjonens overste leder
Daglig ansvarlig	Inger Marii Tronvoll
Student	Hege Sivertsvik

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i melde skjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim
Vigdis Namtvedt Kvalheim

Mads Solberg
Mads Solberg

Mads Solberg tlf: 55 58 89 28

✓ Vedlegg: Prosjektvurdering
✓ Kopi: Hege Sivertsvik, Bergheimsvn. 8, 7049 TRONDHEIM

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO NSD Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11 nsd@uio.no
TRONDHEIM NSD Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07 kyre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ NSD SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36 nsdmaa@sv.uit.no

Prosjektet undersøker hva fosterforeldre gjør for å fremme tilhørighet og tilknytning i fosterfamilien.

Utvalget består av fokusgruppeintervju med 15-20 fosterforeldre som har gjennomført PRIDE-opplæringsprogram og hatt barn boende hos seg mellom 1 og 3 år. Studenten søker hjelp av fosterhjemsforening i arbeidet med å skaffe informanter. Personvernombudet anbefaler at den som formidler kontakt med respondenten innhenter samtykke til at studenten tar kontakt eller at respondenten selv kontakter studenten. Det foreslås at informanter forespørres på mail via fosterhjemsforening. Det anbefales at foreningen selv sender ut denne informasjonen og at interesserte så tar kontakt direkte med studenten for å melde sin interesse. Liknende rekrutteringsmåte anbefales dersom det benyttes Facebook.

Det gis skriftlig informasjon og samles skriftlig samtykke. Personvernombudet for forskning finner informasjonsskrivet godt utformet.

Prosjektslutt er angitt til 31.12.2013. Senest ved prosjektslutt vil datamaterialet være anonymisert. Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte gjennom navn eller personnummer, indirekte gjennom bakgrunnsvariabler eller gjennom navneliste/koblingsnøkkel eller krypteringsformel.

Vedlegg 2:

Hege Sivertsvik
Bergheimsvn. 8
7049 Trondheim

Til .....

Trondheim 19. oktober 2012

Invitasjon til intervju i forbindelse med masteroppgaven ”Hvordan fremmer fosterforeldre tilhørighet til fosterfamilien?”

Jeg er masterstudent i sosialt arbeid ved NTNU i Trondheim og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er hvordan fosterforeldre hjelper fosterbarnet til å få tilhørighet til fosterfamilien. Det finnes mye teori og forskning på området. Samtidig vet en at fosterforeldre står mye alene i omsorgsoppgaven. Jeg ønsker derfor å se på hva fosterforeldre gjør i praksis i forbindelse med dette.

For å få informasjon om dette ønsker jeg å gjøre intervju med fosterforeldre som har fosterbarn som var i alderen 4-11 år ved plassering. Jeg ønsker at fosterforeldrene skal ha gjennomført PRIDE-opplæringsprogram. Intervjuene kan være enkelt intervju eller i grupper på 3-5 personer.

Jeg vil bruke båndopptaker når vi snakker sammen. Intervjuet vil ta rundt 1 time, og vi blir enige om tid og sted for gjennomføringen.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2013.

Dersom du er villig til å stille opp på intervju, er det fint om du sender meg en mail på hegesive@stud.ntnu.no. Eller tar kontakt på telefon 99 47 16 87.

Før intervjuet vil du bli bedt om å skrive under på en samtykke erklæring. Jeg vil presisere at taushetsplikten også gjelder under intervjuet.

Hvis det er noe du lurer på vil jeg gjerne at du tar kontakt på telefonnummer 99 47 16 87 eller sende en e-post til hegesive@stud.ntnu.no. Min veileder er Inger Marii Tronvoll, førsteamanuensis ved institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap ved NTNU.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Med vennlig hilsen

Hege Sivertsvik
Bergheimsvn. 8
7049 Trondheim

Vedlegg 3:

Intervjuguide til intervju av fosterforeldre

Informasjon og faktaopplysninger

- Taushetsplikten, samtykke
- Bakgrunnen for prosjektet
- Opplysninger om informantene, hvor lenge de har vært fosterforeldre, antall barn og alder,
- «Hvordan fremmer fosterforeldre tilhørighet til fosterhjemmet?»

Generelle spørsmål

Oppfatning av viktige egenskaper hos fosterforeldre.

Biologiske foreldres innvirkning

Identitet, rammer.

Hva fremmer tilhørighet?

Livet i fosterhjemmet

Første tiden i fosterhjemmet, fokus på tilhørighet?

Samspill med biologiske foreldre. Mottakelsen i lokalmiljøet.

Hvilke begrep brukes om foreldre, hjem, osv, hvordan ”kom” begrepene?

Overgangen til å bli fosterfamilie

Bakgrunnen for valget om å bli fosterfamilie, tanker rundt plassering før barnet kom.

Kontakt med barnevernet

Har dere fått hjelp i forhold til tilhørighet, konkrete hjelpemidler? Hvordan blir familien i varetatt.

Hva fungerer/fungerer ikke?

Har dere tips, enkelt episoder som dere vil trekke frem som har hjulpet dere. Erfaringer på episoder hvor dere i ettertid ser at dere med fordel kunne handlet annerledes.

Tips til voksne som ønsker å bli fosterforeldre?

Evt.